

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NE RUSYA'NIN ÜYE
OLMASININ RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ
ARASINDAKİ TİCARET VE EKONOMİK İLİŞKİLER
ÜZERİNDE ETKİSİ**

Alina GABBASOVA

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AVUNDUK

İzmir - 2017

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “DTÖ'ne Rusya'nın Üye Olmasının Rusya ve AB Arasındaki Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Üzerinde Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Alina GABBASOVA

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

DTÖ'ne Rusya'nın Üye Olmasının Rusya ve AB Arasındaki Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Üzerinde Etkisi

Alina Gabbasova

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Uluslararası İşletmecilik Programı

Araştırma konusunun önemi: Avrupa Birliği her zaman Rusya Federasyonu'nun en büyük ticari ve ekonomik ortağı olmuştur ve olmaya devam ettiği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Avrupa Birliği, öngörülebilir gelecekte de malların ihracat ve ithalatında, Rusya döviz rezervlerinin ikmalinde ana kaynağı ve ekonomisine en büyük yatırımcı olarak Rusya'nın ana ortağı olmaya devam edecektir. Avrupa petrol ve doğalgaz ithalatında Rusya'nın uzun yıllar boyunca ilk sırada gelmesi önemli ölçüde petrol üreten Arap ülkelerinden Avrupa'nın bağımlılığını azaltmıştı.

2014 yılı ikili ilişkilerde bir dönüm noktası olmuştur: Ukrayna'daki olaylar ve Kırım'ın Rusya'ya dönüşü önemli ölçüde taraflar arasındaki diyalogun gelişmesini gölgelemişti. İkili ilişkilerde, ciddi bir darbeye Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya karşı yaptırımların uygulanması ve daha sonra Federasyonu'nun yanıtları neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, yaptırımlar ve jeopolitik çatışma altında Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerinde yeni bir araç olarak Dünya Ticaret Örgütü rolünü tanımlamaktır. Rusya ile Avrupa Birliği arasındaki ticaret ve ekonomik ilişkilerin depolitizasyonu için bir dizi fırsat, 22

Ağustos 2012 tarihinde Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'nün 156. üyesi olduğu gerçeğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Rusya'nın Avrupa Birliği ile ekonomik ve özellikle ilişkilerin ticaretle ilgili yönleri, yeni bir yasal düzleme girmişti.

Bu çalışmanın en önemli sonuçları şunlardır: Avrupa Birliği - Rusya ilişkilerinde jeopolitik yönü fevkalade rol oynamaktadır; ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari işbirliği, siyasi partilerin kararlarına açıktır ve Dünya Ticaret Örgütü'ye Rusya'nın üyeliği, onun Avrupa Birliği ile ilişkilerin normalleşmesi için önemli ölçüde potansiyel taşımamaktadır.

Bu tezde sistemik, karşılaştırmalı ve eleştirel analizi, sistemleştirme, sınıflandırma, genelleme, benzetmeler ve ikincil verinin değerlendirilmesi gibi yöntemler kullanıldı. Avrupa Birliği ve Rusya entegrasyonunun etkinliği ve gelişiminin gelecekteki yönünü belirlemek için, SWOT analizi kullanıldı.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Rusya, Dünya Ticaret Örgütü, ticaret ve ekonomik ilişkiler, yaptırımlar, işbirliği.

ABSTRACT

Master Thesis

The Impact of Russia's Accession to the WTO on the Trade and Economic Relations Between Russia and the EU

Alina Gabbasova

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Business Administration

International Business Program

The relevance of the research topic is due to the fact, that the European Union has always been and remains the largest commercial and economic partner of the Russian Federation. The European Union will remain Russia's main partner in the export and import of goods, the main source of replenishment of its foreign exchange reserves and the largest investor in its economy in the foreseeable future too. Having for many years the first place in the European import of oil and gas, Russia has substantially reduced Europe's dependence on the oil-producing Arab countries.

The year 2014 was a milestone in bilateral relations: the Ukrainian incidents and the return of Crimea to Russia sharply spoiled the dialogue between the two sides. A serious blow to bilateral relations was caused by the introduction of the European Union sanctions against Russia, and then the response measures of the Russian Federation.

The aim of the study is to define the role of the World Trade Organization as a new tool in the trade and economic relations between Russia and the European Union under sanctions and geopolitical conflict. A number of opportunities for depoliticizing trade and economic relations between Russia

and the European Union resulted from the fact that on August 22, 2012, Russia became the 156th member of the World Trade Organization. Economic, and especially trade aspects of relations with the European Union have moved to a new legal plane.

The most important results of this work are: the geopolitical aspect plays an outstanding role in European Union - Russia relations; economic and trade cooperation between countries is vulnerable to the decisions of political parties and the membership of World Trade Organization Russia does not carry a significant potential for the normalization of its relations with the European Union.

In this thesis, such methods as systemic, comparative and critical analysis, systemization, classification, generalization, analogies and evaluation of secondary data sources were used. In order to determine the efficiency and further development of the integration of Russia and the European Union, SWOT analyse was used.

Keywords: European Union, Russia, World Trade Organization, trade and economic relations, sanctions, cooperation.

**DTÖ'NE RUSYA'NIN ÜYE OLMASININ RUSYA VE AB
ARASINDAKİ TİCARET VE EKONOMİK İLİŞKİLER ÜZERİNDE ETKİSİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NÜN TEORİK YÖNLERİ

1.1 ÇOK TARAFLI TİCARET SİSTEMİNİN ARAŞTIRILMASINDA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	4
1.2 DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI	8
1.3 RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERDE DTÖ KAVRAMININ EVRİMİ	12

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA EKONOMİSİ VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE TİCARETİNİN ANALİZİ

2.1 RUSYA FEDERASYONU'NUN EKONOMİK ALANININ PRATİK ANALİZİ	24
---	----

2.2 RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLERİN YÖNLERİ VE HACMI	49
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ TİCARET VE EKONOMİK İLİŞKİLERE TARİFE DIŞI ENGELLERİN ETKİSİ

3.1 GENEL OLARAK TARİFE DIŞI ENGELLER VE TARİFE DIŞI ÖNLEM KAVRAMI	56
3.2 RUSYA'YA AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN UYGULANAN ANTI-DAMPİNG ÖNLEMLERİ	60
3.3 YAPTIRIMLARIN RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ EKONOMİK BAĞLARIN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ YÜKÜMLÜLÜKLERİ KAPSAMINDA RUSYA İLE AB ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIKLAR

4.1 DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ANLAŞMAZLIKLARIN HALLİ MEKANİZMASI	82
4.2 RUSYA'NIN AVRUPA BİRLİĞİ İLE UYUŞMAZLIKLARI	88
4.2.1 Rusya Federasyonu'nun Motorlu Araçlara Uyguladığı Geri Dönüşüm Ücreti Önlemleri	89
4.2.2 Avrupa Birliği'nin "Maliyet Ayarlaması" Metodolojileri Uygulaması	90
4.2.3 Rusya Federasyonu'nun Avrupa Birliği Ülkelerinden Domuz Ürünleri İthalatın Kısıtlayıcı Uygulamaları	91
4.2.4 Avrupa Birliği'nin "Üçüncü Enerji Paketi" Kapsamında Enerji Sektörüne Bazı Uygulamaları	94
4.2.5 Rusya Federasyonu'nun Almanya ve İtalya'dan hafif ticari araçlar ithalatında uyguladığı anti-damping vergisi	95
4.2.6 Rusya Federasyonu'nun Belirli Tarımsal ve İmalat Ürünlerine	

Uyguladığı Tarife Muamelesi	96
4.2.7 Avrupa Birliği'nin "Maliyet Ayarlaması" Metodolojileri II ve Rusya'dan İthalata Bazı Anti-damping Önlemlerinin Uygulaması	97
4.2.8 Avrupa Birliği'nin Rusya'dan Çelik İthalatına Anti-damping Vergileri Uygulaması	98

BEŞİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ENTEGRASYON ETKİLEŞİM
PERSPEKTİFLERİ

5.1 ENTEGRASYON SÜRECİNİN ANLAŞILMASINA İLİŞKİN TEORİK YAKLAŞIMLAR	99
5.2 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA'NIN EKONOMİK ENTEGRASYONUNDA ÖN KOŞULLAR	103
5.3 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA'NIN ENTEGRASYON KAPASİTESİNDE KISITLAMALAR	107
5.4 RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ŞİRKETLERİ'NİN TİCARİ İŞBİRLİĞİ ENTEGRASYONU BİLEŞENİ	108
5.5 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ENTEGRASYONU GELİŞİMİNDE BEKLENTİLER	115
SONUÇ	120
KAYNAKÇA	124

EKLER

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AEB	Avrasya Ekonomik Birliği
AEK	Avrasya Ekonomik Komisyonu
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AHM	Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması
AK	Avrupa Komisyonu
AMB	Avrupa Merkez Bankası
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
APR	Asya-Pasifik Bölgesi
ASF	Afrika Domuz Vebası
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BTA	Bölgesel Ticaret Anlaşması
CBR	Rusya Merkez Bankası
CMEA	Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
ENI	Avrupa Komşuluk Aracı
ENPI	Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı
FRS	Federal Rezerv Sistemi
GATS	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GB	Gümrük Birliği
GFI	Küresel Finansal Dürüstlük Örgütü
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
ITA	Pamuk ve Bilgi Teknolojileri Anlaşması
MFN	En Çok Kayrılan Ülke Prensibi
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
OEA	Ortak Ekonomik Alan Anlaşması

OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
PCA	Ortaklık ve İŞbirliği Anlaşması
RECEP	Rus Avrupa Ekonomi Politikaları Merkezi'ne
RF	Rusya Federasyonu
SBS	Sağlık ve Bitki Sağlığı
SCM	Sübvansiyonlar ve Telafi Edici nlemler
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STB	Serbest Ticaret Bölgeleri
Őİ	Şanghay İŞbirliği rgt
TACIS	Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım
TD	Tarife-Dışı nlem
TJN	Vergi Adalet AĞı
TPP	Trans-Pasifik Ortaklığı
TPRM	Ticaret Politikaları Gözden Geçirme Mekanizması
TRIMS	Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması
TRIPS	Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
TTA	Tercihli Ticaret Anlaşması
TTE	Ticarette Teknik Engeller
TTIP	Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Bazı Ürünlerde Ortalama Bağlı Tarife Oranları	s. 19
Tablo 2: Rusya’da Satılan Mal, Ürün ve Hizmetlerin Karlılığı ve 1 Yıla Kadar Mali Olmayan Şirketler İçin Rusya Merkez Bankası'nın Refinansman Operasyon Faiz Oranı (2012- 2015)	s. 25
Tablo 3: 2014 Yılında Dünyada Petrol Üreten Ülkelerde Döviz Kurlarının Dinamikleri.	s. 41
Tablo 4: 2010-2016 Yıllarında RF'nun Temel-Ortak Ülkelerin Rusya’ya Yapılan DYY, Milyon Dolar	s. 43
Tablo 5: 2010-2015 Yıllarında Rusya ve AB’nin Büyük Ortak Ülkeleri ile Karşılıklı Ticaret Hacmi, Milyar Dolar	s. 53
Tablo 6: TPRM Kapsamındaki Ticaret Politikası Önlemleri	s. 58
Tablo 7: Bazı Malların Kendi Emtia Kaynaklarında İthalatın Payı, %	s. 71
Tablo 8: Anlaşmazlıkların Halli Sürecinde Süreler	s. 83
Tablo 9: 1995-2015 Döneminde Şikayete Konu DTÖ Anlaşmalar	s. 86
Tablo 10: Kurumsal Etegrasyon Aşamaları	s. 102
Tablo 11: SWOT Analizi: AB ve Rusya Arasındaki Entegrasyonun Etkileşimi	s. 117

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 1948-2017 Yılları Arasında Dünyadaki BTA'nın Evrimi	s.8
Şekil 2: ABD'de para Emisyonu Mekanizması	s. 27
Şekil 3: Ülkelerin Piyasa Değerine Göre Dünya Haritası	s. 31
Şekil 4: 1999-2016 Yıllar Arasında RF ve AB Merkez Bankalarının Yıl Başındaki Faiz Oranları	s. 32
Şekil 5: Rusya Merkez Bankası'nın Faiz Oranları ve Rusya'daki Enflasyon (Temmuz 2014 – Ağustos 2016)	s. 33
Şekil 6: Ruble / Dolar Döviz Kurunun Endeksi (Önceki Gün)	s. 33
Şekil 7: 2016 yılının ağustos başında Rusya, ABD ve AB'nin altın rezervleri ve parasal tabanı (M0=Dolaşımdaki para - Banka Kasalarındaki Para)	s. 34
Şekil 8: Rus Ekonomisi'nin Hammadde ve Enerjiye Bağımlılığı, %	s. 37
Şekil 9: Rus Finans Piyasalarında Dışı Yerleşiklerin Payı	s. 39
Şekil 10: Borsa Endeksleri Dinamiklerini	s. 39
Şekil 11: Moskova Borsasında Farklı Ülkelerin Sakinleri Tarafından Yapılan İşlemlerinin Payı	s. 40
Şekil 12: Rusya Dış Borcunun Dinamikleri (Milyar Dolar)	s. 42
Şekil 13: Rusya'ya Yıllık Doğrudan Yatırım Dinamikleri, Milyar Dolar	s. 45
Şekil 14: Rusya'dan Doğrudan Yatırımların Yıllık Dinamikleri, Milyar Dolar	s. 45
Şekil 15: Rusya'dan Net Gizli Sermaye Çıkışı (Girişi), Milyar Dolar	s. 46
Şekil 16: CBR Politikasının Kısır Döngüsü	s. 48
Şekil 17: 2015 Yılında Rus Sanayi Kapasite Kullanım Oranları, %	s. 48
Şekil 18: 2010-2015 Yılları Arasında Rus Dış Ticaretinin Dinamikleri, Milyar Dolar	s. 50
Şekil 19: 2014-2015 Yıllarında Rus Dış Ticaretinin Yapısı, Milyar Dolar	s. 50
Şekil 20: 2014-2015 Yıllarında Rusya Dış Ticaretinin Coğrafi Yapısı, %	s. 51
Şekil 21: BDT Dışı Ülkeleri Arasında 2015 Yılında Rusya'nın Başlıca Ticaret Ortakları, Milyar Dolar	s. 52
Şekil 22: AB-Rusya Ticaret Hacmi, Milyar Dolar	s. 52

Şekil 23: Rus Dış Ticaretinin Dinamiği, Milyar Dolar	s. 53
Şekil 24: 2015 Yılında AB Ülkelerine Rus İhracat Yapısı, %	s. 54
Şekil 25: 2015 Yılında AB Ülkelerinden Gelen Rus İthalat Yapısı, %	s. 55
Şekil 26: Rusya'da Sanayi Üretim ve Kuruluşlarda Çalışanların Sayısı Dinamikleri (% , 2010 = % 100)	s. 70
Şekil 27: Rusya'nın Makroekonomik Büyüme (Düşüş) Dinamikleri, %	s. 73
Şekil 28: Rusya'ya, AB'den Tarım Ürünleri Ticareti, Milyon Euro	s. 76

EKLER LİSTESİ

EK 1: 2010-2014 Yıllarında Rus Sanayisinde Yabancı Sermayenin Payı	ek s.1
EK 2: Rus Mallarına Karşı AB Pazarında Yürürlükte Olan Kısıtlayıcı Önlemlerin Listesi	ek s.2
Ek 3: Rusya'ya AB Tarafından Uygulanan Anti-damping Önlemleri (1 Ekim 2016 Tarihinde)	ek s.4
Ek 4: Ürün Gruplarına Göre Toplam Ciroda İthal Ürünlerin Payı, %	ek s.6
Ek 5: Rusya ile AB Arasındaki Anlaşmazlıklar	ek s.9

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) ve Rusya arasındaki ekonomik işbirliği yaptırım koşullarında son derece zordur, ancak, normalleşme ve işbirliğinin daha da geliştirilmesi için karşılıklı ilginin nedenleri vardır. Bunlar; coğrafi yakınlığı, önemli ölçüde karşılıklı ticaretin hacmi, yatırım alanında işbirliği imkanları, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Asya ekonomilerinde artan rekabet, ortak sınır ötesi altyapı, ekonomilerin karşılıklı bağımlılığı ve tamamlayıcılığı ve ortak komşu devletlerin varlığıdır.

Dünya Ticaret Örgütü'ye (DTÖ) Rusya'nın üyeliğinden itibaren taraflar, ticaret alanında birbirlerine göre DTÖ'nün kuralları ve normlarına tam uymayı taahhüt etmiştir. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve düzenli işleyişini amaçlayan bir anlaşma niteliğindeki Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1947 yılında 23 devlet tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiş, 1995 yılında kurumsal bir yapıya kavuşarak, Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüşmüştür. DTÖ'nün kurulmasıyla GATT gücünü kaybetmemiş, yalnızca onun yasal statüsü değişmiştir. Söz konusu tarihten itibaren GATT, DTÖ'nün kuruluş anlaşmasının ekinde yer almaya ve küresel ölçekte ticaret liberalizasyonunu düzenlemeye devam etmiştir.

Genel olarak DTÖ, her zaman ikili ilişkilerde olumlu bir faktör olarak karakterize edilmiştir; ancak, Rusya ve Avrupa arasındaki ilişkilerin bozulması, ticari ve ekonomik yaptırımların kullanılması RF ve AB ticaretinde DTÖ'nün rolünü değiştirmiştir.

Rus siyaseti, iş ve uzman çevrelerinde yaygın olarak Rusya'nın DTÖ'ne katılımının ülkeyi zarara uğrattığına inanılmaktadır. Aynı zamanda 18 yıl süren müzakerelerden sonra Rusya tamamen kabul edilebilir şartlarda DTÖ'ne katıldı yönünde görüşler de mevcuttur.

Etkilere gelince, onlar çelişkili elementler içerir ve yeniden ortak bir bakış açısı bulunmamaktadır. DTÖ üyesi olduktan sonra Rusya, dış pazarlarda kararlı çıkış koşulları, ticaretteki ayrımcılığa karşı durmak mümkünlüğü, uluslararası ticaret kurallarının oluşumunda aktif ve eşit katılımı sağlayan bir mekanizma elde etmişti. Ancak elde ettiği yeni fırsatların kullanımı (küresel ekonomik ortamda köklü değişiklikleri kenara koyduğumuzda) ve kar-zarar dengesi kendisine bağlıdır.

DTÖ'ne katılımın başlangıçtan beri Rusya için olumsuz yönleri var olmuştur. DTÖ'ye katılımın karlı olması, doğrudan ulusal ekonominin verimliliğine ve ürünlerinin dünya pazarlarındaki rekabet gücüne bağlıdır. Bu bağlamda Rus hükümetinin ekonomisini modernize etmekte başarısız olması nedeniyle Rusya'nın ekonomik verimliliğini yüksek olduğunu söylemek yanlıştır.

Diğer dezavantajlar da ortaya çıkmıştı: kamu yönetimi kurumlarının genel verimsizliği, fırsatları maksimize ve riskleri minimize etmeye yönelik DTÖ kapsamlı bir mufassal programın olmaması, yanı sıra DTÖ çerçevesinde çalışmaya eğitilmiş uzmanların akut sıkıntısı. Ekonomiyi modernize etme yapılmadığı şimdi çok daha az elverişli koşullarda yapılması gerekmektedir.

Ticaret ve yatırım işbirliğinin dinamik büyüme özellikleri şu anda çok belirsiz görünüyor. Rusya'ya AB ve Rusya arasındaki ilişkilerde olumsuz eğilimlerin ekonomik etkisine gelince, ülkedeki ekonomik durumun açık bozulması olmuştur. Buna, ekonomik yaptırımlar, petrol fiyatları ve rublenin keskin düşüşü, Rusya'dan sermaye uçuşun hızlı büyümesi - dört olumsuz faktörlerin birleşik etkileri neden olmuştur. AB ve Rus kayıpları yaklaşık olarak eşit olduğu tek alan, karşılıklı ticarettir. Siyasi muhalefet uzandıkça, ekonomik maliyetlerin büyümesi açıktır. Onların sosyal maliyeti ön plana çıkıyor: büyük ölçüde Rus pazarına odaklanmış AB üye ülkelerinde artan işsizlik; ve Rusya'da, işsizliğin artışına ek olarak, çoğunluğun gelir ve yaşam standartlarında mutlak düşüştür.

Bu çalışma, siyasi ve ekonomik durumun sürekli değişiklikleri arka planda olarak, AB ile ticari ve ekonomik ilişkilerinde Rus üyeliğinin yeni koşullarda DTÖ

faktörünün kapsamlı bir ekonomik araştırmanın girişimi. Buna ek olarak, Avrasya entegrasyonunun ve Rus-Avrupa ilişkilerinde mevcut krizi dikkate alarak, AB ve Rusya arasındaki ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi umutları analizidir.

Çalışmada aşağıdaki hipotez ileri sürülmektedir: AB-Rusya siyasi ve ekonomik ilişkilerinde kriz koşullarında, ülkelerin para politikasının temel rolünü ve yükselen küresel korumacılığı dikkate alarak, DTÖ'ne Rusya'nın üyeliği, AB ile ticari ve ekonomik işbirliğinde önemli bir potansiyel içermemektedir.

Birinci bölümde çok taraflı ticaret sisteminin kuramsal yaklaşımları, dünya çarpında sayısı büyümekte olan Bölgesel Ticaret Anlaşmaları (BTA), ve Rusya ve AB arasındaki ilişkilerde DTÖ faktörü incelenmiştir.

İkinci bölümde RF'nin ekonomik durumu, Rusya ve AB arasındaki ekonomik ilişkilerin yönleri ve hacminin analizi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde tarife dışı engellerin, özellikle anti-damping önlemleri ve yaptırımların Rusya ve AB arasındaki ekonomik bağların üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde DTÖ yükümlülükleri kapsamında Rusya ile AB arasındaki anlaşmazlıklar incelenmiştir.

Beşinci bölümde ise AB ve Rusya entegrasyon etkileşim perspektifleri, yönleri ve beklentileri sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NÜN TEORİK YÖNLERİ

1.1 ÇOK TARAFLI TİCARET SİSTEMİNİN ARAŞTIRILMASINDA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

GATT / DTÖ temelini karşılaştırmalı üstünlükler ve serbest ticaret kavramı teorileri oluşturmaktadır. Ancak, bilim dünyasında ve dış ticaret politikayı yapanlar arasında bir fikir birliği yoktur. Liberalizm ve korumacılık: kuram ve uluslararası ticaret uygulaması iki anlayışlar arasında sürekli bir mücadele temelinde gelişmektedir.

2007-2009 dönemindeki mali kriz, küreselleşme sürecine son noktayı koymuştu ve dünya yeni bir döneme girmeye başlamıştı¹. Bu dönemin önemli özelliklerinden biri uluslararası ticaret ve yatırımların korumacılığının güçlendirilmesi, dünya piyasasının ticaret ve ekonomik bölgelere ve hatta ikili bazda ticaretin düzenlenmesine geçiştir. 2015 yılında, 2009 yılından beri ilk kez, dünya ticaretinde bir anda % 10'dan fazla bir düşüş olmuştur.

DTÖ verilerine göre, Ekim 2015 - Mayıs 2016 arasında G-20 ülkelerinden oluşan bir grup, ticari engelleri güçlendirilmesine yönelik 145 kanun kabul etmiştir. 2008 yılından beri bu kanunların toplam 1500'den fazlası kabul edilmiştir. Ünlü İngiliz ekonomist Simon Evenetta'nın tahminlere göre, toplamda dünyada dört bine yakın korumacı yasa ve yönetmelik bulunmaktadır. Aynı zamanda ticari engellerin % 80'i için dünya ticaretinin % 90'ından fazlasını kapsayan “yirmi” ülkeleri sorumludur².

¹ KATASONOV, Valentin. “В Одном Шаге До Начала Мировой Торговой Войны (Dünya Ticaret Savaşı Öncesinde Tek Adımda)”, 10.12.2016, <http://reosh.ru/v-odnom-shage-do-nachala-mirovoj-torgovoj-voiny.html>,(14.01.2017).

² KATASONOV, (14.01.2017).

Ricardo modeli uluslararası ticaretin açıklaması ekonomi biliminde neredeyse bir asır hakim olmuştur. David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre, dış ticaret ve uzmanlaşma uluslararası ticaretin serbest koşullarında, hiçbir şekilde avantajı olmasa bile, veya tam tersine, tüm malların üretiminde diğer ülkeler üzerinden bir avantaja sahip olsa da, herhangi bir ülke için faydalı olacaktır³.

Ancak, bu durumda uluslararası işbölümü, bazı ülkelerin tarımsal uzmanlığın oluşturduğundan veya bazı ekonomilerin bir tip üretimimin gelişimini başkası lehine terk etmelerini gerektirdiğinden karşılaştırmalı üstünlük teorisi eleştirilere oldukça açıktır. Modern eleştiriler, dış ticaret rejiminin serbestleştirilmesi büyük ölçüde gelişmekte olan ve geçişli ekonomilerin sorunlarını ağırlaştırdığına ve sadece gelişmiş ülkelerin çıkarları doğrultusunda faaliyet gösterdiğine dayanmaktadır. Yavaş yavaş, bazı ekonomistler korumacılık politikası gerektiğini teyit etmişti.

Karşılaştırmalı üstünlük teorisi dışında DTÖ'nün işleyişi, tarifelerin azaltılmasıyla ticaretin artacağını, ve sadece uluslararası değil, örgütün bireysel üyeleri arasında ikili ticaretin teorik olarak artması gerektiğini söyleyen uluslararası ticaret teorisi pozisyonuna dayanmaktadır. Buna ek olarak, diğer teoriler de ülkelerin DTÖ'ne neden katılmak istediklerini ve DTÖ'nün ticareti nasıl teşvik ettiğini açıklamaktadır. Özellikle, DTÖ'ne birçok ülkenin girme arzusu uluslararası rejimler teorisinin hükümleriyle açıklanabilir. Devletler diğer uluslararası ticaret katılımcılarının davranışlarını öngörülebilirlik için gönüllü olarak taviz vermektedir. Ayrıca, uluslararası rejimler teorisini kullanarak, DTÖ'nün anlaşmaları ihlallerinden katılımcıları engelleyen uyuşmazlık çözüm mekanizmasının kavramsallaştırılması mümkün olmaktadır⁴.

³ RİCARDO, David. **The Principles of Political Economy and Taxation**, Eksmo, Moskova, 2007, s.23.

⁴ BARTON, John, Judith Goldstein, Timothy Josling ve Richard Steinberg. **The Evolution of the Trade Regime: Politics, Law, and Economics of the GATT and the WTO**, Princeton University Press, Princeton, 2008, s.47.

DTÖ içinde ülkenin kurumlarının ticaret ortakları hangi mekanizmalarla uyumlaştığını inceteyelim. Her şeyden önce, DTÖ'nin gereksinimlerine göre örgüte katılan ülke ticaret reformu yürütmek zorundadır. Tavizler listesi, bütün DTÖ üyelerinin çok taraflı müzakerelerine tabidir. Özellikle, DTÖ'ne katılan ülke, kararlaştırılan malların ithalat tarifeleri oranlarını bağlamak zorundadır, yani kabul edildiği seviyeden daha yüksek oranda gümrük vergilerini uygulamamalıdır. Aslında akım oranları bu seviyeden daha düşük olabilir.

Böylece, dış ticaret rejimindeki değişiklikler dış ticaret mevzuatına ve DTÖ kurallarına (sübvansiyonlar, teknik düzenlemeler, vb konular da dahil) uygun olan düzenlemeler getirerek ülkenin kurumsal ortamı da değiştirilebilir. Böylece, kurumsal anlamda ülkenin zaten DTÖ'nün üyeleri olan önemli ticaret ortakları ile ticari ve ekonomik ilişkilerin yakınlaşması gerçekleştirilir.

Ancak, DTÖ'ne katılım ile ilgili ikili istişareler sırasında özel ilgi gösteren üyeler sık sık "DTÖ +" kategorisi olarak adlandırılan ek gereksinimleri empoze edebilir. "DTÖ +" terimi farklı anlamlarda kullanıldığını dikkate almamız önemlidir. Aksine, onun tam anlamı sadece bağlamdan anlaşılabilir. Geniş anlamda, "DTÖ +", örgüte katılım için kabul edilen DTÖ çerçevesi ötesindeki tek taraflı taahhütler veya DTÖ üyelerinin işbirliğini ilerleten karakterize eden ikili anlaşmalardır⁵.

Bir yandan, tüm katılan ülkeler, ekonomisine önemli derecede hasara neden olabildiği sebebiyle, bu yükümlülüklerin miktarını aza indirmeye çalışmaktadır. Öte yandan, bu tür hükümlerin ihlali, temel yükümlülüklerin ihlali kadar kritik değildir; çünkü DTÖ'nün özel mekanizması altında ticari anlaşmazlıkları çözmek için bir prosedür gerçekleştirildiğinde, "DTÖ +" yükümlülüklerinin yorumlanması zor olacaktır. Onlar DTÖ üyelerinin standart yükümlülükler paketin kapsamı dışındadır ve sadece yeni ülkelerin DTÖ'ne katılım belgelerinde yansıtılmaktadır.

⁵ KUKUSHKINA, Julia. "Новый Регионализм в Современной Мировой Торговле: Значение Феномена «ВТО Плюс» для Российской Внешнеэкономической Политики (Çağdaş Dünya Ticaretinde Yeni Bölgecilik: "DTÖ +" Fenomeninin Rus Ekonomisi İçin Değeri)", **Ekonomi Yüksek Okulu dergisi**, Sayı:9, 2014, s.123.

Rusya'ya onüç sektörel girişimlere katılmak teklif edilmişti. Müzakere zamanında ithalat vergilerini yükseltilmemesi, mikroelektronik, çelik, kağıt hamuru ve kağıt ürünleri, mobilya, oyuncak, uçak ve başka ürünler üzerinden ithalat vergilerin iptal edilmesi istenilmişti. Rusya bu ek yükümlülükleri çok üstlenmemişti, fakat, özellikle AB ahşap ihracat vergilerinin (DTÖ sadece ithalat vergilerinin miktarın düzenler) uygulanmasından veya artmasından önce danışmalar olmasına ve gelecekte Rus kamu alımları alanına erişimi hakkında müzakerelerin yapılmasında ısrarcı olmuştu.

“DTÖ +”, iki veya daha fazla ortaklıklar arasındaki ticarete tarife engellerinin daha da azaltılmasını hedefleyen bir anlaşma ya da onun hüküm ve koşulları, olarak ifade edilebilir. Aslında, serbest ticaret kurallarının bazı istisnaları ile bir Serbest Ticaret Bölgesi söz konusudur, yani taraflar arasındaki ticaret rejimi tercihli olmaktadır ve ortaklar DTÖ altında yapmak zorunda olmayan tavizler vermektedir. Tabii ki, bu “tercihli” bölgecilikte DTÖ'nün ana kriteri - üçüncü ülkelere ilişkin ayrımcılık yapmama - böylece serbest ticaret anlaşmalarında, en azından kağıt üzerinde, görülmektedir. Herhangi bir Bölgesel Ticaret Anlaşması (BTA), “DTÖ +” olarak geçmesi için DTÖ'de resmi yoldan bildirilmelidir⁶.

BTA'ların son dönemde kaydettiildiği artış, yeni nesil BTA'lara biçilen rol, ilgili GATT/DTÖ disiplininin içerdiği boşluklar ve DTÖ'nün karşı karşıya olduğu kriz çerçevesinde, çok taraflı ticaret sisteminin geleceğini tehdit etmektedir. Nitekim GATT'ın XXIV. Maddesi ile müsaade edilen düzenlemeler olsalar da BTA'lar, çok taraflı ticaret sisteminin temel ilkelerinden olan en çok kayrılan ülke (MFN) kuralına aykırılık teşkil etmektedir; ayrımcı ticaret uygulamalarına yol açarak ticari düzenlemelerin ve liberalizasyonun parçalı bir yapı arz etmesine neden olmaktadır⁷.

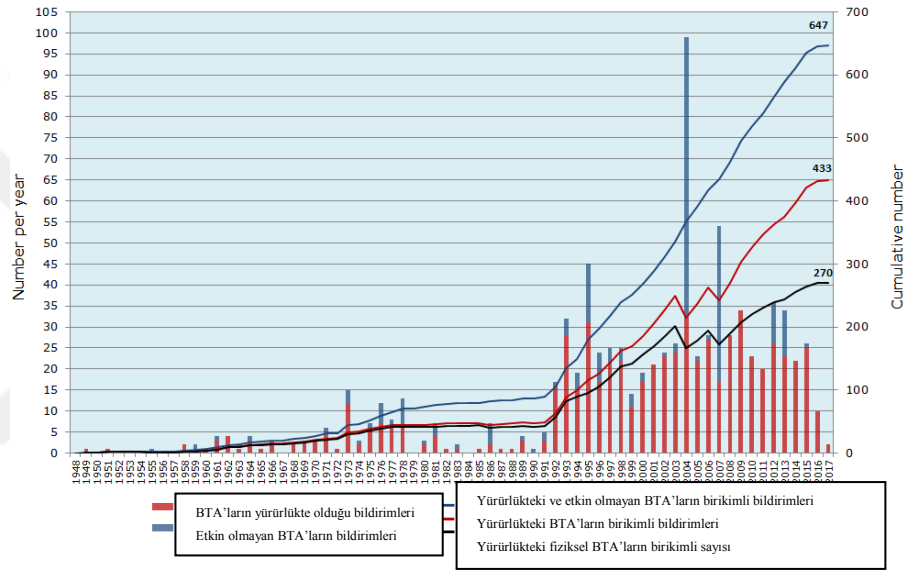
⁶ KUKUSHKINA, Julia. s.124.

⁷ KURTULUŞ KARA, Yıldız Tuğba. **Dünya Ticaret Örgütü ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları İlişkisi: Sorunlar, Çözümler ve Türkiye'ye Yansımaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.1.

1.2 DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE BÖLGESEL TİCARET ANLAŞMALARI

1995 yılda GATT'a bildirilen BTA sayısı 124 olurken, 10 Mart 2017 tarihi itibariyle GATT/DTÖ'ye bildirim yapılan toplam BTA sayısı 647'ye, yürürlükte bulunan BTA sayısı ise 433'e ulaşmıştı (Şekil 1).

Şekil 1: 1948-2017 Yılları Arasında Dünyadaki BTA'nın Evrimi

Kaynak: DTÖ, “Regional Trade Agreements: Facts and Figures”, https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regfac_e.htm#top, (17.03.2017).

Bildirimi yapılan BTA'lar halihazırda yürürlükte olan BTA sayısını temsil etmemektedir. Örneğin, GATT döneminde bildirilen 124 anlaşmadan bugün yalnızca 32 tanesinin yürürlükte olması, anlaşmaların zamanla geçirdiği evrimin; çoğunun yenileri ile değiştirildiğinin göstergesidir. Yürürlükte olan BTA sayısı da çok taraflı ticaret sistemindeki etkinliğini birebir yansıtmamaktadır. BTA'ların GATT/DTÖ'ye bildirim yükümlülüğü çerçevesinde, söz konusu bildirimlerin mal ve hizmet BTA'ları olarak ayrı ayrı yapıldığı; dolayısıyla, bazı BTA'lar için iki kez bildirimde bulunduğu da dikkate alınmalıdır. Ayrıca, uluslararası ticaretin aktörü olan bağımsız ulus devletlerin sayısının 1949'da 70 iken 195'e yükselmesinin de BTA artışına önemli etkisi olmuştur. 1960'larda Afrika'da eski sömürgelerin bağımsızlığını

kazanması ile 32 yeni devletin, 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması sonucu 15 yeni devletin ve eski Yugoslavya'nın dağılması ile 5 yeni devletin uluslararası ticaret aktörleri arasına katılması; kendi aralarında ve diğer ülkelerle imzaladıkları anlaşmalar BTA artışına önemli katkıda bulunmuştur⁸.

BTA'nın sadece sayısını değil, aynı zamanda nitelikleri de değişmiştir. İlk olarak, BTA'nın büyük çoğunluğu (% 90'ı) - tamamen ortadan kaldırılacak ya da bu bölgenin ülkeleri arasındaki ticarete önemli ölçüde azaltılmış tarifeler sağlayan Serbest Ticaret Bölgeleri (STB) üzerinde bir anlaşmadır. Ülkeler, üçüncü ülkelerle ilişkileri ve gümrük tarifeleri düzenlemeye hakkını saklı tutar. STB ve birlik içinde sadece gümrük engellerinin ortadan kaldırılmasını sağlayan değil, aynı zamanda üçüncü ülkeler ile ticareti düzenleyen yetkileri özel uluslararası kuruluşlara [AB'nde Avrupa Komisyonu (AK), Avrasya Ekonomik Birliği'nde (AEB) – Avrasya Ekonomik Komisyonu (AEK)] transfer eden Gümrük Birlikleri (GB) (AB ve AEB dahil) arasındaki bu temel farktır.

BTA kavramı, bölgeselleşme eğiliminin başlangıcında, belirli bir bölgede, coğrafi yakınlığa sahip ülkeler arasında imzalanan Tercihli Ticaret Anlaşmaları'larını (TTA'lar-Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Gümrük Birlikleri) ifade etmek üzere kullanılmaya başlanmıştı ve literatürde yerleşmişti. Diğer taraftan, son dönemde söz konusu TTA'na baktığımızda “bölgesel yakınlık” kriterinin artık geçerli olmadığı; TTA'ların çok uzak coğrafyalarda iki ülke, iki ticari blok, bir ülke-bir ticari entegrasyon arasında olmak üzere farklı kombinasyonlarda üyeler arasında akdedildiği görülmektedir.

Birkaç kıtada bir STB oluşturmak son yıllar trendidir. Daha önce bunlar Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (1994 NAFTA) gibi olsa, şimdi müzakereleri Ekim ayı başlarında 2015 yılında tamamlanan 12 ülkeleri bir araya

⁸ RICHARD, Baldwin ve Patrick Low. **Multilateralizing Regionalism: Challenges for the Global Trading System**, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, s.3.

getiren ABD'den Brunei'ye kadar Trans-Pasifik Ortaklığı'nı oluşturmaktadır (TPP). Dünya ticaretindeki üzerindeki etkisi daha da büyük olabilecek anlaşma - AB ve ABD arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) üzerindeki müzakereler devam etmektedir.

Bu anlaşmaların içeriği değişmesi bir üçüncü unsurdur. Bir STB oluşturmanın yanı sıra, BTA şimdi genellikle mevcut DTÖ'nün kurallarından daha ileri giden ve hatta onlarla açık çatışma içine giren (örneğin, ABD ve Ürdün arasındaki BTA ilaçların pazara giriş kurallarının DTÖ çerçevesindeki Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) hükümleri yerine bu BTA normları düzenlediğini doğrudan belirlemektedir) yatırım konularını, fikri mülkiyet, tüketicinin korunması, emek ve çevre standartlarını düzenlemektedir. Aynı zamanda tüm BTA'lar sadece katılımcıların sayısı açısından değil, katılımcılara sağlanan faydalar ve tercihler hacmi açısından farklıdır.

BTA'nın niceliksel ve niteliksel büyümesinin birkaç nedenleri vardır. Aralarında sık sık DTÖ'de karar verme özellikleri söz edilmektedir. Kurumun oluşturulmasında ana başlatanlardan olan AB ve ABD, tartışmalara ve aynı zamanda tüm anlaşmaları kabul etmek için gerekli olan bir paket yaklaşıma en başından itibaren ısrar etmişlerdi. Bu DTÖ'nün kurallarının örgütün tüm üyelerine yayılmasını sağladı. Ancak, bu bir sonraki Doha müzakerelerin son derece yavaş temposun önceden belirlemişti. Zaten 1994 yılında DTÖ'nün ve anlaşmalarının fikir birliği (concensus) ile kurulması eşsiz bir olay olduğu açıktır. O kadar eşsiz ki, Doha seviyesindeki gibi, aynı zamanda bir dizi sorunlarda fikir birliğiyle anlaşmak mümkünlüğü DTÖ'nün üyelerinin ilgileri farklı olması nedeniyle artık çok düşüktür. Kararları almak için çeşitli seçenekleri belirleyen Marakeş Anlaşması hükümlerine rağmen, DTÖ'de tüm kararlar gerçeği oy birliği ile alınmaktadır. Dahası, BTA'da DTÖ'den daha sıkı taahhütler uygulanabilir, ya da DTÖ'de henüz kabul edilmemiş yeni taahhütler kabul edilebilir.

BTA'nın büyümesine katkıda bulunan bir başka faktör, sadece 21. yüzyıl karşılayacak yeni DTÖ kuralları yokluğu değil, DTÖ'nün 'eski' kurallarıdır.

DTÖ'nün kendisine olan bir tehditi durdurmak için bir belirgin mekanizması yokluğudur. GATT'ın XXIV. Maddesi ile müsaade edilen düzenlemeler olsalar da BTA'lar, çok taraflı ticaret sisteminin temel ilkelerinden olan MFN kuralına aykırılık teşkil etmektedir; ayrımcı ticaret uygulamalarına yol açarak ticari düzenlemelerin ve liberalizasyonun parçalı bir yapı arz etmesine neden olmaktadır. BTA'nın DTÖ'nin XXIV. Maddesinin şartlarına uygunluğunu izlemek için tüm DTÖ'nin üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan özel bir komite oluşturulmuştu. Ancak, DTÖ'nün kuralları ile farklılıklar defalarca kaydedildiğine rağmen, fikir birliği yöntemi nedeniyle komite belli bir BTA hakkında herhangi bir rapor kabul edememişti. Yavaş yavaş, bu komitenin rolü sadece devletin bir bildirim prosedürü ile DTÖ'ne gönderilen BTA'nın metinlerinin kabul edilmesine düşürülmüştür. DTÖ'de BTA'nı kontrol etmek için başka mekanizmalar yoktur. DTÖ'nün eski Genel Müdür Yardımcısı H. Pattersonun tanınmasına göre kontrol mekanizmasının zayıflığı GATT XXIV. Maddesinin şu anda en sık ihlal edilen GATT Maddesi olduğuna getirmiştir. Şimdi DTÖ, herhangi bir BTA'nı DTÖ kanunlarına aykırı tanımayacağı açıktır⁹.

DTÖ, üyelerinin son on yılda ortaya çıkan zorlukları hallederken, her yıl ticarete ve dünyanın kendisinde istikrar sağlamak için acil dikkat gerektiren yeni sorunlar getirmektedir.

Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması (AHM) reformu ve bölgesel tercihli anlaşmalar temelli ticaret tercihlerini sağlayan yeni bir yaklaşım belirlemek gerek duyulmaktadır. Çok taraflı kurallarda, küresel üretim zincirlerinin dinamik gelişmesi (küresel değer zincirleri) ve “Dünya Yapımlı” markası ortaya çıkması nedeniyle önemli değişiklikler yapılması gerektiği göstermişti. Malların menşei ülkelerini belirlemek için DTÖ'de henüz iyi bir sistemin kurulmaması ek sorunlar yaratmıştı.

⁹ İSPOLİNOV, Aleksey. “ВТО и региональные торговые соглашения или что нам делать с ВТО и ЕАЭС (DTÖ ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları, ya da DTÖ ve EAEC ile ne yapacağız)”, 02.11.2015, https://zakon.ru/blog/2015/11/2/vto_i_regionalnye_torgovye_soglasheniya_ili_chno_nam_delat_s_vto_i_eaes?AspxAutoDetectCookieSupport=1, (17.01.2016).

Son üç yıl DTÖ'ü için kritik olmuştur. Organizasyon tarihinde ilk kez açıkça örgütün varlığı yararına şüpheler olduğundan bahsedilmiştir. Ticaret yaptırımlar şeklinde korumacılık hayat bulmuştur. GATT'ın XXI. Maddesi ile kısıtlayıcı önlemler kullanımı sık anlatılmaya çalışıldığında, çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde DTÖ dışında örgütün yetkisinde olan müzakere alanlarının oluşmasına kadar çok taraflı ilkeler bulanmıştır. ABD tarafından başlatılan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'na (GATS) bir alternatif olabilen Uluslararası Hizmet Ticareti Anlaşması (TİSA) müzakereleri hakkında bahsedilmiştir. Başlangıçta, 16 ülke müzakerelerde bulunmuştu, bugünlerde 23 ülkeye ulaşmıştır. Avrupa Birliğin 28 Üye Devletlerini temsil etmesi nedeniyle 50 ülke görüşmelere katıldığı iddia edilebilmektedir¹⁰.

DTÖ'nün mümkün olan Rusya Federasyonu (RF) ve AB arasındaki ikili ticaretinde en olumlu etkilerini elde etmek için, DTÖ'ne RF'nin katılım stratejisi nominal katılımı ile sınırlı değil aktif olmalıdır. Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasının aktif kullanımını sağlamak ve aynı zamanda deneyim kazanmak amacıyla üçüncü bir taraf olarak katılmak söz konusudur. İkincisi, teorik olarak Rusya'nın DTÖ'de üyeliği onun AB ile ticari ilişkilerinde ilerleyen işbirliği neticesinde olumlu etkileri elde etmek için mümkünlük sağlar. Çünkü BTA, DTÖ'den daha büyük ölçüde ikili ticaretin büyümesine getirmeli. Ancak, pratik açıdan "DTÖ +" koşulları ile ilgili daha fazla serbestleşme, bazı sektörlerde ülkeyi daha hassas yaptığından, Rus ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilere dikkat edilmelidir.

1.3 RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERDE DTÖ KAVRAMININ EVRİMİ

Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (CMEA) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), iki örgüt arasında resmi ilişkilerin kurulması konusunda 1988 yılında ortak bir deklarasyon imzalandığı zaman, SSCB ve AET arasındaki ticari ve

¹⁰ ISACHENKO, Tatiana. "WTO: Is There Hope for a Sinking Ship?", 15.12.2015, http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=7009#top-content, (20.01.2016).

ekonomik ilişkilerin tarihinin ilk dönüm noktası olmuştu, daha sonra aynı yıl, SSCB ve AB arasında resmi ilişkiler kurulmuştu. 18 Aralık 1989'da Ticaret ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştı. Anlaşmanın amacı ticari ve ekonomik işbirliği konularında Sovyetler Birliği ile Avrupa Topluluğu arasındaki bağlantının kurulması olmuştu. Aynı yıl, Avrupa Toplulukları, 14-15 Aralık'ta Sovyetler Birliği'nde ekonomik reformları mali desteklemeye karar vermişti. Böylece, Sovyet-Avrupa ilişkileri, kurumsal tasarımına ek olarak gerçek işbirliği aracı edinmişti. Bu çerçevede Birlik, 1991'den itibaren Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım (TACIS) Programını uygulamaya başlamıştı. Programın esas amacı siyasi bağımsızlık ve ekonomik kalkınma yolunda ilgili tarafları desteklemektir¹¹.

Program, bilgi ve teknik yardım transferini finanse ederek 2006 yılına kadar uygulanmıştı. Bunun gibi teknik yardım programlarının temel eleştirisi aşağıdaki hükümlere denk gelmektedir:

1. Bu programların amaçları - sürdürülebilir büyüme ve nüfus yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmaması.
2. Yerel profesyonellerin programlara katılımı eksikliği nedeniyle dışarıdan bilgi ve deneyim yerel endüstri ilişkilerine entegre olamaması.
3. Programların finansmanının çoğu yabancı uzmanların danışmanlık hizmetleri için ödemelerde harcanmaktadır. Rusya'da TACIS programı uygulanmasında da öyle olmuştu. Rusya Hesap Odası denetimine göre, alıcılar, finansmanın % 80'ni AB örgütlerine ödemek zorunda kalmıştı. Buna ek olarak, Avrupa Hesap Mahkemesi'ne (Court of Auditors) göre, denetlenen 29 projelerden sadece 9 şartlara uymuştu ve sadece 5 tanesi etkili olmuştu. Diğer projelerde ise

¹¹ Avrupa Komisyonu, **The Tacis Programme Annual Report 1997**, Avrupa Komisyonu 1997 Yılı Raporu, Brüksel, 1998, s. 57.

fonların kötüye kullanımı kayıt altına alınmıştı. Toplamda ise Rusya'da 275 proje gerçekleştirilmişti.

4. Bu tür yardım programlarda yabancı danışmanların ücretleri genellikle yerel uzmanlara verilen ödemeden daha yüksektir (Rusya ve AB durumunda oran yaklaşık 1:8 olmuştur).
5. Alıcı ülkeler, projenin içeriği ve diğer ayrıntılarını belirlemede daha az oy hakkına sahiptir veya hiç sahip değildir. Buna ek olarak, bağımsız bir izleme ve değerlendirme yoktur.

TACIS sayesinde, AB Rusya'da kurumsal reformlarda aktif olarak yer almıştı. Ayrıca, Rusya'ya tahsis edilen TACIS'in fonlarının aslan payı Rus hukuk kurallarının Avrupa ile tek taraflı yakınsamasına gitmişti. AB'nin aşırı ilgisin TACIS bütçesinin büyük kısmı (% 50-60 tahminler arasında değişmektedir) Rus projelerine düştüğü göstermektedir¹².

Rusya'da TACIS projeleri arasında DTÖ kuralları ile ve yanı sıra RF'nun DTÖ üyeliğine hazırlanması amacıyla tasarlanmış projeleri Rus uzmanlarına tanıtmak için Rusya bölgelerinde Avrupalı uzmanlarla bir dizi atölyeler tahsis edilmişti. Özellikle, TACIS uzmanları, Leningrad ve Tomsk bölgelerin idareleri'nin (2004) DTÖ'ne Rusya'nın üyeliği konularında yaptığı seminerlere katılmıştı. Buna ek olarak, 2003 yılında Avrupa Komisyonu, "AB ülkelerinin teknik mevzuatına RF'nun teknik düzenlemeler ve standartlarının yaklaşımı" projesini başlatmıştı.

2000 yılında, Avrupa Birliği, Rus ekonomisi üzerindeki çalışmalarının devamlılığı ve üst düzey hükümet yetkililerine danışmanlık için, DTÖ üyeliği şartları konusu dahil, Rus Avrupa Ekonomi Politikaları Merkezi'ne (Russian

¹² KULİK, Sergey. "Россия–Европейский союз:о развилках "стратегического партнерства (Rusya – Avrupa Birliği: "stratejik ortaklığın" bölünmesi hakkında", **Çağdaş Gelişim Enstitüsü Kitabı**, Moskova, 2012, s.47.

European Centre for Economic Policy - RECEP) 2 milyonluk bir hibe tahsis etmişti. Ancak, AB ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin analizi alanında en saygın şirketlerinden biri olan Merkezin finansmanın durdurulması, Rusya'da AB çıkarlarını etkin bir şekilde ileten bir örgüt olmaktan çıkartılmıştı.

Yardım programı TACIS, karşılıklı yararlı işbirliği değil, AB çıkar gruplarının Rusya'da lobi faaliyetlerini yürüten bir araç olduğu açıktır. 2001 yılında aynı amaçla, 2 milyon euroluk bir bütçe ile "DTÖ üyeliği" ve 2003 yılında 3 milyon euroluk bir bütçe ile "DTÖ üyeliği II", Rusya için ulusal bir eylem programı başlatılmıştı.

2002 yılı sonunda AB, Rus ekonomisinin resmen piyasa ekonomisi olarak tanıdı. Böyle, RF'nun DTÖ'ye katılım şansı otomatik olarak artmıştır.

TACIS yerine 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (ENPI) harekete geçmişti. Rusya, onun AB ile ilişkileri Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) çerçevesinde gelişmesine bağlı olarak değil, stratejik ortaklık temelinde gelişmesine rağmen, ENPI hattından fon almıştı. ENPI sınır ötesi işbirliğini ve 2007-2013 dönemini kapsamaktadır. İşbirliği, bu belgeye göre, daha önce olduğu gibi, projeleri finanse edilmesiyle devam etmektedir. Ancak, TACIS'ten ENPI'ye geçiş işbirliğinde bazı değişiklikler yapılmıştı. Taraflar eş-finansman ve ortak stratejik çıkarları doğrultusunda proje seçimini sağlamayı kabul etmişti.

2014 yılında, eskisinden daha fazla finansman miktarı ile yeni Avrupa Komşuluk Aracı (ENI) çalışmaya başlamıştır. Rusya da bu enstrümana fon sağlamaya hak kazanmıştı.

AB ve Rusya arasındaki düzenli istişareler için kurumsal çerçeve, ekonomik ilişkilerin çeşitli yönleri de dahil olmak üzere, Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (PCA) ile kurulmuştu. Yürürlüğe giren ilk 1 Aralık 1997 tarihli PCA, başlangıçta 10 yıllık bir süre için yapıldı sonra tarafların hiçbirini anlaşmayı kınamak için karar vermezse 2007 yılından her yıl otomatik yenilemeli olmuştu. Anlaşma, temel ortak hedefleri,

ikili ilişkilerin örgütsel yapısını ve bir dizi alanlarda faaliyetler ve diyalogu belirlemektedir. Bugün var olduğu ilişkilerin temellerini oluşturan belgenin eleştirilmesi nedeni – Anlaşma, kavram değil, işbirliğinin çeşitli yatay ve dikey alanların basit bir numaralandırmasını içerdiği olmasıdır. Ancak, Rusya DTÖ üyeliğinden hala uzak olmasına rağmen, belgenin yazıldığı anda PCA’da defalarca DTÖ anlaşmalarına uymak niyetleri dikkat edilmelidir. Nitekim, PCA, Rusya’ya GATT’ın bazı temel kurallarını, özellikle, MFN’ni (Ancak, MFN malların tüm grupları için geçerli değildi), transit özgürlüğü (GATT Madde V), ve diğerleri empoze eden ilk uluslararası anlaşmaların biri haline gelmişti.

Rusya henüz DTÖ üyesi olmadan GATT / DTÖ Anlaşması metnine bu birleşme (incorporation by reference), ikili anlaşmada yenilikçi bir unsur olarak kabul edilebilir. Rusya hala DTÖ’nün karar verme sürecine katılmıyordu, ancak, bu belgelerin hazırlanmasında, küresel ticaret regülatör kurallarına göre ikili ilişkiler oyununa, hem de piyasa ekonomisi olarak uluslararası ticaretin entegrasyona odaklanmasını AB’ne göstermiştir.

Başlangıçta, hem Avrupa hem de Rus tarafı RF’nin DTÖ’ne hızlı bir şekilde katılmasına umutlanmıştı, fakat bu durum uzun zaman almıştı. Ortak Ekonomik Alan Anlaşması (OEA) Yol Haritası, OEA yaratmak için yapılması gereken kısa ve orta vadeli tedbirler içeren bir belge, ekonomik işbirliğinin çeşitli alanlarında AB-Rusya diyalogu üzerine odaklanmıştır. PCA gibi Yol Haritası, DTÖ’nün yasal çerçevesi ve örgüte Rusya’nın üyelik müzakereleri çerçevesindeki anlaşmalara atıfta bulunan hükümler içermektedir.

2007 yılında, Rusya ve AB arasındaki PCA’nın süresi dolmuştu. Teorik olarak, AB ve RF’nun üç seçeneği vardı: eski anlaşmayı kaldırmak, yeni bir anlaşma veya PCA’nın yenilenmesini sağlamaktır. Herhangi bir seçim sırasında DTÖ’ne RF’nun üyeliğine önemli rol verilmişti. Sonuçta, başlangıçta yeni bir anlaşma, Rusya’nın Örgüte üye olmasına kadar ertelenmişti.

2006 yılında DTÖ'nün Tüzüğüne göre, katılım için başvurunun incelenmesine verilen 12 yıl vadeli zaman aşımına uğramıştı. Bu yüzden Rusya, örgütün tüm üyeleri ile müzakere sürecini tekrar başlatmak zorunda kalmıştı. İki taraflı protokollerin çoğunluğu herhangi bir ek gereksinim olmadan yeniden yapılmıştı, ancak, AB, her şeyden önce Rusya'da otomobil sanayisi montaj rejiminden şikayetçi olmuştu.

Daha önce, 7-8 yıllık bir süreli Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı ile anlaşmalar imzalamış yabancı otomobil üreticileri (Avrupalı dahil) Rusya topraklarında üretim yapmak için ihraç edilen bileşenlere tercih edilebilir ithalat vergileri hakkını kazanmıştı. Bu durumda, yabancı üreticiler taahhütleri ile bir yılda en az 25 bin otomobil üretmeliydi, bileşenler için ithalat koşulları ise onların listesi Rus yapımı parça kullanılmasıyla % 30 oranında azaltılması ile sınırlı kalmış olacaktı (yerelleştirme).

2011 yılında Rusya Hükümeti, anlaşmaları 2020 yılına kadar uzatmayı teklif etmişti ve değiştirilen koşullara göre, üretim hacmi bir yılda 300-350 bin otomobile kadar artırılmalıydı, % 60 yerelleştirme düzeyine ek olarak şirketler üretim teknolojisinin transferini ve iş oluşturulmasını teşvik etmek amacıyla Rusya'da bir araştırma ve üretim merkezi açmalıydı. AB, bu önlemlerin Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması (TRİMS) ile tutarsız olduğunu vurgulamıştı. AB işyerlerinin Rusya'ya hareket edilmesini ve yanı sıra otomobil parçaları ihracatında olabilen düşüşleri kabul etmemişti. Bunun bir sonucu olarak, bir uzlaşmaya ulaşılmıştı. Buna göre Rusya'da, Avrupa otomobil parçaları ihracatı RF'da yürürlükte olan yeni yatırım rejiminin bir sonucu olarak düşecekse eğer, bir telafi mekanizması çalıştırılacaktır.

Sibirya uçuşlara royalty, AB ve Rusya arasında hem hükümet düzeyinde hem de iş düzeyindeki bir itiraz konusuydu. Bu ödemelerin yıllık tutarı yaklaşık 320

milyon euro olduğu gibi onların kaldırılması ile DTÖ'ne Rusya'nın katılımı konusunda AB ile ikili anlaşmaların temel koşullardan biri haline gelmişti¹³.

AB, bunun Avrupa ve uluslararası hukuka aykırı olduğunun üzerinde ısrar etmişti. Rusya ve AB arasındaki 1 Ocak 2014 tarihli anlaşmasıyla “Transit Sibirya yollarının kullanımının mevcut sistemin modernizasyonunun ilkeleri” (“Agreed Principles of the Modernisation of the existing system of utilisation of the Transsiberian routes”) uygulanmıştı. Nitekim, 2014 yılında yeni anlaşmanın etkili uygulanması ile ödemeleri daha şeffaf ve ayrımcı olmayan bir temelde hesaplayarak, sivil havacılık alanında tartışmalı sorunları çözmek için bir şans oluşmuş olacaktı. Bugünlerde Rus tarafı, Avrupa havacılık otoriteleri ile bu belgenin hükümlerinin uygulanması üzerinde tartışmaktadır.

Toplamda, 2001 ve 2012 yılları arasında, DTÖ'ye katılım için hazırlık ile ilgili Rus mevzuatında 30'dan fazla değişiklik yapılması gerekiyordu¹⁴. Bu değişiklikler gümrük işlemleri, sağlık önlemlerinin uygulaması, teknik standartlar ve fikri mülkiyetin korunması alanlarında meydana gelmişti. Rusya'nın, gelişmiş bir ülke olarak katıldığını belirlemek önemlidir. Gelişmekte olan ülkeler, genellikle, daha yüksek bir düzeyde tarife taahhütlerin uygulayabilmektedir. Öte yandan, daha gelişmiş ülkelerdeki DTÖ yükümlülüklerine ilişkin gümrük koruma düzeyi RF'da daha yüksek olan alanlar da mevcuttu: sanayi ürünlerinde ortalama tarife oranı % 7.3 olarak belirlenmişti (2011 yılında % 9.5 ile karşılaştırıldığında), aynı zamanda AB'de sanayi ürünlerinde ortalama tarife oranı - % 3.9, ABD'de - % 2.5, Japonya'da ise % 3.3 civarındadır¹⁵.

¹³ Avrupa Komisyonu, “Air transport: Infringements concerning bilateral aviation agreements with Russia”, 14.03.2011, [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-167_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-167_en.htm), (05.02.2016).

¹⁴ DTÖ, “Trade Profiles 2011”, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/trade_profiles11_e.pdf, Geneva, 2011, ss.63, 92, 179, (17.09.2015).

¹⁵ LOMAGİN, Nikita, Sherov-Ignatiev Vladimir, Trofimenko Olga, Kapustkin Vadim, Nazarova Maria ve Lisitsyn Nikita. “Russia’s Accession to the WTO: Major Commitments, Possible

Ayrıca, DTÖ'ne RF'nun katılımı, onun Belarus ve Kazakistan ile olan Gümrük Birliği'nin yasal çerçevesinde yansımıştı.

RF'nin 2011 yılında % 10 civarında olan ortalama konsolide gümrük vergisi oranı % 7.8'e çekilecekti, bu çerçevede, konsolide gümrük vergisi oranı tarım ürünlerinde % 13.2 seviyesinden % 10.8 seviyesine, sanayi ürünlerinde ise % 9.5'ten % 7.3 civarına inecekti (Tablo 1). Pamuk ve Bilgi Teknolojileri Anlaşması (ITA) kapsamındaki ürünler için % 5.4 olan ortalama vergi oranının ise sıfırlanması taahhüt edilmişti. Sözkonusu vergi oranı indirimleri, tarife satırlarının üçte birinden fazlası için hemen, geri kalan tarife satırlarından dörtte birinde 3 yıllık geçiş süreci sonrasında ve kalanlar için de belirlenen geçiş süreleri sonucunda yapılacaktır. RF tavukçuluk ürünlerinde 8 yıl; üretiminde modernize etmek için zamana ihtiyaç olduğu otomobil, helikopter ve uçaklarda ise 7 yıllık geçiş döneminden yararlanma hakkı elde etmişti.

Tablo 1: Bazı Ürünlerde Ortalama Bağlı Tarife Oranları

Mal Kategorisi	Ortalama Bağlı Tarife Oranları
Otomobil	12
Tekstil, hazır giyim, ayakkabı	11,0
Makine	7,2
Yapı gereçleri	5,5
Elektrikli makineler	6,2
Sağlık gereçleri	4,9

Kaynak: TEPAV, "Rusya Federasyonu'nun Dünya Ticaret Örgütü'ne Katılımına İlişkin Değerlendirme", <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JMeGYbnu9bQJ:https://www.deik.org.tr/uploads/d58f49758b3f493d8c49896018bca24c.doc+&cd=2&hl=ko&ct=clnk&gl=tr>, (17.09.2015).

Implications", Uluslararası Ticaret Merkezi Basın Bülteni, St.Petersburg Devlet Üniversitesi, St.Petersburg, 2012, s.15.

RF'nın AB'nin tarım ürünlerine uygulanan ortalama gümrük vergisi oranı % 18.7 seviyesindeydi, sanayi ürünlerinde ise % 9.4; ithal edilen ürünlerin değerinin % 21.05 temsil eden tarife satırlarının sadece % 12.25 Avrupalılar vergiden muaf olarak ithal etmişti. Buna karşılık, RF'nu, tarım ürünleri için ortalama % 14.6; sanayi ürünlerinde % 4.1 ithalat vergisi ödeyerek AB'ye ihraç etmişti. AB'ye enerji kaynaklarının payını yansıtan Rus ihracat yapısında tarife satırlarının % 91.3 gümrük vergiden muaf olarak ihracat edilmişti. Bu Avrupa'ya Rus ithalatı değerinin % 80'den fazlasını yansıtmıştı.

DTÖ'ne katıldıktan sonra konsolide gümrük vergi tarifesi tarım ürünlerinde % 13.3 seviyesine, sanayi ürünlerinde diğer DTÖ üyeleri için gibi aynı şekilde % 7.2 civarına inecektir. Nitekim DTÖ'ne RF'nun katılımı ile önemli ölçüde AB tarafından alınan gümrük vergilerinin düzeyi ve Rusya'da alınan ücretlerin ortalama düzeyi arasında önceden var olan asimetri azalmıştır. Sığır eti, domuz eti, tavuk eti ve bazı peynir suları ürünlerinde tarife kotası açılması, bu bağlamda ABD ve AB gibi bazı üye ülkelere bu ürünlerin kimi alt başlıklarında özel kotalar açılması, RF'nin taahhütleri arasında olmuştur.

İthalatta kota, lisans gibi DTÖ Anlaşması çerçevesinde meşru olmayan tüm uygulamalar kaldırılacak ve yeniden başlatılmayacaktır. Alkollü içkiler ve ilaçlar gibi bazı ürünlerde ithalat lisansı aranmayacaktır. RF, katılımdan itibaren, aldığı 152 ülkeye Gümrük Birliği Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ni uygulayacaktır. Bu çerçevede, Gelişme Yolundaki Ülkeler MFN gümrük vergilerinin % 75'ini ödeyecekti, En Az Gelişmiş Ülkeler ise vergiden muaf olacaktır. RF, tercihli ticaret anlaşmaları kapsamındaki uygulamalarında DTÖ'nün ilgili Anlaşması'na uygun hareket edecektir. RF otomotiv sektöründe imzaladığı 75 anlaşma ile sağladığı ve DTÖ kurallarına aykırı olan tüm tavizleri de 1 Temmuz 2018 tarihinde kaldırmayı kabul etmişti.

RF, 700 kadar tarife satırında ihracat vergilerini bağlamayı kabul etmişti. Bunlar arasında yakıtlar ile bazı madenler, ham deriler, hurda demir ve kağıt hamuru bulunmaktadır. Rusya için, ithalat vergilerinden Rus bütçesinin oluşumuna daha çok

önemli bir katkı yapan petrol ve doğal gaz ihracat vergilerini kullanma imkanın korumak önemliydi. AB ile ticareti kapsamında bu perspektif Rusya petrol ürünleri üzerindeki ihracat vergilerinin yükseltmemesi hakkında söz verdiği için önemli bir rol oynamıştı. Ayrıca, AB ile anlaşmaya göre, Rusya, bazı malların ihracat vergilerinde bir artış olması konusunda AB ile en az 2 ay öncesinden danışma yapılmasını üstlenmiştir.

Hizmet sektörüne ilişkin olarak RF, 11 sektör ve 116 alt sektörde taahhütler üstlenmiştir. RF'nu, 30 hizmet sektörlerinde (yönetim hizmetleri alanında danışmanlık, reklam, pazar araştırması alanında ve diğerleri) yerli ve yabancı şirketler arasında rekabet koşullarında ülkede yerli şirketler lehine değişim önlenmesi için sınırlama olmaksızın taahhütler üstlenmişti. Başka bir deyişle, devlet sadece lisans, yetkilendirme, belgelendirme ve akreditasyon gibi hizmetler ve tüketicinin korunması, kalite sağlamaya yönelik, ayrımcı olmayan iç düzenlemeyi uygulayabilecektir¹⁶. Rusya'da en hassas bölgeler, enerji, telekomünikasyon ve eğitim alanındaki hizmetlerdir için ülkede yeni kısıtlamaların hakkı saklıdır.

Ciddi değişiklikler sigorta sektöründe olmuştu. Rus şirketlerin sermayesindeki yabancı katılımın kotası % 25'ten % 50 oranına artacaktı. Ayrıca, 2004 yılından beri AB ülkeleri için, hayat sigortası ve zorunlu sigorta yapan şirketlere yabancı sermayeye katılım oranında % 49'luk sınırlama yoktur. Aynı zamanda, Rusya, telekomünikasyon alanında yabancı sermayenin % 49 miktarındaki kısıtlamayı kaldırmıştı.

Bankacılık sektöründe toplam yabancı mülkiyet % 50 oranı ile sınırlı olmaktadır. Rusya, perakende ve toptan ticaret ile franchising hizmetleri alanlarına % 100 miktarında yabancı sermayeli şirketlerin piyasaya giriş iznini vermeyi taahhüt etmişti.

¹⁶ DTÖ, "Report of the Working Party on the Accession of the Russian Federation", 17.11.2011, <https://docsonline.wto.org/dol2fe/Pages/SS/DirectDoc.aspx?filename=t%3A%2Fwt%2Fmin11%2F2.doc&>, (18.09.2015).

RF, uygulamakta olduğu tüm ihracat sübvansiyonlarını kaldıracaktı. 2012 yılında 9 milyar dolar değerinde tarıma verilen iç desteklerin tutan 2018 yılında 4,4 milyar dolar değerine kadar indirilecekti ve bu seviyede kalacaktı. Bu destek tutarının sadece % 30'u ürün spesifik kullanılacaktı. Bazı tarımsal ürünlere tanınan KDV istisnası da kalacaktı.

RF, mal ve hizmet ticareti ile fikri mülkiyet haklarının korunması alanlarındaki ilgili tüm mevzuatını ve bunlardaki değişiklikleri, uygulamaya girmeden önce, taslak aşamasında üyelere internetten yayımlayarak duyurmayı, üyelere en az 30 gün yorum yapma hakkı tanımayı ve ayrıca uygulama için en az altı aylık bir geçiş süresi tanımayı kabul etmişti. Bu uygulama, Gümrük Birliği kapsamındaki mevzuat için de geçerli olacaktı. Bu çerçevede, dünyanın en büyük altıncı ekonomisinin mevzuatının ve uygulamasının tamamıyla izlenebilmesi mümkün olacaktı. Şeffaflık taahhütleri kapsamında RF, özelleştirme programına ilişkin olarak her yıl DTÖ'ye bilgi vermeyi kabul etmişti. Nitekim daha şeffaf düzenleme ile Rusya'da fikri mülkiyet haklarının korunması seviyesindeki AB memnuniyetsizliğini nötralize edilmeliydi.

Rusya'nın DTÖ'ye katılımına ilişkin görüşmelerde Rus temsilcileri ve Örgütün bazı üyeleri (AB en aktif olanı) empoze etmeye çalıştı aşığıdaki "DTÖ +" taahhütleri önlemeyi başarmıştır:

- Rus doğal kaynaklarına yabancı şirketlerin erişimi.
- Devlet şirketlerin ortadan kaldırılması.
- İnsan sağlığına tehlikeli gıda maddeleri ve ilaçların ithalatına izin.
- Rus kamu ihale piyasasına yabancı şirketlerin erişimi (ancak 4 yıl sonra bu sorunu tekrar araştırma sözüyle).

Çok taraflı anlaşmaya ek olarak, AB ile olan katılım müzakerelerinin sonucu dört ikili anlaşmalar oluşturulmuştur:

- otomobiller için bileşenlerinin ticareti üzerinde¹⁷.
- ahşap ihracatında tarife kotaları üzerinde¹⁸.
- hammaddelere uygulanan gümrük vergileri üzerinde¹⁹.
- hizmet ticareti üzerinde²⁰.

AB-Rusya diyalogunda DTÖ'nün olumlu rolü, her şeyden önce, olası hedefleri ve Rusya-AB işbirliği umutlarını açıklamaktır. Birbirleri ile ticaret bağımlılığı yüksek derecededir. Bir yandan siyasi baskı yöntemlerin kullanılması ortakları savunmasız hale getirmektedir, diğer taraftan, bir ölçüde bu tür yöntemlerin kullanımını engellemektedir. Aynı zamanda, AB ile ikili ilişkilerde DTÖ'nün rolünün analizini tamamlamak için Rus ekonomisinin durumunu incelemek önemlidir.

¹⁷ EUR-Lex, "Agreement between the European Union and the Government of the Russian Federation on trade in parts and components of motor vehicles between the European Union and the Russian Federation", 29.12.2011, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491577452658&uri=CELEX:22012A0229\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491577452658&uri=CELEX:22012A0229(03)), (21.09.2015).

¹⁸ EUR-Lex, "EU-Russia Agreement on the introduction or increase by the Russian Federation of export duties on raw materials", 04.07.2012, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491577979054&uri=CELEX:52012AP0286>, (21.09.2015).

¹⁹ EUR-Lex, "EU-Russia Agreement on the introduction or increase by the Russian Federation of export duties on raw materials", 04.07.2012, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491577979054&uri=CELEX:52012AP0286>, (21.09.2015).

²⁰ EUR-Lex, "Agreement in the form of an Exchange of Letters between the European Union and the Government of the Russian Federation relating to the preservation of commitments on trade in services contained in the current EU-Russia Partnership and Cooperation Agreement", 16.12.2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012D0107>, (21.09.2015).

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA EKONOMİSİ VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE TİCARETİNİN ANALİZİ

2.1 RUSYA FEDERASYONU'NUN EKONOMİK ALANININ PRATİK ANALİZİ

Rusya'nın DTÖ'ne üyeliği, faydaları artan ticaret ve siyasi rejimin liberalleşmesi riskini en aza indirmek için zaman kazanmak amacıyla ertelenmişti. Bugünlerde ise nano, biyomühendislik, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeni teknolojik düzene geçmesiyle birlikte küresel ekonomide de yeniden yapılanma görülmektedir. Yeni bir düzene geçiş her zaman bir kriz, belirsizlik ortamı yaratmakla beraber devletin rolünü de artırmaktadır. Tarihsel deneyim, gelişme ve yatırım artırma faaliyetinin ana kaynağının bankalar aracılığıyla imalat sektörüne verilen krediler olduğunu göstermektedir. İnovasyon ekonomisi klasiği J. Schumpeter, faiz oranının yeniliğe bir vergi olduğuna dikkate çekmişti. Yenilikçiler için kredi - para emisyonu karşılığında yeni ürünler üretmektir²¹. Piyasa koşullarında herhangi bir işin başarısı söz konusu krediyi alabilmesine de bağlıdır. Kredilerin faiz oranından daha yüksek verim alabilen şirketler büyüebilmektedir. Kâr oranı kredi piyasası üzerindeki faizlerden daha düşük oranda ise şirketlerin genişlemek için kredi çekmeleri ve dolayısıyla da pazarlarına yatırımcıların gelmesi de mümkün değildir.

Tablo 2. gördüğümüz gibi Rusya 2015 yılında kimyasal ve madencilik sektörlerinde, metalurjik sanayide ve tarımda büyük bir getiriye sahiptir. Ancak, ekonominin modernizasyonunu sağlayan ana sanayiler - inşaat ve araç üretimi - refansman oranını dahi karşılamamaktadır. Bu nedenle ticari bankalar, Rusya Merkez Bankası'ndan (CBR) doğrudan kredi çekip inşaat ve araç imalatçılarına verse dahi üreticiler borçları ödeyebilmeleri mümkün değildir. Nitekim inşaat

²¹ BORİSOVA, Ekaterina. “Модернизационно-инновационная и Денежно-кредитная Политика Как Основа Экономического Роста Российской Экономики (Rus Ekonominin Ekonomik Büyümesi İçin Esas Gibi Olan Modernizasyon-yenilik ve Para Politikası)”, **St.Petersburg Devlet Ekonomi Üniversitesi Dergisi**, Sayı:6, s.33.

sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin birçoğu bu durumdadır. Bugüne kadar Rusya’da para arzının kredi kanalı pratikte bir sonuç vermemiştir.

Tablo 2: Rusya’da Satılan Mal, Ürün ve Hizmetlerin Karlılığı ve 1 Yıla Kadar Mali Olmayan Şirketler İçin CBR'nın Refinansman Operasyon Faiz Oranı (2012- 2015)

	2012	2013	2014	2015
Refinansman operasyon faiz oranı	9.1	9.5	11.14	15.72
İnşaat	6.7	4.8	5.1	5.4
Elektrik, gaz, su üretimi ve dağıtımı	4.7	4.7	5.0	5.5
Araç ve ekipman imalatı	6.0	5.8	5.5	6.1
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıt, motosiklet, ev eşyaları ve kişisel eşyalarının onarımı	8.2	7.1	7.4	7.1
Deri, deri ürünleri ve ayakkabı imalatı	8.1	6.2	5.7	7.3
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	9.1	8.7	6.4	7.7
Metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	12.4	9.8	9.2	8
Makine ve teçhizat imalatı	7.7	7.5	6.8	8.2
Toplam ekonomi	9.7	7.7	8.6	9.3
Ulaşım ve iletişim	12.2	9.9	9.6	10.6
Gıda ürünleri, içecek ve tütün imalatı	11.1	10.1	10.2	10.7
Elektrikli ve optik donanım imalatı	8.1	8.9	10.2	11.9
Ağaç işleme ve ahşap ürünleri üretimi	5.3	8.1	13.0	12.3
İşleme üretim	11.0	9.5	10.7	12.4
Tekstil ve giyim sanayi	12.3	7.1	10.3	12.5
Selüloz ve kağıt sanayi; Basım ve yayım	10.5	9.0	11.9	18.7
Tarım, avcılık ve ormancılık	11.7	6.3	18.4	21.3
Metalürjik üretim ve bitmiş metal ürünleri üretimi	11.8	9.9	16.7	22.4
Madencilik ve taşocakçılığı	31.0	25.1	22.2	26.8
Kimya sanayi	22.9	16.7	22.4	33.0

Kaynak: ROSSTAT, “Рентабельность проданных товаров, продукции (работ, услуг) (Satılan Malların (İşler, Hizmetler) Karlılığı)”, **Rus İstatistik Yıllığı**, Moskova, 2016, s.566; CBR, “Interest Rates and Structure of Loans and Deposits by Maturity”, http://www.cbr.ru/eng/statistics/?PrId=int_rat, (27.02.2016).

CBR Kanunu'nun II. Maddesinin bir kısmını inceyelim²²: “Kayıtlı sermaye ve Rusya Banka'nın diğer özelliği federal mülkiyettir. Bu Federal Yasa kuran amaç ve kanuna göre Rusya Merkez Bankası, bulundurma, kullanım ve Rusya Merkez Bankası altın rezervleri de dâhil olmak üzere Rusya Bankası özelliğinin bertaraf yetkilerini kullanır...” Nitekim devlet, 3 milyar ruble (II.Bölüm, X.Madde) tutarında Rusya Merkez Bankası'nın kayıtlı sermaye mülküne sahiptir. Ancak önemli olan sermaye değil, 15.01.2016 tarihinde 368.300 milyar dolar miktarındaki Rusya Bankası'nın altın ve döviz rezervleridir. Söz konusu rezervler Rusya devleti yetkisi altında değildir.

XI. Madde: “...Rusya Merkez Bankası uluslararası mahkemeler, yabancı devletler ve tahkim mahkemeleri kortlarına kendi çıkarlarını koruma talep etme hakkına sahip bulunmaktadır”. Yabancı mahkemelerin üstünlüğü açıktır.

XX. Madde: “Rusya Merkez Bankası'nın, federal bütçe üzerindeki federal yasası ile öngörülen durumlar hariç, RF Hükümeti'ne federal bütçe açığını finanse etmek için kredi verme, hükümet tahvillerini ilk sunulduğunda satın almak hakkı yoktur...”. Kanuna göre, Merkez Bankası ruble emisyonu sağlar, ancak devlete borç veremez.

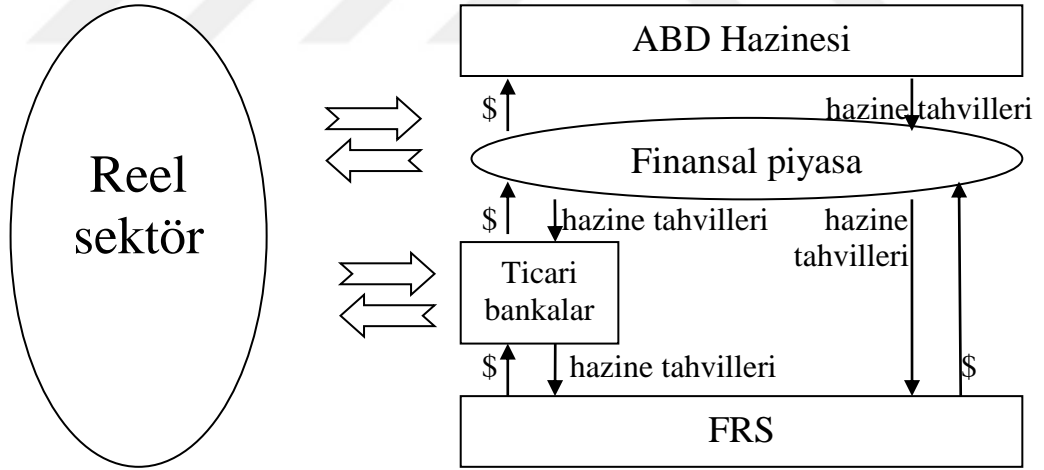
En güçlü finans sistemi Amerika Birleşik Devletleri'ndedir (ABD). Ülkenin para sistemi neredeyse % 90 oranında ABD Hükümetinin borcunu kapatmak için dolar emisyon ederek kurulmuştu. Ülke bütçesinden sorumlu Hazine, bütçe açığını kapatmak için gerekli para miktarını belirler. Bütçe giderlerinin bir parçası olan ayrı bir hattın da - önce üstlenilen borç servisi - miktarı belirlenir. Federal Rezerv Sistemi (FRS) ABD'nin merkez bankasıdır. FRS'nin diğer bankaların mülkiyetinde olan para emisyonunda tekel hakları vardır, yani onlar devlet kurumları olmasa da, devlet adına para basar, ancak sadece ulusal borç para basma hakkına sahiptir. Hazine, pazara

²² CBR, “10.07.2002 tarihli 86-FZ no'lu “Rusya Federasyonu Merkez Bankası (Rusya Bankası) Hakkındaki” Federal Yasa (Güncel sürüm 2016)”, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37570/, (09.11.2016).

çıkartılan borçlanma senetlerinin parasal içeriğini alması için FRS'ne gerekli para miktarını belirtir.

Bu kanaldan para kamu borcuna dönüşerek devlet bütçesine gider. Bu mekanizma sonsuz bir kredi akışı, ucuz para olmasını sağlar; ekonomik faaliyetlerin büyümesini ve tüketimde artış için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Söz konusu sistemi, arkasında sadece boş bir matbaa olan Amerikan borçlarını satın alan ülkeler (yüzlerce milyar dolar yatırım yapmış Rusya da dâhil) desteklemektedir. Yaptırımlara rağmen, 2015 yılında RF'nu ABD tahvillerine yatırımlarını 96.9 milyar dolara kadar % 17.8 veya 14.7 milyar dolara kadar artmıştı. ABD'nin Federal Rezervi, 1 trilyonu bulması neredeyse bir yüzyıl aldıktan sonra son on yılda 3 trilyon doların üzerinde yeni para yaratmıştı.

Şekil 2: ABD'de Para Emisyonu Mekanizması

Kaynak: GLAZYEV, Sergey. “Доклад неотложных мерах по укреплению экономической безопасности России и выводу российской экономики на траекторию опережающего развития (Rusya'nın ekonomik güvenliğini güçlendirmek ve Rus ekonomisinin ilerleyen gelişme yoluna çekilmesi için acil önlemler üzerinde rapor) ”, **Ekonomik Stratejileri Enstitüsü Raporu**, 2015, s.36.

Avrupa Birliği'nde de benzer bir sistemdir. Avrupa Merkez Bankası (AMB) Avrupa ülkelerinin borç alımı için para basar. Gazeteciler Yunanistan'daki ekonomik çöküşü hakkında söylerken Yunanistan'ın borçlarını uzun zamandır AMB tarafından satın alınmıştı. Bundan dolayı bu kriz Avrupa bankacılık sistemi için büyük bir risk taşımamıştı.

Bunun öncesinde, Avrupa ekonomisinin kurtarılması işletmelerin taahhütleri altındaki parasal emisyon mekanizması ile gerçekleşmişti. Örneğin, Almanya'da yeni bir para sisteminin oluşumu herhangi bir tasarruf olmadan başlamıştı - her kişiye yirmi Alman markı verilmişti ve böylece savaş sonrası finansal sistemin toparlanması başlamıştı. Eğer Almanlar bu 20 marktan emeklilik tasarrufu veya diğer uzun vadeli para kaynaklarının oluştuğunu bekleselerdi, ekonomik kalkınma uzun süre gecikecekti. Aslında, Alman Merkez Bankası 5000 Alman şirketlerinin taahhütleri altına para yazdırmıştı ve bu şirketleri monitör etmişti.

Bu sistemde kontrolün ana enstrümanı şirketlerin taahhütleri altında Merkez Bankası'ndan kredi çeken ticari bankalardı. Ticari bankalar arkasında sadece para iade yükümlülüğü olan şirketlerin taahhütlerini toplayarak Merkez Bankası'ndan yeni bir kredi almıştı. Hızlı bir toparlanma ve atılım nedeni olan bu sistem, Avrupa'da savaş sonrası dönemde kullanılmıştı. Başarının anahtarı Marshall Planı veya Amerikan yardımları değil, bu sistemdi.

AMB bir yılda trilyon dolarlık euro üretmektedir. Merkez bankası bu parasal genişlemeyi varlık alımları (QE - quantitative easing) ya da büyük ölçekli varlık alımları (LSAPs - large scale asset purchases) diye adlandırmaktadır. AMB, 2016 yılındaki toplantısı sonucunda dört konu üzerinde yeni bir parasal gevşeme kararı aldığını açıklamıştı²³:

- Politika faizini yüzde 0.05'den yüzde 0.0'a indirmişti.

²³ AMB, "Monetary policy decisions", 10.03.2016, <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr160310.en.html>, (08.08.2016).

- Mevduat faizini yüzde -0.30'dan yüzde -0.40'a düşürmüştü. Böylece kendisine para yatıran bankalardan eskiden yüzde 0.30 oranında para alırken şimdi yüzde -0.40 alacaktır.
- Aylık varlık alım tutarlarının miktarını 60 milyar Eurodan 80 milyar Euroya yükseltmişti. Böylece piyasaya daha fazla para sürebilecektir. Ayrıca varlık alım programına banka dışı şirketlerin yatırım yapılabilir nota sahip bulunan borçlanma araçları da dâhil edilerek varlık alımlarının kapsamını da genişletmişti.
- Haziran 2016 ile Mart 2017 arasında 4 yıl vadeli 4 adet finansman imkânı (LTRO - Long Term Refinancing Operation) sağlayarak özel kesime çok uygun koşullarla kredi açılacaktır. Böylece, özel kesimin yatırım isteğini artırmaya çalışacaktır.

23 Haziran 2016 tarihinde İngiltere, AB'ni terk etme yönünde oy kullanmıştı. Bu tarihi karara Avrupa Hükümetlerinin tepkilerinden biri varlık alımlarıydı. Örneğin, İtalya Başbakanı Matteo Renzi ülkesindeki bankacılık sistemine 40 milyar euroya kadar bir kaynak enjekte etmek istemişti²⁴.

Ruble ise, dolar türevi para birimidir. Ruble değerlenmesinin ana kaynağı CBR'nin döviz alımıdır. Ruble kitlesi altın rezervlerinde bulunan döviz varlıkları ile kapalıdır. 1 Nisan 2016 tarihindeki verilere göre Rusya'nın 387 milyar dolar olan altın rezervlerinin hacmi, 67.85 döviz kuru oranında 26.2 trilyon rubledir²⁵. Nakit arzı (M2=Dolaşımdaki Para + Vadesiz Mevduat + Vadeli Mevduat) ise 35.4 trilyon

²⁴ EVANS-PRITCHARD, Ambrose. "Italy eyes €40bn bank rescue as first Brexit domino falls", 27.06.2016, <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/06/27/italy-eyes-40bn-bank-rescue-as-first-brexit-domino-falls/>, (08.08.2016).

²⁵ CBR, "International Reserves of the Russian Federation", http://www.cbr.ru/eng/hd_base/?PrtId=mrrf_m, (23.04.2016).

rubleydi. Mevcut rublelerin % 74 (26.2 / 35.4) dövizle kapalıdır, buna currencyboard - para kurulu denir.

90'lı yıllardan itibaren 2008 yılının ortalarına kadar para politikası, para kurulu prensibi altında basılmıştı, yani döviz alımı için para emisyonu gerçekleşmişti. Rusya hammadde satarak yabancı bankalardan krediler çekmekte ve döviz rezervleri oluşturmaktadır. Ancak söz konusu krediler nedeniyle yurtdışında fon oluşturarak gelirlerinden daha fazla ödeme yapmaktadır.

2008 yılından sonra ise resmi politika değişmişti. 2014 yılında Rus parasal tabanın oluşumunun ana kaynağı olan yabancı krediler ve yatırımlar yaptırımlar sonucu olarak engellenmişti. Ancak, üç ya da dört güne, en fazla bir haftaya verilen, kısa vadeli ihtiyaçların karşılanması için ticari bankalar yeniden finansman mekanizması olarak tanımlanan ruble ve döviz reposu kalmıştı. Bu hesaplamalar, bankanın mevcut ihtiyaçlarını yani likidite talebini karşılamak için geçerliydi. Rusya'da refinansmanın yüksek faiz oranları altında gerçekleşmesi nedeniyle kredi sistemi işlerliğini kaybetmiştir.

Kriz sırasında CBR, kriz sonrasında ödenmesi koşuluyla, yani teminat olmadan bankacılık sistemini çöküşten kurtarmak için ticari bankalara büyük miktarda krediler vermişti. Bankalar, reel sektöre para sürerek makine-bina kompleksini desteklemek yerine para spekülasyonununa yatırım yapmışlardı, neticede ruble düşüşünde yılda % 300-500 oranında gelir kazanmışlardı.

Sonuç olarak, makine-bina kompleksi % 40 oranında düşmüştü, hemen hemen tüm yenilikçi programlar durdurulmuştu, bankalar ise 400 milyar ruble gelir elde etmişti.

SSCB'de para basımı bir plan kapsamında yapılmıştı. SSCB'nin Yapı-Endüstri Bankası (Promstroybank) iş planları onaylanan maliyetleri ödemişti. Dünyada kalkınma bankaları da bu sistemde çalışmaktadır. Bugünlerde Rusya'da askeri endüstri kompleksi ile çalışan ve bütçeden ayrılan paranın işletmelerin

amacına uygun olarak haralandığını kontrol eden on banka bulunmaktadır. Bu kontrol mekanizmasını oluşturan Rusya, şirketin gelişmesini sağlayacak düşük faizli krediyi ise emisyon sistemine bağlamamıştır.

Rusya'da para kurulunun prevalansı Rus finans sisteminin dünya çarpında çok az yer aldığını anlatmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Ülkelerin Piyasa Değerine Göre Dünya Haritası

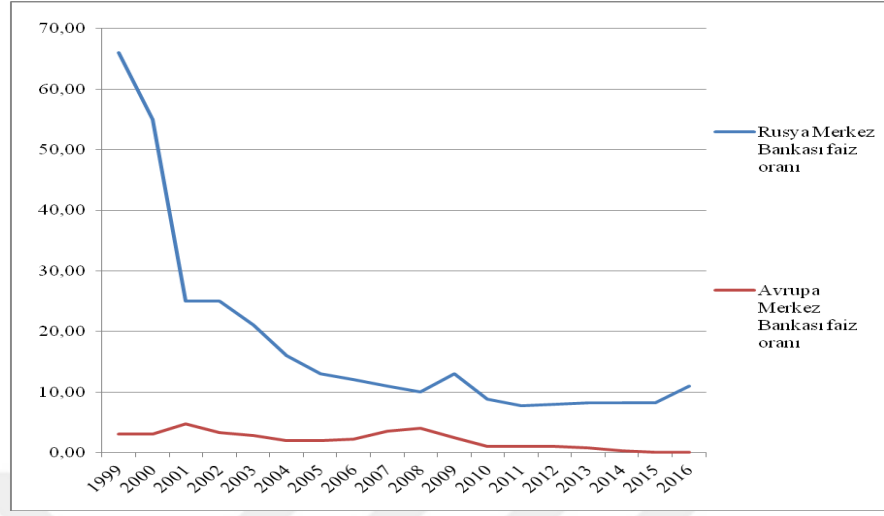

Kaynak: GOLDSTEİN, Steve. "Here's the map of the world, if size were determined by market cap", 15.08.2015, <http://www.marketwatch.com/story/heres-the-map-of-the-world-if-size-was-determined-by-market-cap-2015-08-12>, (23.04.2016).

2015 yılında Bank of America Merrill Lynch yayınladığı raporda yatırım temalarının büyük bir bölümünü haritaya çevirmişti. 19.8 trilyon dolarlık yatırımla haritanın en büyüğü olan ABD'nin piyasa değeri, küresel piyasa değerinin yüzde 52'sine denk düşmektedir. Rusya ise, yüzölçüm bakımından en büyük ülke olmasına rağmen bu hesaplamada Finlandiya kadardır.

Para, gelişimde önemli bir konudur. Rusya ve 1998 yılında kurulan AMB'nin 1999 yılından 2016 yılına kadar faiz oranındaki değişikliklerini göz önünde bulunduralım:

Şekil 4: 1999-2016 Yıllar Arasında RF ve AB Merkez Bankalarının Yıl Başındaki Faiz Oranları

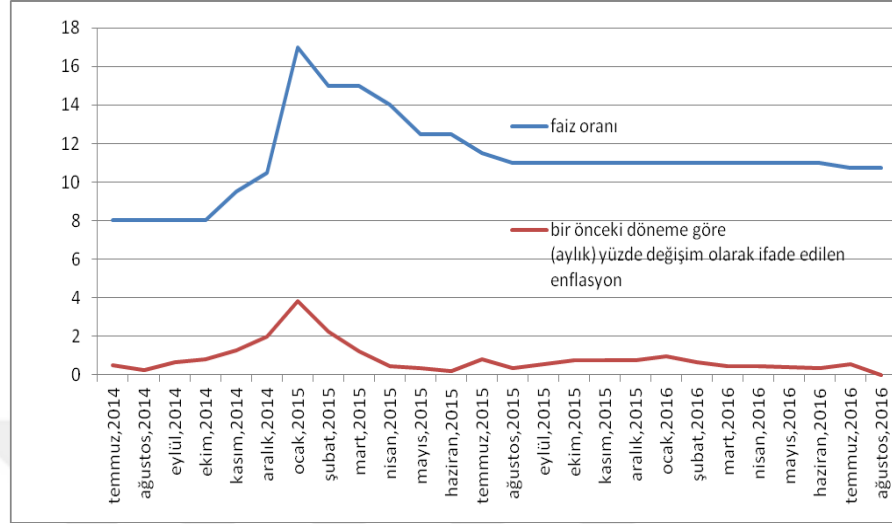

Kaynak: CBR, “Interest Rates and Structure of Loans and Deposits by Maturity”, http://www.cbr.ru/eng/statistics/?PrId=int_rat, (27.02.2016); ECB, “Key ECB interest rates”, http://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html, (27.02.2016).

Şekil 4’ü incelendiğinde Rusya’da 2016 yılı başında faiz oranı % 11 olduğu takdirde, Avrupa Merkez Bankası sıfır faiz politikası gerçekleştirdiği görülmektedir. Para değerinin, herhangi bir ürün veya hizmetin zincirin her halkasında yer aldığı ve defalarca fiyata dâhil olduğunu anlamak önemlidir.

Üretimde sermayenin yarısını krediler oluşturduğu durumda ve faiz oranları yükseldiğinde şirket şöyle bir seçim ile karşı karşıya gelmektedir: üretimi kısaltmak, kredileri ödemek, sermayesini azaltmak ve masrafları telafi etmek için fiyatları yükseltmek, veya iflas. Bu minvalde bazı Rus şirketleri fiyat artışı yolunu seçmişti. Sürekli kayıplardan sonra üretimde düşüş olsa da onların finansal tabloları düzelmisti. Rusya Federal İstatistik Dairesi’ne (Rosstat) göre, 2015 yılında Rusya’da sanayi üretimi % 4 artarken bazı malların üretimi % 25-30 düşmüştü. İthalat fiyatının artışı sonrasında faiz oranlarındaki artışı dengelemek için şirketler kendi ürünlerinin fiyatlarını arttırmaya başlamıştı. Bu, Rus Merkez Bankası politikasının ruble devalüasyonunun enflasyonist etkisinin de eklendiğini göstermektedir.

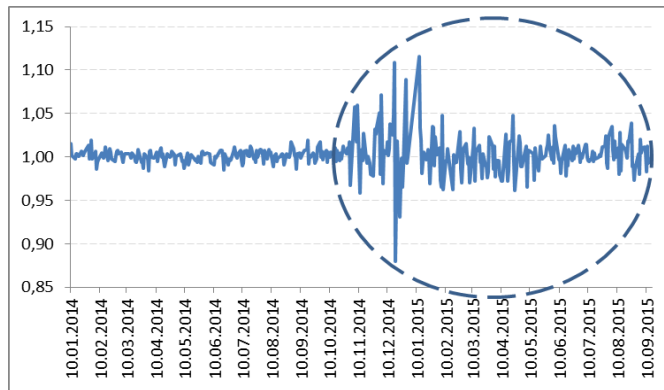
Şekil 5: Rusya Merkez Bankası'nın Faiz Oranları ve Rusya'daki Enflasyon (Temmuz 2014 – Ağustos 2016)

Kaynak: CBR, ECB (29.08.2016).

Şekil 5 Rusya Merkez Bankası'nın faiz oranındaki artış Rusyadaki enflasyona etkilemediğini ve aynı zamanda faiz oranıyla rublenin istikrarın sağlamak girişimleri suya düştüğünü, burada hiçbir bağımlılık olmadığını göstermektedir. Rusya Merkez Bankası, Rus rublesinde serbest dalgalı kur politikasına geçtikten sonra hemen volatilité denilen dalgalanmalar başlamıştı. (Şekil 6).

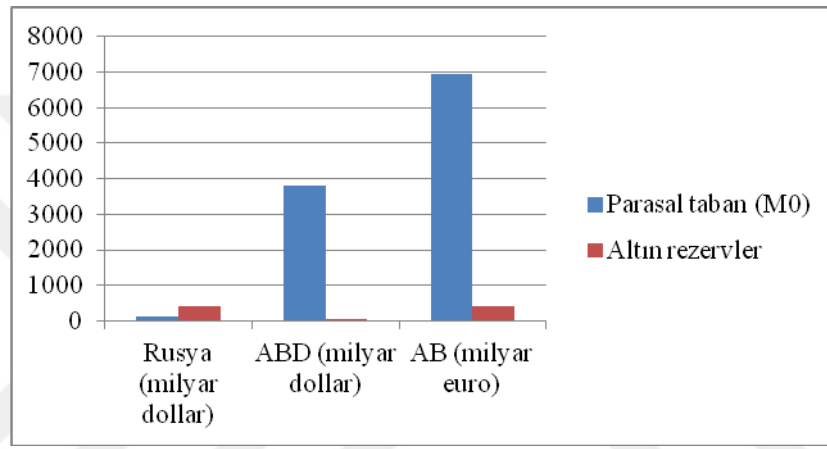
Şekil 6: Ruble / Dolar Döviz Kurunun Endeksi (Önceki Gün)

Kaynak: GLAZYEV, s. 54.

Bunun gibi belirsizlik hâli hâsıl olduğunda üretimi planlamak zordur ve kurun her ay %10 değiştiği bir ortamda yatırım sürecini ve herhangi bir gelişmeyi planlamanın mümkün olmadığı açıktır. Bu yönetim teorisi açısından oldukça garip bir olgudur. Ruble altın ile sağlanan bir para birimidir (Şekil 7).

Şekil 7: 2015 Yılı'nın Ağustos Başında Rusya, ABD ve AB'nin Altın Rezervleri ve Parasal Tabanı (M0=Dolaşımdaki para - Banka Kasalarındaki Para)

Kaynak: ERSHOV, Mikhail. “О некоторых проблемах валютного курса рубля (Ruble kurunun bazı problemleri hakkında)”, CBR’ın Money and Credit Dergisi, Sayı:6, 2015, s.19.

Bunun gibi güvenlik marjı ile Rusya Merkez Bankası kolayca adil bir faiz oranı belirleyebilmesine rağmen yapmamakta ve bu nedenle de belirten hedeflere ulaşamamaktadır. Euromoney dergisi tarafından 2015 yılın en iyi merkez bankası başkanı seçilen CBR Başkanı Elvira Nabiullina % 4 enflasyon hedefi “tamamen ulaşılabilir” olduğuna inanmaktadır. Elvira Nabiullina’ya göre “2015 yılı sonunda enflasyon % 12.9’dı, 189 ülke arasında biz 182’nciydik. Enflasyonun mevcut oranı % 7.3’tür, 189 ülke arasında biz 161’inci sırada yer almaktadır”²⁶.

²⁶ İNTERFAX, “В ЦБ РФ назвали абсолютно достижимым уровень инфляции в 4% (Rusya Federasyonu Merkez Bankası’nda % 4 oranlı enflasyon kesinlikle ulaşılabilir denildi)”, **İnterfax**, 30.05.2016, <http://www.interfax.ru/business/510782>, (24.09.2016).

Rusya Merkez Bankası enflasyon hedeflemesini açıkladıktan kısa süre sonra enflasyon yükselmişti. Enflasyon hedeflemesi fikri Uluslararası Para Fonu'na (İMF) aittir. Rusya için 2014 yılında IMF önerilerinden biri²⁷: "...enflasyon beklentilerini saptamak için para politikasının daha da sıkılaştırılması gereklidir. Yükselen faiz oranları, sermaye çıkışlarını sınırlamak için de yardımcı olacak..." şeklindedir. AB için 2016 yılında ise²⁸: "Parasal genişlemeye devam edin ve enflasyonun beklenenin altında kalması halinde genişlemek için hazır olun. Öncelik ayrıca faiz indirimlerinin üzerinde kredi genişleme önlemlerinin olmalıdır".

Gelişmiş ülkelerin aksine Rusya 2014 yılında sanayi alanındaki yeni teknolojik atılımlarla faiz oranını azaltmak ve ekonomide nakit akışını artırmak yerine, faiz oranı arttıran politikaya geçmişti. Sınır ötesi sermaye hareketi kontrolünü altın veya herhangi bir diğer birime bağlamanın reddedildiği bu sistem, enflasyonun düşüşünde etkili değildir. Bağımlılığı ve küçük hacmi dolayısıyla Rusya mali sermaye akımlarının açıklarını saklamaya devam ettiği takdirde ekonomisini yönetemez ve ruble kurunu spekülörlerin saldırılarından koruyamaz. Çünkü spekülörler üzerinde ekonomik yaptırımlar geçerli değildir, onlar herhangi bir miktarda 30 güne kadar olan krediler çekebilmektedirler. Amerikalılar ve Avrupalılar tarafından böyle bir kısa vadeli kredi nişi özellikle bırakılmıştı. Rusya Merkez Bankası herhangi bir kur belirlediğinde spekülörlerin her zaman yurtdışında ucuz kredi almak için bir şansı vardır.

Piyasa köktendincilik ideolojisi ve bu ideolojiyi kuran Washington Fikir Birliği Prensibi nedeniyle Rusya'da reformlar 1989 yılından itibaren tam bu doktrineye göre gerçekleşmişti. Fiyat liberalleşmesi, özelleştirme ve para arzını sınırlamalar yoluyla ekonominin sabitlemesi sütunleri üzerine dayanan Washington

²⁷ İMF, "Russian Federation: Concluding Statement for the September 2014 Staff Visit", 01.20.2014, <http://www.imf.org/external/np/ms/2014/100114.htm>, (24.09.2016).

²⁸ İMF, "Euro Area Policies 2016 Article Consultation – Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the Euro Area", **16/219 no'lu IMF Ülke Raporu**, 07.2016, Washington, D.C., 2016, s.53.

doktrin prensibi, birçok borç alıp kredilerin geri ödenmemesi nedeniyle çoğunlukla Latin Amerika ve Afrika ülkeleri için İMF tarafından icat edilmiştir. Afrika hükümetlerinin para çalmalarını sınırlamak için İMF kendi paralarını yalnızca döviz rezervleri altında emisyon etmelerini sağlayarak bu hükümetleri sıkı bir denetim altına almıştı.

Kolonilerine metropolis ne kadar para çıkartmaya izin verirse o kadar emisyon eden sömürge ülkeler için bu tipik model ilk kez İngilizler tarafından Hindistan'da test edilmişti. Ekonomik açıdan söz konusu para ya ihracat ya da yabancı krediler yoluyla geldiği anlamına gelmektedir. Nitekim koloni metropolise lazım ürünler üretir, bunun karşılığında para alır veya metropolis koloniye yatırım yapıp kendisine gereken sektörleri geliştirir. Rus ekonomisinin, her şeyden önce Avrupa, biraz Amerika ve bugünlerde Çin pazarlarının hammadde ihtiyaçlarına bağlı olmasının nedeni budur. Rusya, ihracatının % 80'inin oluşturan hammaddeyi ihraç ederek gelir elde eder, Merkez Bankası bu geliri satın alıp, ona göre ruble emisyon eder; ya da yabancı alacaklılar piyasaya yeni döviz getirir. Merkez Bankası dış kaynaklı dövizleri alarak Rus ekonominin yönünü belirlemek fırsatını da yabancı alacaklılara verir.

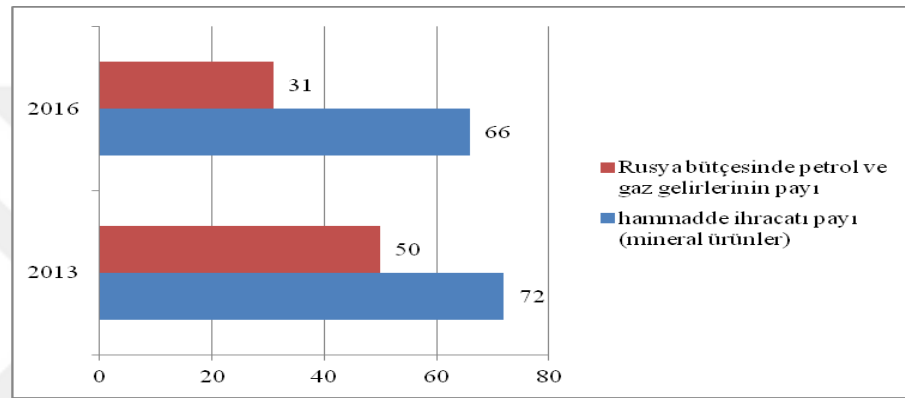
Teorik olarak bir dolar para rezervine bir ulusal para birimi eşit olduğunda model para spekülasyonundan etkilenmez, tüm makroekonomik indikatörlerin (enflasyon, döviz kuru vb) istikrarını sağlar ve yabancı sermayenin girişi için ideal koşulları yaratır.

Rusya'da ise döviz rezervinin hacmi artmıştır. Bu durum, Rus ekonomisinin hammaddeye bağımlılığı çerçevesindeki "Hollanda hastalığı" kaynaklı olarak tebarüz etmişti. Bu demektir ki, önce işlenmiş ürün ihraç eden bir ülke, hammadde ihraç etmeye başladığında (Hollanda'da bu husus Kuzey Denizinde petrol bulunduğundan sonra gerçekleşmişti) ucuzlayan petrol o ülkenin para biriminin döviz kurunu güçlendirir. Bu da işlenmiş ürünlerin rekabet gücünü kaybaetmesine yol açmaktadır. Bir açıdan ekonominin hammaddeye bağımlılığı ülke para biriminin güçlenmesine yol açarken, tüketicinin yaşam standardı artmaktadır. Ancak ulusal paranın

güçlendirilmesi aynı zamanda imalat sanayiinin rekabet gücünün azalmasına neden olmaktadır²⁹.

2013 yılında Rus bütçesinin yarısı petrol ve gaz gelirlerinden elde edilse de üç sene içerisinde bu payın azalması öngörülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8: Rus Ekonomisi'nin Hammadde ve Enerjiye Bağımlılığı, %

Kaynak: CBR, (12.10.2016).

“Hollanda hastalığı” ile başa çıkmanın farklı yolları mevcuttur. Ancak CBR, ihracatçıların yararına yıllarca ruble kurunu düşürmüştür. Düşürülmüş ruble kuru aşırı döviz girişi demektir. Bu nedenle CBR ruble kurunun düşük tutulması politikasını destekleyerek döviz fazlasını çıkarmak zorunda kalmıştı. Çünkü bu durum dövize olan arz-talep dengesini aşarak rublenin güçlenmesine yol açacaktı. Nitekim ruble kurunu düşürülmesiyle CBR, piyasada ulusal para birimini arz fazlasıyla canlandırabilmektedir. Bu da, arz-talep dengesinin durumuna göre fazla para var olduğu anlamına gelmekte, bu nedenle ekonomi için gerekenden daha fazla para basıldığı hissi uyanmakta, dolayısıyla da para sterilizasyonu fikrini akıllarına getirmektedir.

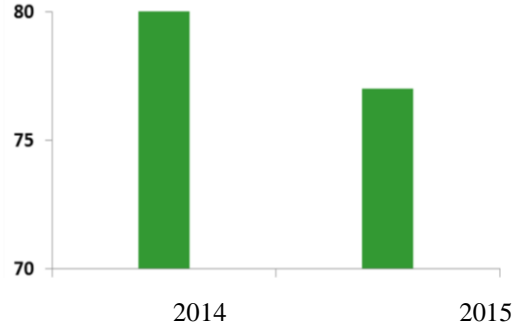
²⁹ GLAZYEV, Sergey. **Strategy for Russian Growth in the Context of the Global Economic Crisis**, Ekonomika, Moskova, 2010, ss.29-30.

Sterilizasyon, ekonominin kalkınması için harcanabilir para miktarının kaldırıldığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, uzun vadeli krediler vermek yerine, para otoriteleri parayı vergiler yoluyla elde etmektedir ve gelişim için kullanılabilir bir istikrar fonu yaratılmaktadır. Ancak Merkez Bankasının para fazlalığı hissine sahip olması, vergiler yoluyla çekilen paranın yurt dışına gönderilmesine neden olmaktadır. Bu politikanın nedeni ekonomide para artması belirli bir miktarla sınırlanmasını öngören Washington Fikir Birliği'nin üçüncü dogmasıdır. CBR'ye göre para arzının % 30'dan fazla büyümesi enflasyona sebep olacağı gerekçesiyle tehlikeli olarak görülmektedir. CBR, ruble kurunu düşürerek aşırı para arzı yaratmaktadır, yani aynı döviz miktarı altında olması gerekenden daha fazla para basılmaktadır; para arzı % 30 sınırı aşmaktadır ve CBR enflasyon olacak diye piyasadan o parayı kaldırmaktadır.

Enflasyon multifaktöriyeldir, sadece para arzına bağlı değildir. Aynı zamanda mal üretimi dinamiklerine ve en önemlisi inovasyon sürecinin dinamiklerine bağlıdır. Daha fazla yatırım, daha fazla inovasyon, daha ucuz üretim ve daha yüksek verimlilik demektir. Para geliştirme yoluna giderse, fiyatlar, maliyetler düşer ve verimlilik artar; para geliştirme için kullanmıyorsa o zaman fiyat dalgalanması talep dalgalanmasına, talep dalgalanması ise para arzındaki dalgalanmalara bağlıdır. Rus para otoritelerine göre dünya statik gibidir, kimse teknolojik ilerleme ve gelişmeye önemli yatırımlar yapacağı beklenmeyen Afrika devletleri için icat edilmiş Washington fikir birliği ilkeleriyle yönlendirilmektedir.

Rus finans piyasasının fazla açık olması, yabancıların piyasa üzerindeki hakimiyetini de beraberinde getirmektedir. Nitekim, Rus finans piyasasında dışı yerleşiklerin payı % 75'in üzerinde olması stabildir (Şekil 9).

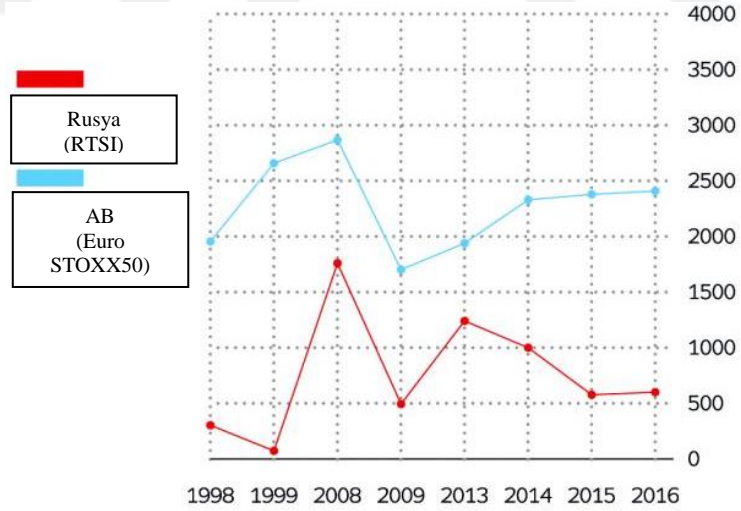
Şekil 9: Rus Finans Piyasalarında Dışı Yerleşiklerin Payı

Kaynak: Glazyev, s.16.

Rus borsasında iki kez dalgalanma yaşandıysa da ancak 2016 yılında biraz stabilize edilmişti. Bununla birlikte, 1998 ve 2008 kriz yıllarından daha fazla pozisyonun kaybedilmişti (Şekil 10).

Şekil 10: Borsa Endeksleri Dinamiklerini

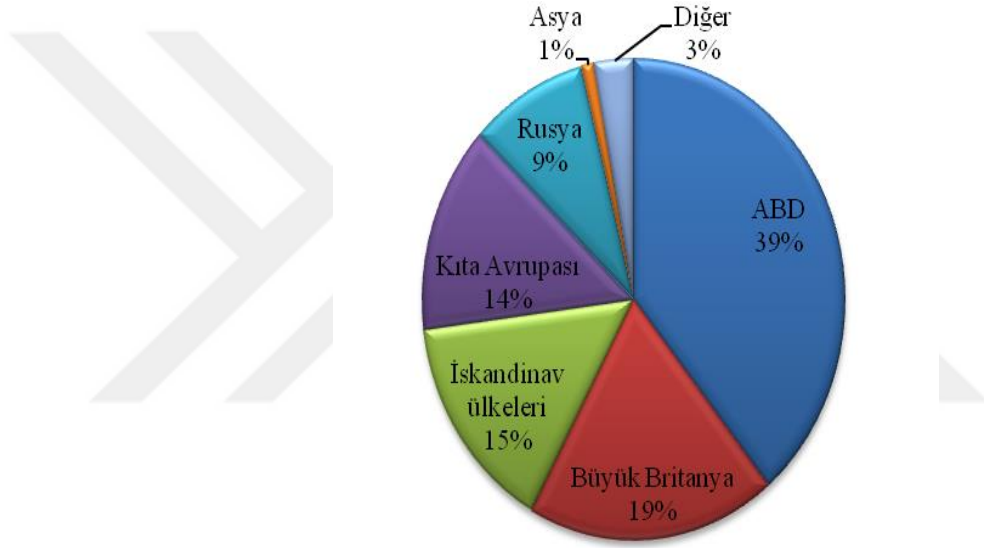
Kaynak: CBR, (12.10.2016).

2016 yılında yaptırımların açıklanması sonrasında ilk kez Rusya dolar cinsinden tahvil ihraç etmiştir. Kremlin, küresel finans piyasalarında Rusya'nın varlığını göstermek ve aynı zamanda bütçeyi doldurmak istemişse de, Batı ve Asya bankaları yerleşime katılmamıştır. Yeterli sayıda yatırımcı bulmak için yüksek verim

(yüzde) ve genişletilmiş yerleştirme dönemi öne sürülmüştür. Bu bağlamda 3 milyar ABD dolarının piyasadan çekilmesi planlanmıştı, ancak tahvil ihracı sonrasında borsada beklenen iyileşme yaşanmamıştır³⁰.

Döviz piyasasındaki Rus sakinlerinin payı % 10'dan daha azdır (Şekil 11). Böyle bir durumda ekonomik gelişmeyi yönetmek neredeyse imkânsızdır.

Şekil 11: Moskova Borsasında Farklı Ülkelerin Sakinleri Tarafından Yapılan İşlemlerin Payı

Kaynak: Glazhev, s.12

Rubledeki dalgalanmaların petrol fiyatlarının sallanmasına bağlı olduğuna inanmak yalınıştır (Tablo 3). 2014 yılında Rusya'dan sonra petrol üreten ülkeler arasında petrolden en çok yaralanan ülke olan Nijerya veya Meksika kendi para birimlerini en fazla % 11 devalüe etmişlerdi, Rusya'daki devalüasyon ise %101.88'di.

³⁰ GAYDUTSKY, Pavel. "ЕС—Россия: мифы о санкциях (AB-Rusya: yaptırımlar hakkında mitler)", 24.06.2016, <http://gazeta.zn.ua/international/es-rossiya-mify-o-sankciyah-.html>, (12.10.2016).

Tablo 3: 2014 Yılında Dünyada Petrol Üreten Ülkelerde Döviz Kurlarının Dinamikleri

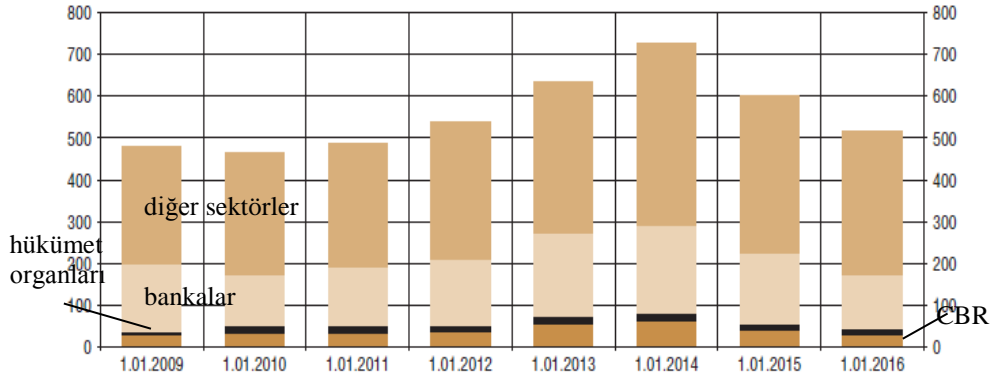
Ülkelerin para birimleri	Döviz kuru değişim oranı	2014 yılında devalüasyon, %
Rus rublesi	32,4834-65,57	+101,88
Kanada doları	1.094-1.1532	+5,41
Norveç kronu	6,1445-6,5728	+6,97
Meksika pezosu	13,0159-14,5243	+11,59
İran riyali	24,776-26,930	+8,7
Cezayir dinarı	77,917-86,35	+10,82
Ekvador sucre	24094-24094	0
Irak dinarı	1,150-1,156	+0,52
Angola kvanzası	97,35-101,78	+4
Kuveyt dinarı	0,282-0,29	+3,2
Libya dinarı	1,2125-1,2139	+2,2
Nijerya nairası	158,757-180,2	+11,84
Katar riyali	3,63-3,63	0
Venezüella bolivar	6288-6289	+0,04
Birleşik Arap Emirlikleri Dirhemi	3,672-3,672	0
Suudi Arabistan riyali	3,7499-3,752	-0,56

Kaynak: Glazyev, s.18.

Döviz satın alarak yapılan parasal emisyon dış borçta da yansıtılmaktadır. Rusya döviz rezervlerinin miktarı fazla olmasına rağmen, Rus ekonomisi sisteminin borç hacmi, döviz rezervlerinden daha yüksektir ve bu borç devlet tarafından değil, büyük ölçüde şirketler tarafından oluşmaktadır (Şekil 12): yaklaşık 2/3 şirketlerin ve 1/3 bankalarıdır. Nitekim Rus ekonomisi, dış finansmana son derece hassastır. Şekil 12'deki siyah kısmı Rus devletinin dış borcunu kapattığını göstermektedir.

Rus şirketlerin refinansmanı durdurulduğunda ve kredilerin ödenmesi gerektiğinde şirketler borcun bir kısmını döviz rezervleri ile ödeyebilmektedir. Ancak kalan kısmın ödenmesi için finansal sisteminden para çekmek zorunda kalacaklardır. Böyle bir durumda Rusya para arzının daralmasıyla karşı karşıya kalacaktır. Para arzının daralmasının da üretimde bir azalmaya ve dolayısıyla ekonominin modernizasyonu için önem arz eden yatırımların düşmesine neden olduğu açıktır.

Şekil 12: Rusya Dış Borcunun Dinamikleri (Milyar Dollar)

Kaynak: CBR, **Годовой Отчет Банка России за 2015 Год (2015 Yılı İçin Rusya Bankası'nın Yıllık Raporu)**, CBR, Moskova, 2016, s.46.

Dış borcun birikmesi sermayenin azalmasına sebep olmaktadır. Rus ekonomisi için offshore yüksek derecede karakterizedir. Rusya'ya giren ve çıkan büyük sermaye akışları offshore üzerinden transit geçiş yapmaktadır. Rusya'da biriken ve yurtdışına gönderilen tüm yabancı yatırımların yarısından fazlası offshore merkezleri ile ilgilidir. Rusya Gümrük istatistiklerine göre, DTÖ'ne katıldıktan sonra 2013 yılında 111 milyar dolar değerindeki Rus malları offshoredan geçmişti. Bu, toplam Rus ihracatının yaklaşık 1/7'sine tekabül etmektedir.

Rusya Muhasebe Odasına göre 2013 yılında toplam ihracatta offshore ülkeleri ile ihracat işlemlerinin payı % 47.5 iken 2014 yılının ilk yarısında % 51 olarak gerçekleşmişti. Özellikle Rusya'nın 2014 yılında en büyük ticaret ortağı olan Hollanda'nın Rus ihracatındaki payı yaklaşık % 13.8'di. 2010-2016 yıllarında Rusya'ya yapılan DYY dinamikleri göz önüne alındığında, şu sonuca varabiliriz; 2010 yılından itibaren gerçekleşen olumlu dinamiklere rağmen 2014'ten bu yana DYY azalırken ortak ülke yapısı önemli ölçüde değişmemiştir (Tablo 4).

Tablo 4: 2010-2016 Yıllarında RF'nun Temel Ortak Ülkelerin Rusya'ya Yapılan DYY, Milyon Dolar

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Ülke adı/ Ülkelere göre toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	I. çeyrek	II. çeyrek
	43 168	55 084	50 588	69 219	22 031	6 478	-385	7 115
Avusturya	1 353	1 563	1 135	-326	841	407	107	379
Bahamalar	2 282	1 829	2 111	2 791	3 638	5 090	1 405	1 362
Bermuda Adaları	436	594	-320	404	1 777	1 692	328	502
Macaristan	374	454	683	736	534	-452	113	103
İngiliz Virjin Adaları	2 139	7 225	2 475	9 379	3 123	2 242	355	678
Almanya	3 196	2 234	2 265	335	349	1 483	304	-188
İrlanda	2 326	5 306	9 877	10 399	-531	623	-1 163	-614
Kıbrıs	12 287	12 999	1 985	8 266	3 158	-7 057	-3 654	2 847
Çin	336	126	450	597	1 271	645	121	124
Lüksemburg	2 892	4 106	10 814	11 638	-693	-5 770	427	-984
Hollanda	3 733	7 383	10 330	5 716	1 102	-249	-673	642
Singapur	3	51	577	-502	162	185	-54	1 067
Büyük Britanya	1 142	2 007	46	18 927	120	1 104	52	412
ABD	435	276	285	485	708	209	132	86
Türkiye	146	150	178	207	135	292	18	39
Finlandiya	347	217	349	216	124	-272	167	-63
Fransa	2 592	1 107	1 232	2 121	2 224	1 686	809	304
Çek Cumhuriyeti	72	78	-187	36	109	54	21	127
İsviçre	-1	741	401	1 086	2 472	203	330	-191
İsveç	1 831	2 025	1 322	-1 203	166	122	32	7
Japonya	473	369	596	369	295	447	46	13

Kaynak: CBR, "External Sector Statistics", <http://www.cbr.ru/eng/statistics/?PrtId=svs>, (16.08.2016).

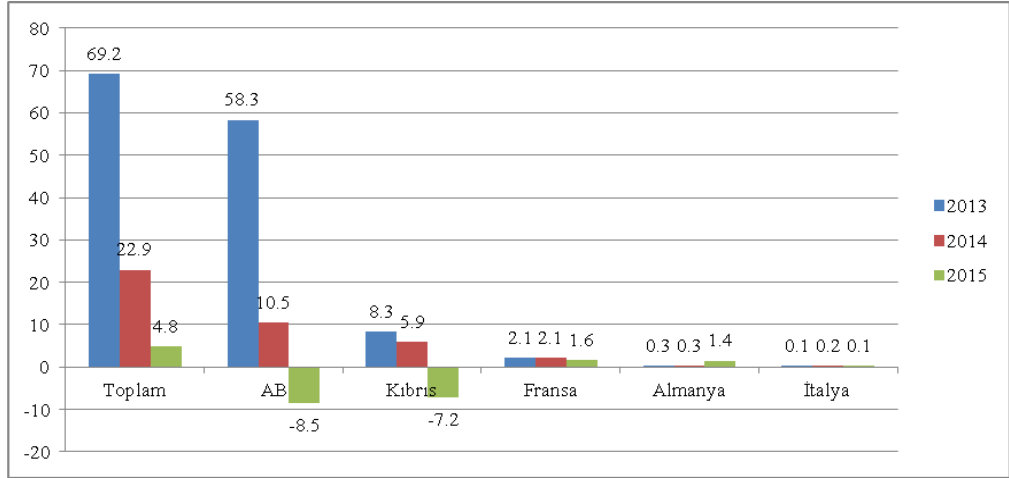
2010 - 2016 yıllarında RF'na DYY yapan lider ülke 30.830 milyar dolar ile Kıbrıs olmuştu, 27.985 milyar dolar ile Hollanda ikinci, 27.616 milyar dolar ile İngiliz Virjin Adaları üçüncüdür.

Uluslararası Vergi Adalet Ağı'na (TJN) göre, 1990-2010 yılları arası dönemde offshore hesaplara Rus sermayenin toplam ihracatı 798 milyar dolar teşkil etmişti. Küresel Finansal Dürüstlük Örgütü'ne (GFI) göre, 2004-2013 yılları arasında Rus sermayesinin çekilmesi bir senede yaklaşık 104.98 milyar dolarken toplam ise 1.05 trilyon dolar olarak gerçekleşmişti. Boston Danışma Grubu'nun (BCG) verilerine göre, çatışma ve yaptırımların başladığı 2014 yılında RF'dan offshore çekilen fonların toplam tutarı % 25 artarak 2 trilyon dolara ulaşmıştı. Araştırmaya göre, Rus offshore kaynakların toplam hacmi yaklaşık 5 trilyon dolardı, mevduatta 1 trilyon dolar ve 4 trilyon dolar menkul, gayrimenkul ve diğer varlıklardadır. RF'nu modernizasyonu için toplam yatırım 2.5 trilyon dolar olduğu düşünüldüğünde rakamın büyüklüğü daha net anlaşılmaktadır³¹.

2013 yılında AB, Rusya'ya 58.3 milyar dolar doğrudan yatırım yaparken, bu rakam 2015 yılında 8.5 milyar dolar değerindeydi (Şekil 13). Yapılan yatırımların neredeyse % 90'ı (7.2 milyar dolar) Rus sermayesi ile offshore edilmiştir. Bu rakam, Kıbrıs'ın Rusya'ya yaptığı yatırım miktarına tekabül etmektedir.

³¹ KATASONOV, Valentin. "Чёрные Дыры" Мировой Экономики (Dünya Ekonomisinin "Kara delikler'i"), 25.01.2013, <http://www.fondsk.ru/news/2013/01/25/chernye-dyry-mirovoj-ekonomiki-ii-18824.html>, (16.08.2016).

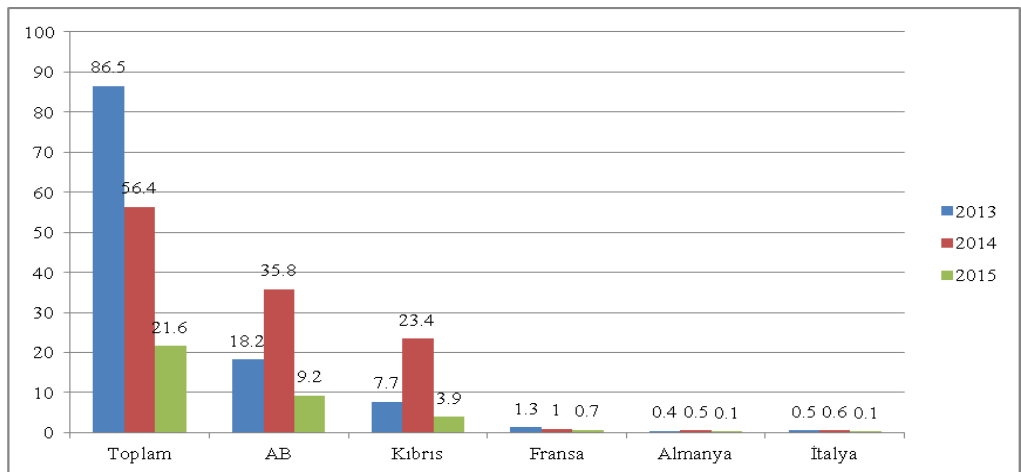
Şekil 13: Rusya'ya Yıllık Doğrudan Yatırım Dinamikleri, Milyar Dolar

Kaynak: CBR, (07.09.2016).

2014- 2015 yıllarında Rusya'dan diğer ülkelere doğrudan yatırımların miktarı ise büyük bir oranda artış göstermişti. Bu tablo 2008 yılındaki krizden sonra ilk kez yatırım çıkışlarının zaman zaman girişi aştığını ortaya koymaktadır (Şekil 14).

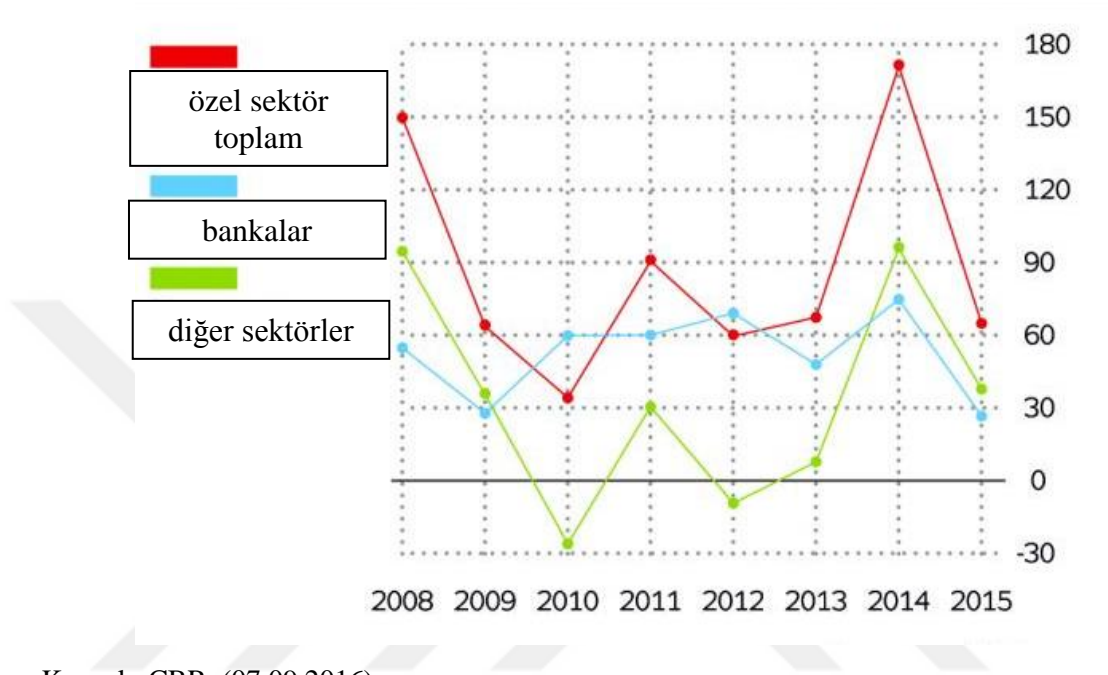
Şekil 14: Rusya'dan Doğrudan Yatırımların Yıllık Dinamikleri, Milyar Dolar

Kaynak: CBR, (07.09.2016).

Şekilde görüldüğü gibi Rus sermayesinin gayri (gizli) uçuşunda (kaçış) yükselme yaşanmıştı. Nitekim 2013 yılında 93 milyar dolar olan sermaye çıkışı 2014 yılında 153 milyar dolar değerinde gerçekleşmişti (Şekil 15).

Şekil 15: Rusya'dan Net Gizli Sermaye Çıkışı (Girişi), Milyar Dolar

Kaynak: CBR, (07.09.2016).

Rus petrol, metal ve tahıl ticaretinin çoğu İsviçreli tüccarlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Özellikle 2016 yılının başında büyük Rus şirketlerinin offshore şirketleri İsviçre'de tescil edilmiştir. Bu şirketler arasında Gazprom Schweiz AG – “Gazprom ihracat”; Litasco – “LUKoil”; Metal Trade Overseas – Norilsk Nickel Maden ve Metalürji şirketi; Total Oil Trading - “Gazprom Neft”, “Surgutneftegas”, “Rosneft”; Trafigura – “Rosneft”, “Surgutneftegaz”; Tatneft Avrupa – “Tatneft”; Glencore – “Nephthys”, “Zarubezhneft”, “Rosneft”; vs. yer almaktadır³².

RF’nu Gümrük Servisine göre 2015 yılında Rusya 89.60 milyar dolar değerinde 244.50 milyon ton ham petrol ihraç etmişti; petrol hacmi ve tedarik

³² ANDRİANOV, Vladimir. “Отток капитала и внешняя торговля России (Rusya’nın sermaye çıkışı ve dış ticareti)”, 04.08.2016, <http://viperson.ru/articles/ottok-kapitala-i-vneshnyaya-torgovlya-rossii>, (03.10.2016).

maliyetinin değerinin % 40'ından fazlası için Hollanda, İrlanda ve İsviçre'de kayıtlı 8 ticaret şirketleri sorumluydu³³. Rusya'dan offshore yoluyla sık kullanılan yasadışı sermaye çıkışı düzen - mal temini için sözleşmelerin uygulanması olmadan dış ticaret sözleşmelerinin ödenmesidir.

2013 yılında, offshore sözleşmeleri nedeniyle yurtdışından dönmeyen döviz miktarı 88 milyar ruble olarak gerçekleşmişti. 2014 yılının ilk yarısında ise 67 milyar rubleydi. Rusya bütçesinin toplam kaybının 1 trilyon ruble olduğu tahmin edilmiştir.

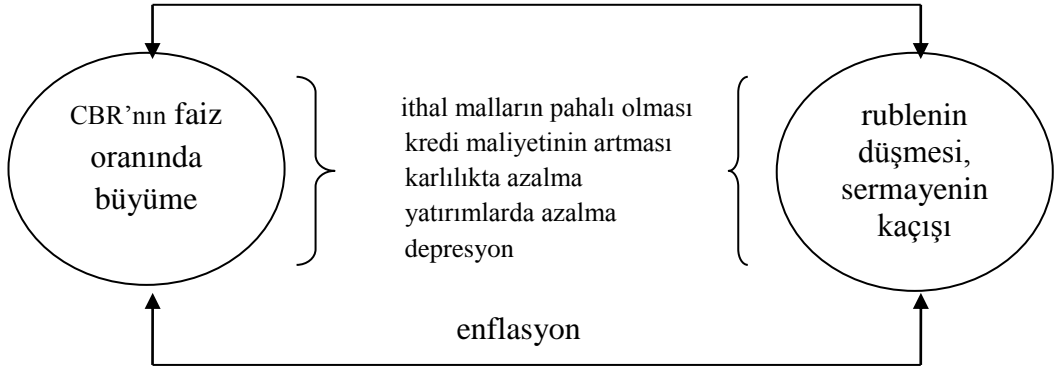
Paranın ülke dışına çıkışı düşük fiyat üzerinden gerçekleşirken ülkeye pahalı krediler olarak geri gelmektedir. Çünkü offshore üzerinden giden sermaye vergiden muaf ve faizsizdir. Faiz, sadece belli bir işlem vergisi maliyetleri yoluyla uygulanmaktadır. Bu fark, Rusya için yıllık 45-60 milyar dolar değerinde bir kayba neden olmaktadır.

Sanayide belirli bir alanda yabancı yatırımın söz sahibi olması sermaye kaybına neden olmaktadır. Bugünlerde Rus sanayisinde yurt dışı yerleşiklerin payı ortalama % 50'den fazla olduğunu görebiliriz (Ek 1).

Rus para otoriteleri ülkenin ekonomisinde bir kısır döngü oluşturmuştur (Şekil 16). Buna göre yükselen faiz oranları ekonomik aktiviteyi azaltmaktadır, şirketler üretimden finansal piyasalara çıkarak spekülasyon yaratmaktadır. Bu durum ruble üzerine baskı kurmaktadır ve sermaye çıkışına neden olmaktadır. CBR, bu duruma faiz oranlarındaki artış ile cevap vermektedir ve bu bir kısır döngüye dönüşmektedir. Bu politika sadece ekonominin çökmesine yol açmaz, aynı zamanda finansmanın artması üretimi artırmaz, ancak enflasyona yol açar.

³³ ANDRIANOV, (03.10.2016).

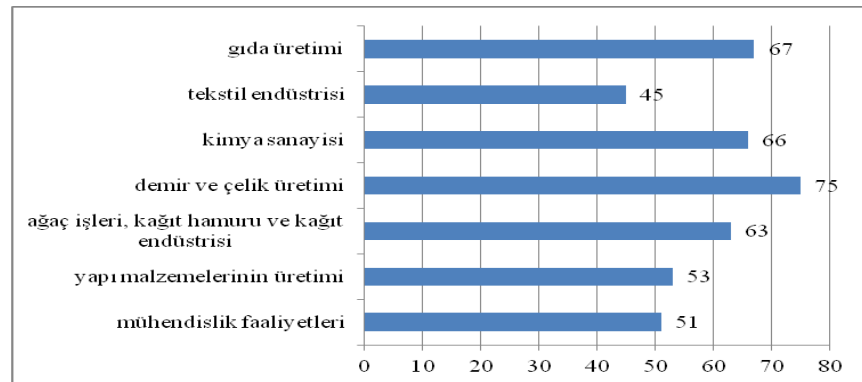
Şekil 16: CBR Politikasının Kısır Döngüsü

Kaynak: Glazyev, s.48.

Para politikası nedeniyle Rus ekonomisi kapasitesinin sadece üçte ikisi çalışmaktadır. 2015 yılında Rusya’da kapasite kullanımını ortalama % 60’tı (Şekil 17). Rusya para arzındaki bir artış ile tam kapasite kullanımını sağladığı takdirde 1.5 kat daha fazla mal üretebilecektir. Ancak, kimyasal ve metalürji sanayi, petrol ve doğal gaz hariç ekonominin hemen hemen tüm sektörlerinde özellikle imalat sanayisindeki, getiri faiz oranları daha düşük olduğu için (Tablo 2) sanayiler kredisiz kalır, onlar kendi gelirleriyle çalışmak zorunda ve bu husus modernize veya üretimi artırmaya izin vermez.

Şekil 17: 2015 Yılında Rus Sanayi Kapasite Kullanım Oranları, %

Kaynak: ROSSTAT, (08.04.2016).

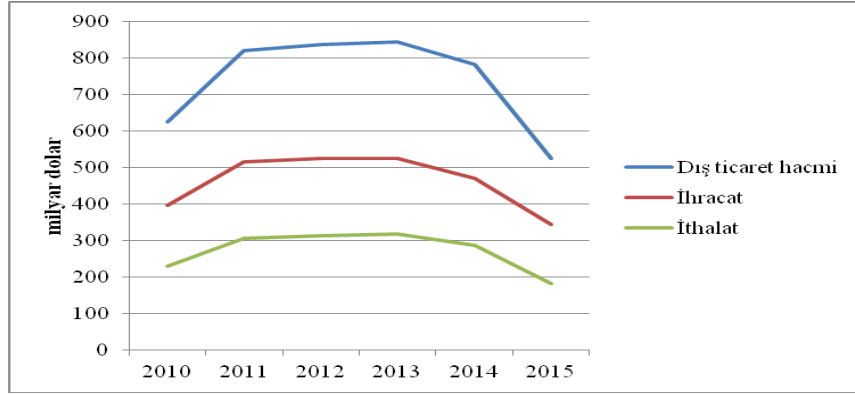
Mevcut üretim kapasitesi temelinde üretimi % 40 artırmak ve böylece enflasyonu azaltmak mümkündür. Avrupa'ya Rusya Başbakanı Vladimir Putin, Rusya ile AB arasındaki işbirliğinde, Lizbon'dan Vladivostok'a kadar uzanacak uyumlu bir ekonomik topluluk hedefinin gözetilmesi gerektiğini söylemişti. Avrupa şirketleri ise Rusya ile çalışmaya hazır olmasına rağmen bu fikir Avrupa bürokrasisi tarafından reddedilmektedir. Modern ekonomik büyümede merkezi rol, üretim büyüme ve enflasyonun düşürülmesini ve aynı anda verimlilik ve rekabet gücünü artırılmasını sağlayan ve krediler üzerinde gerçekleştirilen bilimsel ve teknik ilerlemeye aittir.

Bugüne kıyasla gümrük tarifesinin dünya ekonomisindeki rolü bu kadar büyük değildir. Para ve döviz düzenleme politikaları daha çok önemlidir. Bu bağlamda gümrük tarifelerinde değişiklikler döviz kuru dalgalanmaları ile karşılaştırıldığında marjinal bir rol oynamaktadır. Bugün DTÖ kurallarına uygun hareket etmek iyi bir form olarak kabul edilir, ancak bu durum DTÖ kredi politikası için geçerli değildir. Resmîyette DTÖ kurallarına uyan ülkeler bugün para politikası pahasına kendi üreticilerini aktif olarak desteklemektedir. Bu sayede negatif faiz oranlarını, sanayi kuruluşlarının kredi sübvanses, parasal genişleme ve para arzını artırmasını sağlayan yeni bir kavram - para ve sanayi politikası - oluşmuştu. Günümüzde kredi, ekonomik gelişmeyi ilerlemek için kullanılan bir mekanizmadır. Rusya, ekonomisin modernize etmeden entegrasyon kapasitesini kaybetmektedir, ekonomideki düşüş derhal iş ortaklarında da yansımaktadır.

2.2 RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLERİN YÖNLERİ VE HACMİ

Rusya Gümrük istatistiklerine göre Rusya'nın dış ticaret hacmi, bir önceki yıla göre % 33.2 düşüp Ocak - Aralık 2015 tarihlerinde 530.40 milyar dolar olarak gerçekleşmişti. Rusya ihracatı % 31.1 düşüşle 345.90 milyar dolar, ithalatı ise %36.7 bir düşüşle 184.5 milyar dolar değerindeydi (Şekil 18).

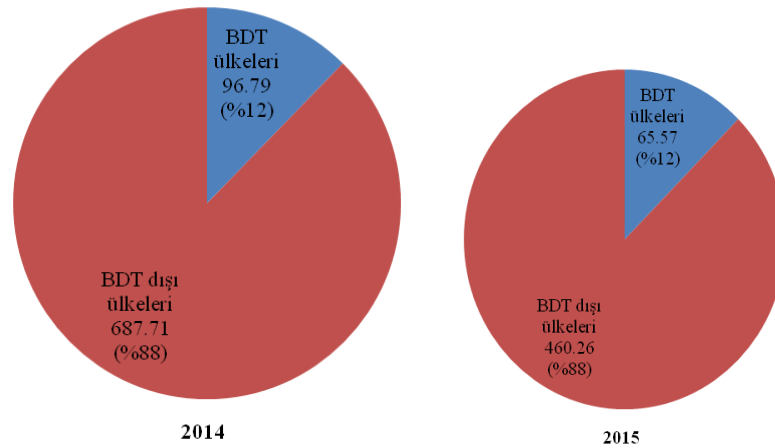
Şekil 18: 2010-2015 Yılları Arasında Rus Dış Ticaretinin Dinamikleri, Milyar Dolar

Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, “Статистика Внешней Торговли (Dış Ticaret İstatistikleri), http://www.customs.ru/index.php?option=com_newsfts&view=category&id=125&Itemid=, (24.03.2016).

2015 yılı için ülkelerin gruplarına göre dış ticaret yapısı bir önceki seneye karşılaştırdığında değişmemiştir. Nitekim % 12 Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri ve BDT dışı ülkelere % 88’dir. Dış ticaret hacmi de aynı derecede azalmıştı, yaklaşık % 30’a (Şekil 19).

Şekil 19: 2014-2015 Yıllarında Rus Dış Ticaretinin Yapısı, Milyar Dolar

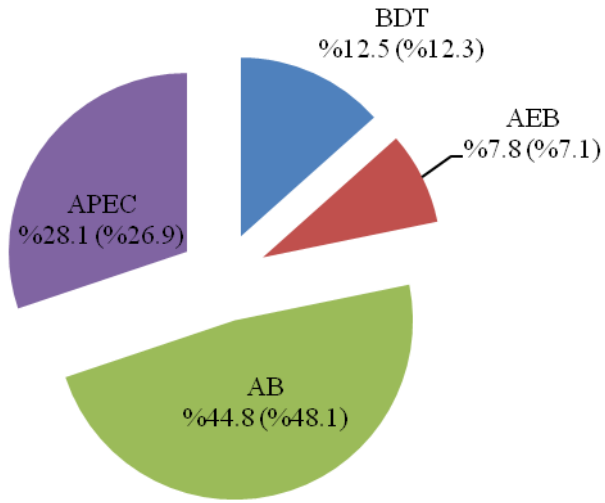

Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, (24.03.2016).

2015 yılında eski Sovyetler Birliği ülkeleri ile ticaretin yanı sıra Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) daha da gelişmesini amaçlayan bir politika ilan edilmesine rağmen, BDT ülkeleri ile ticaret önemli ölçüde azalmıştı (ihracat için % 30 ve ithalat için % 27 oranında). 2015 yılında BDT dışı ülkelere ihracat % 31 düşerek 298.5 milyar dolar, ithalat ise % 36.3 düşüşle 161.6 milyar dolar değerindeydi.

Rusya'nın dış ticaretinin ülke yapısında ülkenin en büyük ekonomik ortağı Avrupa Birliği üyesi ülkeleridir. 2015 yılında Rusya'nın ticaret cirosununda Avrupa Birliği'nin payı % 44.8 (2014 yılında -% 48,1), BDT üyesi ülkelerin % 12.5 (% 12.3), AEB üyesi ülkelerin % 7,8 (% 7,1), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) üyesi ülkelerin % 28.1'di (% 26.9).

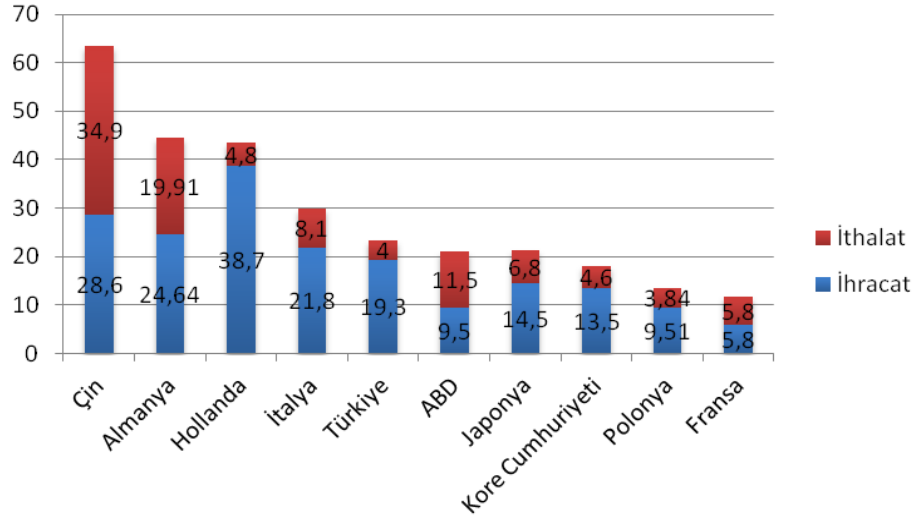
Şekil 20: 2014-2015 Yıllarında Rusya Dış Ticaretinin Coğrafi Yapısı, %

Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, (24.03.2016).

BDT dışı ülkeler arasında Ocak-Aralık 2015 yılında Rusya'nın başlıca ticaret ortakları: Çin, Almanya, Hollanda, İtalya, Türkiye, Japonya, ABD, Kore Cumhuriyeti, Polonya ve Fransa'dır (Şekil 21).

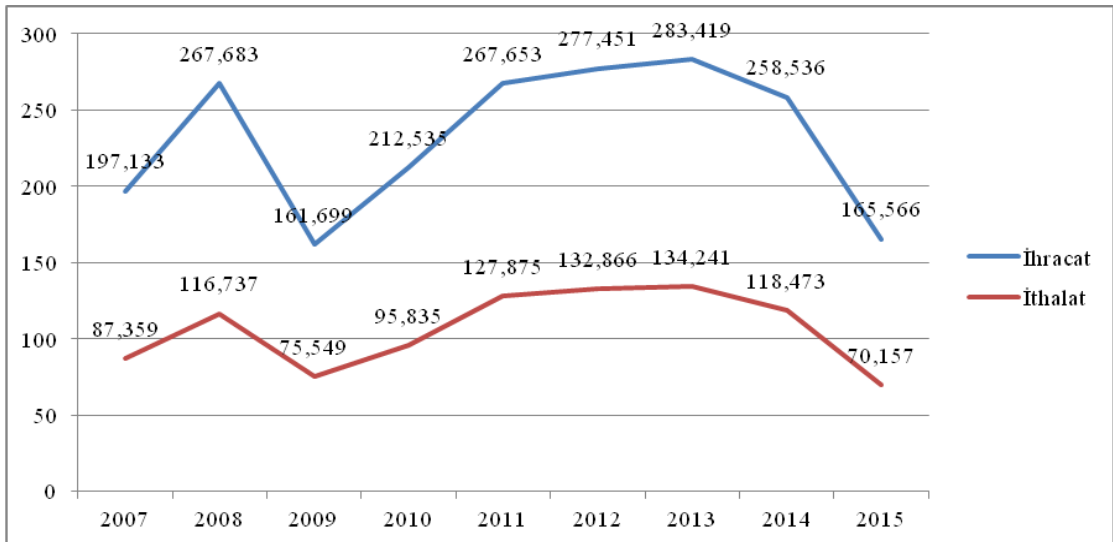
Şekil 21: BDT Dışı Ülkeleri Arasında 2015 Yılında Rusya'nın Başlıca Ticaret Ortakları, Milyar Dolar

Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, (24.03.2016).

Son on yıl içinde AB ve RF arasındaki ticaret ortaklığı 410.3 milyar dolar olurken en yüksek ticaret hacmi 2013 yılında gerçekleşmişti (Şekil 22).

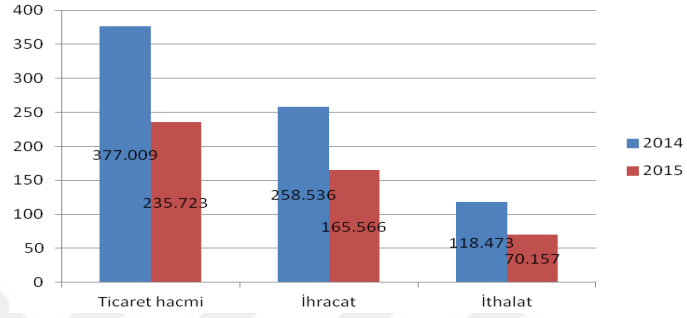
Şekil 22: AB-Rusya Ticaret Hacmi, Milyar Dolar

Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, (24.03.2016).

Karşılıklı yaptırımlar nedeniyle 2015 yılında Rusya'nın AB ülkelerine % 36 azalan ihracatı 165.57 milyar ABD dolara, % 40.8 azalan ithalatı da 70.16 milyar ABD dolara gerilemişti (Şekil 23).

Şekil 23: Rus Dış Ticaretinin Dinamiği, Milyar Dolar

Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, (24.03.2016).

AB'ndeki 28 ülkenin, sadece beşi Rusya'nın ana ticaret ortaklarıdır. Bu ülkeler Rusya ve AB arasındaki ticaret cirosunun yaklaşık % 60'ını oluşturmaktadır. 2015 yılında 2014 ile karşılaştırıldığında Rusya'nın Almanya, Hollanda, İtalya, Polonya ve Fransa ile ihracat-ithalat işlemleri sayısında önemli bir ölçüde azalmıştı.

Tablo 5: 2010-2015 Yıllarında Rusya ve AB'nin Büyük Ortak Ülkeleri ile Karşılıklı Ticaret Hacmi, Milyar Dolar

Yıl	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.	İhr.	İth.
Almanya	15.86	26.60	22.77	37.44	24.04	38.29	22.96	37.90	24.95	32.95	24.64	19.91
Hollanda	54.0	4.4	62.7	5.9	76.9	6.0	71.2	5.8	68.7	5.2	43.50	4.80
İtalya	24.38	10.03	27.90	13.30	28.02	13.43	29.16	14.56	28.99	12.68	21.80	8.10
Polonya	14.22	5.83	21.19	6.64	19.75	7.47	19.41	8.32	15.76	7.07	9.51	3.84
Fransa	12.4	10.1	14.9	13.3	10.5	13.8	9.5	13.0	7.5	11.5	5.8	5.8

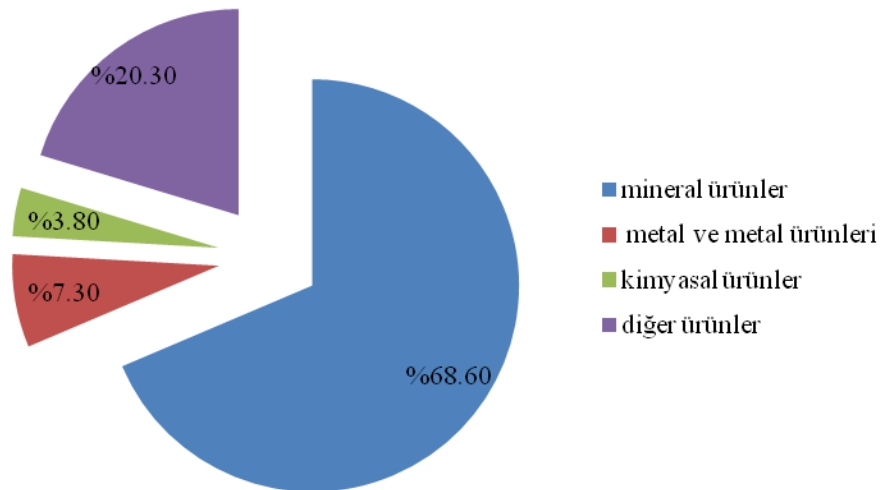
Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, (24.03.2016).

Rus ihracatı yapılan en fazla azaldığı ülke 2014 yılından 68.7 milyar dolardan 2015 yılında 43.5 milyar dolara varan düşüşle Hollanda olmuştu. Almanya'ya ihracat yaklaşık aynı düzey gerçekleşmişti (2014 yılında – 24.95 milyar dolar ve 2015 yılında – 24.64 milyar dolardı). İtalya'ya ve Polonya'ya ihracat düşüşü 6 - 7 milyar dolar, Fransa'ya ise 1.7 milyar dolardı. İthalat hacmi de en çok Almanya'dan olmak üzere 13.04 milyar dolara, İtalya, Polonya ve Fransa'dan ithalat 3 - 5 milyar dolara kadar geriledi. Hollanda'dan yapılan ithalat ise yaklaşık aynı düzeydeydi.

Bu çerçevede Rusya'nın AB'ne ihracatının neredeyse % 16.8'ine denk gelen ihracat ile en çok Hollanda'ya gerçekleşirken ithalat sadece % 6'dır. Hollanda ve RF arasındaki ticaret dengesinde büyük bir açık olduğu nettir, ancak sözde "Rotterdam etkisi" dikkate alınmalıdır. Bu, port üzerinden ithal mal geçişiyle Hollanda istatistiğine kaydedilen, ancak transit mallar olarak diğer AB ülkelerindeki ithalatçılar için tasarlanmış mallar anlamına gelmektedir.

2015 yılında AB ülkelerine Rus ihracat yapısının analizi ihracat yapısında en büyük payın mineral ürünler %68.6, metal ve metal ürünleri % 7.3, kimyasal ürünler % 3.8 olduğunu göstermiştir (Şekil 24).

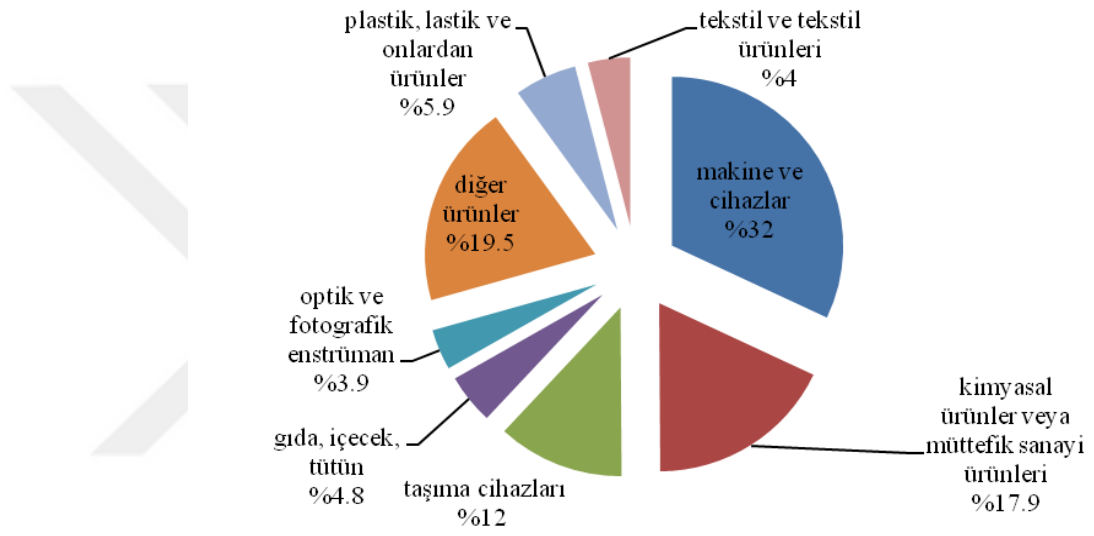
Şekil 24: 2015 Yılında AB Ülkelerine Rus İhracat Yapısı, %

Kaynak: Rusya Federal Gümrük Servisi, (27.03.2016).

2015 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat yapısının analizi ise en yüksek paya makine ve cihazlar % 32 oranıyla sahip olmakla birlikte, kimyasal ürünler veya müttefik sanayi ürünleri % 17.9, taşıma cihazları % 12, plastik, lastik ve onlardan ürünler % 5.9, gıda, içecek, tütün - % 4.8, tekstil ve tekstil ürünleri % 4, optik ve fotografik enstrüman % 3.9'luk bir paya sahiptir (Şekil 25).

Şekil 25: 2015 Yılında AB Ülkelerinden Gelen Rus İthalat Yapısı, %

Kaynak: Avrupa Birliği, "European Union, Trade in goods with Russia", 17.02.2017, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf, (21.02.2017).

Rusya ve AB ticari ilişkilerde işlenmiş ve yüksek teknoloji ürünleri, yani daha yüksek katma değere sahip ürünlerin karşılığında işlenmemiş hammaddeyi aldığı ifade eden belirgin asimetri, Avrupa ülkeleri ile ilişkilerinde Rusya için DTÖ'ne katıldıktan sonra da olumsuz faktör olmaya devam etmiştir. Rusya-AB ticaret akımlarına RF'nun DTÖ'ne katılımı nasıl etkilediği değerlendirmek bir takım nedenlerden zordur. Bunlardan bir tanesi RF'nun DTÖ yükümlülüklerine geçiş döneminde olmasıdır. Gelecekte olası değişikliklerin de karşılıklı ticari yaptırımlar ve diğer tarife dışı engellerin yüzünden mahsup olması muhtemeldir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ TİCARET VE EKONOMİK İLİŞKİLERE TARİFE DIŞI ENGELLERİN ETKİSİ

3.1 GENEL OLARAK TARİFE DIŞI ENGELLER VE TARİFE DIŞI ÖNLEM KAVRAMI

Ülkelerin dış ticaret zamanı uyguladıkları korumacı tedbirlerden biri tarife dışı engellerdir. Uluslararası ticaret kapsamında engeller 2 yere bölünerek sınıflandırılmaktadır: tarife engeller (gümrükler) ve tarife dışı engeller. Tarifeler, dış ticarete konu olan mallar üzerine konan vergilerdir. Tarife dışı engeller; gümrük tarifelerinin dışında uluslararası mal ve hizmet akımlarını serbest ticaret koşulları altındaki normal gelişme seyrinden saptıran her türlü amaç ve politikalar olarak tanımlanabilir. Tarifelerden farklı olarak belli bir kesinliğe sahip olmayan ve idari kararlara bağlı olan tarife dışı engeller zamanla bir takım değişiklikler göstermektedir ki, bu da dış ticaret zamanı risk ve belirsizliklere neden olmaktadır. Tarife dışı engeller uygulanabilirlik özelliklerine göre de değişmektedirler. Şöyle ki, bazı tarife dışı engeller sürekli olabilmekte; bazıları bazen uygulanabilmekte, bazıları ise kanun veya yönetmeliklere dayanan sözlü emirle oluşturulabilmektedir.

DTÖ hukukunu ele alarak incelediğimiz zaman DTÖ anlaşmalarında ticaretle ilişkili politika ve usullerin şeffaflığının sağlanması amacıyla değişik hükümlerle karşılaşabiliriz. Bu hükümler ticaretle ilgili mevzuat ve uygulamaların yayınlanması, bildirim zorunluluğu, Ticaret Politikaları Gözden Geçirme Mekanizması (TPRM) ve izleme raporları ile Sağlık ve Bitki Sağlığı (SBS), Ticarete Teknik Engeller (TTE) komiteleri ve anlaşmazlıkların halli mekanizmasında gündeme getirilen spesifik ticaret konularına yöneliktir. DTÖ'ye üye ülkeler tarafından bu konularla ilgili DTÖ Sekretaryasına iletilen bilgiler Tarife - Dışı Önlemler (TDÖ) hakkında önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Bundan başka DTÖ'nün TDÖ'lerle ilgili diğer bir istinat noktası ise üye ülkelerin çok taraflı ticaret zamanı üstlendikleri taahhütler ve tavizlerdir. Genellikle taviz listeleri mal ticareti zamanı belirlenen taahhütleri ve bununla birlikte "tarife-dışı engeller" olarak bilinen ve ticareti de etkileyebilen

TDÖ'leri kapsamaktadır. Tarife-dışı tavizler Uruguay Turu müzakerelerine ya da Uruguay Turu sonrasında DTÖ'ye katılım sürecinde üyelerin taahhütlerine eklenmiştir.

GATT Madde X:1'e göre üye ülkeler tarafından hazırlanan ticaretle ilgili bütün taahhütleri ve tavizleri içeren düzenlemeler diğer üyelerin bilgilendirilmesi adına derhal yayınlanmalıdır. Şeffaflık prensibini benimseyen DTÖ anlaşmalarında spesifik bildirim şartları bulunmaktadır. Örneğin, TTE Anlaşmasına göre ülkeler dış ticaret zamanı uluslararası standartlara uymayan teknik düzenlemeler belirledikleri zaman bu düzenlemelerin ticarete önemli ölçüde etki edeceği düşünülürse bu düzenlemelerin DTÖ'ye bildirilmesi gerekmektedir. Bundan başka, bunun gibi teknik düzenlemeleri, standartlar ve uygunluk değerlendirme prosedürlerini hakkında bilgi ve belgelerin temini maksadıyla üyelerin bildirim merkezi kurması da zorunludur.

DTÖ Anlaşmaları kapsamında büyük bir bölümü TDÖ'lerle ilişkili olan iki yüzden fazla bildirim şartı mevcuttur. Bildirimler genellikle ya üye ülkelerin kendi uyguladıkları ya da diğer ülkelerin talep ettikleri standartlar ve düzenlemeleri içermektedir. Bundan başka spesifik ürünlere uygulanan veya tüm ürünleri etkileme ihtimali olan önlemleri kapsayan bildirimler de DTÖ mevzuatında yer almaktadır. Önlemlerin kullanım sıklığına göre yapılan ve çoğunlukla bir defa yapılması yeterli olan bildirimler de vardır. Bununla birlikte DTÖ bildirimleri ile ilgili bir takım eleştiriler de mevcuttur ki, bu eleştiriler esasen bildirimlerin TDÖ'lerle ilgili eksik ve hatta bazı durumlarda yanıltıcı bilgiler içermesi ile ilişkilidir. Bunun da nedeni bazı durumlarda üye ülkelerin geri bildirim yapmaması veya yapılan bildirim zamanı bilgilerin eksik aktarılmasıdır ki, bunun da sonucunda eleştirilere neden olan uygulanan ve talep edilen standartlar düzenlemelerle tutarsız olan bildirimler ortaya çıkmaktadır³⁴.

³⁴ WOLFE, Robert. "Letting the Sun Shine in at the WTO: How Transparency Brings the Trading System to Life", **ERSD-2013-03no'lü DTÖ Personel Çalışma Raporu**, 2013, s.16

TDÖ'lerle ilgili daha kapsamlı bilgi sahibi olmak için DTÖ Sekretaryası ve üye ülkeler tarafından TPRM kapsamında hazırlanan raporlardan yararlanılmaktadır. Uluslararası ticarete en çok paya sahip olan ilk dört ülke her iki yılda bir, sonraki 16 ülke her dört ve diğer ülkeler ise her altı yılda bir denetlenmektedir. TDÖ'ler DTÖ tarafından TPRM kapsamında hazırlanan raporlarda Tablo 6.'dan da görebileceğimiz gibi ticaret politikaları ve uygulamalar başlığı altında ithalatı doğrudan etkileyen önlemler, ihracatı doğrudan etkileyen önlemler ve üretim ve ticareti doğrudan etkileyen önlemler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6: TPRM Kapsamındaki Ticaret Politikası Önlemleri

Önlemin Niteliği	Ticaret Politikası Önlemleri
İthalatı Doğrudan Etkileyen Önlemler	Gümrük prosedürleri
	Tarifeler ve ithalatı etkileyen diğer vergi ve ücretler
	Gümrük kıymet
	Sevk-öncesi inceleme
	Menşe kuralları
	İthalat yasaklamaları, kotalar ve lisanslar
	Anti-damping, telafi edici vergiler, korunma önlemleri
	Kamu alımları
	Ticari devlet teşekkülleri
	Diğer önlemler
İhracatı Doğrudan Etkileyen Önlemler	Prosedürler
	İhracat vergileri
	İhracat kısıtlamaları
	İhracat sübvansiyonları
	İhracat teşvikleri
	Özel ekonomik alanlar
Ticaret ve Üretimi Etkileyen Önlemler	Düzenleyici çerçeve
	TTE
	SBS
	Ticaret ile ilgili fikri mülkiyet hakları

Kaynak: TARIK, Ömer. **Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Engeller ve Kullanımı Kısıtları: Türkiye Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s.171.

Bundan başka DTÖ kapsamında yer alan bir çok bilgi kaynağı uluslararası ticarete uygulanan politikalar ve önlemler zamanı şeffaflığın daha da geliştirilmesi için kullanılabilir. DTÖ kapsamında anlaşmazlıkların halli mekanizmasında

alınan spesifik kararlar bilgi kaynaklarına örneklerden biridir. Bu kararlar üye ülkelerin uluslararası ticarete uygulamak istedikleri TDÖ'lerle ilgili şikayetleri kapsayabilmektedir.

AB ülkeleri yanı sıra Rusya'ya karşı çeşitli koruma tedbirleri otuzdan fazla ülke ve Körfez Arap Ülkelerinin İşbirliği Konseyi için geçerlidir. Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı'na göre, bir yıl önce 54 iken 2016 yılın 1 Temmuz tarihinde Rus malları ile ilgili olarak 62 tarife dışı önlemler etkilemekteydi. Bunlar arasındaki en çoğu anti-damping vergileridir – 42 tane. Karşılaştırma için, Temmuz 2015 tarihinde onlar 39 tane işletilmektedir³⁵.

Zorunlu lisans ve ithalat izni verme, asgari ithalat fiyatları kurulması ve diğer önlemler Rusya'ya Hindistan, Endonezya, Moldova, Türkmenistan, Özbekistan, Ukrayna ve Avrupa Birliği ülkeleri (Ek 2) uygulamaktadır. Bu tür önlemlerin sayısının lideri Rusya'ya 10 önlem kullanan Beyaz Rusya'dır. Örneğin, kiralama sözleşmeleri kapsamında alımlara katılımda Rus tarımsal ekipman üreticilerin erişiminde kısıtlamalar koyulmuş, alkol ve tütün ithalatı sadece özel ithalatçılar aracılığıyla izinli ve bazı malların ithalatı özel etiketleme gerektirmiştir.

Kalite, güvenlik, ebatlar ve benzeri ürün özelliklerine dair sınırlamalar içeren teknik engellerini Rus mallarına Azerbaycan, AB, Hindistan, Endonezya, İran ve Tayland uygulamaktadır. Rus mallarına yaygın olarak Sağlık ve Bitki Sağlığı Sıhhi önlemleri BDT dışı ülkelere ek olarak Rusya'nın komşuları Ukrayna, Belarus ve Kazakistan da uygulamaktadır. Tipik olarak, bu önlemler gıda ürünleri ithalatında yasaklar ve kısıtlamalar veya ek belgeler sağlamak gereksinimi içermektedir. Ayrıca, ABD, AB, Japonya, İsviçre, Ukrayna ve diğer devletlerin tarafından uygulanan bir dizi yaptırımlar Rusya'ya hala uygulanmaktadır.

³⁵ Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, “Обзор существующих ограничений в доступе российских товаров на зарубежные рынки (Dış pazarlara Rus mallarının erişimi mevcut kısıtlamaların gözden geçirilmesi)”, <http://www.ved.gov.ru/mdb/information/database/>, (17.08.2016).

AB-Rusya ilişkilerinde varolan önlemler Rusya ekonomisine önemli ölçüde zarar vermektedir. Rus Ekonomik Kalkınma Bakanlığı değerlendirmesine göre 2016 yılın ilk yarısında 9 kısıtlayıcı tedbirler kaldırılmıştı ama bu tedbirlerin ekonomiye zararı 500 milyon dolardan fazla olmuştu.

Bazı kısıtlayıcı önlemlerin eylemi sona ermesine rağmen, bir bütün olarak, Rusya'nın ihracatla ilgili ürünlerine uygulanan kısıtlamaların sayısı artmıştı. Ana görünümleri hala anti-damping engelleridir. Böyle bir davranış, üzerinde rekabet olan birkaç Rus ürüne karşı AB'nin pazarını koruma ihtiyacı ile ilgili olduğunu oldukça tahmin edilebilir. DTÖ'ne Rusya'nın üyeliği sonrasında tarife koruma azalmamıştı. Tarife dışı engellerden doğrudan en çok etkisi olan anti-damping vergileri ve yaptırımlar gibi tarife dışı önlemleri daha detaylı incelemek önemlidir.

3.2 RUSYA'YA AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN UYGULANAN ANTI-DAMPİNG ÖNLEMLERİ

DTÖ kuralları, tüm üye ülkelere, yerel endüstrilerini yabancı ihracatçıların “haksız” ticaret uygulamalarına karşı korumaları için gerekli önlemleri alma imkanı tanımaktadır. Dampingli ihracat, söz konusu haksız ticaret uygulamalarından biridir. Eğer ithalatçı ülke, yürüttüğü anti-damping soruşturması sonucunda;

- a. bir ürün ithalatının dampingli olduğunu ve
- b. bu dampingli ürün ithalatının, “benzer ürün”ün³⁶ yerel üreticilerine zarar veya zarar tehdidi arz ettiğini veya bir üretim dalının kurulmasını fiziki

³⁶ “Benzer ürün”, ithal edilen ürünle aynı özellikleri taşıyan bir ürün, bir başka deyişle söz konusu ürüne her yönüyle benzer bir ürün, veya böyle bir ürün mevcut değilse, her açıdan benzer olmamakla birlikte, söz konusu ürün özelliklerine yakın benzerlik gösteren özelliklere sahip bir başka üründür.

olarak geciktirdiğini, belirlerse, söz konusu ithalata anti-damping vergisi veya fiyat taahhüdü şeklinde antidamping önlemleri uygulayabilir³⁷.

Bu yaklaşım çerçevesinde, dampingin belirlenmesi anti-damping vergisi uygulamak için yeterli değildir. Gerçekte, ayrıca gerekli olan – ve anti-damping davalarını tetikleyen şey, yerel endüstrinin maruz kaldığı zarardır.

Günümüzde anti-damping`le ilgili şikayetler DTÖ Anti-damping Anlaşması hükümleri gereğince ele alınarak değerlendirilmektedir. Anti-Damping Anlaşması, uluslararası ticarete dampingli ithalatlara önlemler alınabilmesi ve aynı zamanda ülkeiçi endüstrelerin uğradıkları ekonomik zararların belirlenmesi ve bu zararların dampingden dolayı ortaya çıktığına ilişkin bilgilerin saptanması gerektiğine vurgu yapmaktadır³⁸.

İthalatına anti-damping soruşturmaları yürütmek dünyanın birçok ülkesinde ticaret mevzuatı tarafından sağlanmıştır. DTÖ üyesi ülkelerde bu tür araştırmalar için yasal çerçeve büyük ölçüde standardize edilmiştir.

2015 yılında, AB, RF'dan gelen kaynaklı borular üzerinde 2020 yılına kadar anti-damping vergileri uygulanmasını uzatmıştı, soruşturmanın sonuçlarına göre Rus transformatör çeliği ve alüminyum folyoya karşı anti-damping önlemleri uygulamaya karar vermişti, 2016 yılında ise, Rusya'dan ithal edilecek soğuk haddelenmiş saca antidamping vergisi uygulamaya karar vermişti, sıcak haddelenmiş sac konusunda bir anti-damping soruşturması başlatmıştı (Ek 3).

Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki ekonomik ilişkileri bugün en iyi dönemde değildir, ancak taraflar arasında karşılıklı bağımlılığın yüksek derecede

³⁷ Uluslararası. Ticaret. Merkezi, Anti-damping Uygulamaları, **İthalatçı ve İhracatçılar İçin El Kitabı**, 2013, s.6.

³⁸ BAŞKOL, Murat Ozan. “İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesinde Anti-Damping Soruşturmasının Etkinliği”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2010, s. 111.

olmasını etkileyen alanlarından biri enerjidir. En yoğun ve büyük ölçekli, AB-Rusya ticaretinin yapısı ve ürünlerin hammaddeye oryantasyonunun önemli rol oynadığını enerji diyalogunu (2000 yılında başladı) yansıtmaktadır (AB'ye Rus ihracatının % 80 enerjidir).

AB ve Rusya arasında üç büyük ortak enerji projelerini görüşmek üzere enerji diyalogu yapılmıştır: “Kuzey Akım”, “Güney Akım” ve Baltık Boru Hattı Sistemi'nin projesi. Aralık 2014'te Güney Akım projesi taraflar arasındaki ilişkilerin kötüleşen bir sonucu olarak Rusya tarafından iptal edilmişti ve diyalog resmen durdurulmuştu. Rusya ve Baltık enerji sistemleri işbirliği Ukrayna'daki duruma bağlı olmadan Baltık ülkelerinin girişimiyle ertelenmişti ve dikkat alanında sadece “Kuzey Akım” projesi kalmıştı. Ayrıca 4 Eylül 2015 tarihinde Rusya'nın uzak doğu kenti Vladivostok'ta gerçekleşen Doğu Ekonomi Forumu kapsamında Gazprom şirketinin AB ülkelerine ihraç edilen doğal gaz hacminin artırılmasını öngören Kuzey Akım-2 projesinin inşası ile ilgili hissedarlar toplantısı gerçekleşmişti. Anlaşma, Gazprom (%50), BASF (%10), E.ON (%10), OMV (%10), ENGIE (%10) ve Royal Dutch Shell (%10) yetkilileri tarafından imzalanmıştı³⁹.

Eylül 2015'te projenin inşası için hissedarlar sözleşmesinin imzalanması AB ülkeleri arasında Kremlin ile ilişkilere ve Rusya'nın Avrupa enerji güvenliğindeki rolüne yaklaşım konusunda farklı görüşlerin olduğunu ortaya koymuştu. Birlik ülkeleri içerisinde projenin gerçekleşmesine karşı çıkanlar gibi destekleyenler de mevcuttur. Sözleşmeyi imzalayan şirketlerin Almanya, Fransa, İngiltere ve Avusturya gibi devletleri temsil etmesini dikkate aldığımızda Batı ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki görüş farkının olduğu gözükmemektedir.

Rus tedarikçiler ile rekabet etmek zorunda olan Avrupalı üreticilerin, bu alanda daha hassas olan doğası gereğinden, Rus genişlemesine karşılıkları en aktif şekilde ve sık sık anti-damping prosedürleriyle gerçekleşmektedir. Bu, büyük ölçüde

³⁹ İSMAYILOV, Elnur. **Rusya-AB İlişkilerinde Yeni Enerji Sorunu: Kuzey Akım-2 Projesi**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 2.

Avrupa yönünde Rus genişleme doğasından kaynaklanmaktadır: Rus tedarikçilerin çoğu ürünlerin kalitesi ve işleme düşük derecede olsa da maliyet azaltma ve ürünleri düşük fiyata teklif etme stratejisini seçmektedir. Örneğin, Rus işletmelerin demir metalürjisi ürünlerin toplam çıkışından işleme nispeten yüksek derecede olan payı yaklaşık % 16'dır.

Buna ek olarak, Rus tarafı dünyadaki gaz fiyatlarından daha düşük bir seviyede tutarak, endüstriyel tüketiciler için yurt içi gaz fiyatları düzenlemeyi uygular ve böylece AB anti-damping soruşturmalarının başlatılması için uygun bir zemin hazırlar. Anti-damping tedbirleri nedeniyle en çok zarar gören katma değeri en yüksek seviyeli ürünleri tedarik eden Rus şirketleri şunlardır: “Boru Metalurji Şirketi” (“TMK”), “Birleşik Metalurji Şirketi” (“OMC”) ve “Chelyabinsk Boru Hadde Tesisi” (“ChelPipe”).

AB yaygın olarak, DTÖ kuralları açısından şüpheli ve önemli ölçüde damping marjı boyutunu artıran “enerji ayarları” gibi bir yöntem uygulamaktadır. Enerji ayarları, Rus mallarına karşı uygulanan anti-damping hesaplanmasında AB tarafından kullanılan bir metodolojidir. AB, örneğin, gübre üretiminde kullanılan Rus gaz fiyatının düşük olduğuna inanmaktadır.

Rus üreticileri gazı Rusya pazarında satın almalarına ve gaz satın almak için onlar için başka yer olmamasına rağmen, AB anti-damping hesaplanmasında kendi iç piyasa fiyatlarını kullanmaktadır ve o fiyatlar Rus fiyatlarında 3-4 kat daha yüksektir. Sırasıyla, Rus şirketleri için bir anti-damping vergisi kat kat artmaktadır. Bu metodoloji sadece Rusya Federasyonu tarafından değil, aynı zamanda, örneğin, Arjantin mallarına kullanılan aynı metodoloji ile ilgili biyodizel anlaşmazlık çerçevesinde Arjantin tarafından da tartışılmaktadır⁴⁰.

⁴⁰ BARANOVA, Marya. “Споры в ВТО: Каждый Раз — Отдельная Стратегия (DTÖ’nde Anlaşmazlıklar: Her zaman - Ayrı Bir Strateji)”, 02.02.15, <http://economy.gov.ru/minec/press/interview/201502024>, (13.10.2016).

Rusya ve AB arasındaki enerji ilişkilerinde en hassas ve tartışmalı konular arasında Avrupa Birliğinin Üçüncü Enerji Paketi çerçevesindeki durumdur. AB ortakları arasında “Gazprom”un tekel konumu ile başa çıkmak için çevre sorunu ile bağlantılı olarak düzenli saldırılar ve “Üçüncü Enerji Paketi” kullanılmaktadır.

AB tarafından 2009 yılında kabul edilen Üçüncü Enerji Paketi’ne göre, bir şirket aynı zamanda hem boru hattı sahibi hem de doğalgaz satıcısı olamaz. Paketin hükümlerin “Gazprom” takip etmeye hazır değildir. Hatta, 2006 yılında çıkan “Gaz İhracatı Hakkında” Rus Federal Yasasına göre, “Gazprom” Rusya’da doğal gaz ihracatı üzerinde tekele sahiptir. Aralık 2013 yılında “Rosneft” ve “Novatek” sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ihracatına hak kazanmıştı, ancak serbestleşme ile ilgili tartışma resmi seviyeye girmiş olmasına rağmen, Avrupa yönünde hakim boru ihracatı içinde, tekel “Gazprom” tarafından tutulmaktadır.

Son yıllarda benimsenen, bir dizi yasa değişikliklere ve AB’nin Rusya’ya uyguladığı yaptırımlara rağmen 2014 yılına kıyasen 2015 yılında Gazprom’un doğal gaz ihracatı % 8’e artarak 159.4 milyar dolara ulaşmıştı. 2015 yılında Rusya’dan Fransa’ya doğal gaz ihracatı % 36.8, Almanya’ya % 17.1; İtalya’ya % 12.6, Avusturya’ya % 11.5 ve Büyük Britanya’ya % 10.2 oranında artış göstermişti⁴¹.

28 Ekim 2016 Avrupa Komisyonu (AK) Alman gaz boru hattı olan OPAL’in üçüncü enerji paket normlarından çıkarılmasını onaylamıştı. AK’na göre daha önce “Gazprom” sadece % 50 yük hakkına sahip olduysa ve geri kalanın bağımsız şirketler için açık artırmaya çıkarmak zorunda kalmışsa, şimdi, “Kuzey Akım”ın bir karatabanlı gaz dağıtım sistemi olan OPAL’in % 90’a kadar gücünü kullanabilmektedir.

⁴¹ İNTERFAX, “Газпром” в 2015 году увеличил экспорт газа в дальнее зарубежье на 8% (2015 yılında “Gazprom” % 8 oranında BDT dışı ülkelere gaz ihracatını artırdı)”, **İnterfax**, 11.01.2016, <http://www.interfax.ru/business/489035>, (13.10.2016).

OPAL ile Rus doğal gaz taşınmasının garantili artışı “Kuzey Akım 2” inşaat projesi için kilit öneme sahiptir. Artık “Gazprom”, bağımsız şirketler tarafından OPAL ile gaz pompalama için bir talep olması durumunda onlara boru hattının kapasitesinin en az % 10 ve en fazla % 20 sağlamalıdır. AK, OPAL boru hattını “Üçüncü Enerji Paketi” normlarından çekilmesi için kararı erken inceleme hakkını saklı tutmaktadır.

“Gazprom”, OPAL’in % 100 kapasitesine hak kazanacak, ama AK ile eski anlaşmalar yoluyla değildir. Bağımsız şirketler tarafından OPAL ile gaz pompalamak için bir teyit talep olması durumunda karar gözden geçirilebilir. AB'nin enerji standartlarına istisnalar verilmesi, uygulamada ilk olgudur. AB'nin Üçüncü Enerji Paketi çerçevesinde OPAL kullanımı ile ilgili kısıtlamalar Avrupa Komisyonu ve Alman regülatörü Bundesnetzagentur kararları ile 2013 yılında yürürlüğe girdi ve fiziksel olarak OPAL sadece Rusya'dan gaz alabildiği için bu karar “Kuzey Akım” boru hattı çalışmasını sınırlamak için bir siyasi karar olarak kabuledilebilir.

Uygulamada, “Gazprom” OPAL’in % 50'den fazla gücünü kullanmak için bir yol bulmuştu: boru hattının kapasitesi üzerindeki kotaları geri açık artırmada “Gazprom” ortakları aracılığıyla. Avrupalı enerji şirketleri satın alarak bazı dönemlerde boru hattının % 70'den fazla yüklenmesini sağlayamıştı. Ancak bu sistem pek güvenilirmezdi ve Rus teslimatları Avrupalı şirketlerin çıkarlarına bağımlı koymuştu⁴².

Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki doğalgaz anlaşması ile durum, yoğun bir şekilde ekonomik alanda işbirliği yapan ülkelerde ekonomik birimlerin etkinliğinin düzenlenmesinde ortak ilkelerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

⁴² En.News-Original, “The European Commission’s decision gives a “green light” to the “Nord stream 2”, <http://en.news-original.ru/the-european-commissions-decision-gives-a-green-light-to-the-nord-stream-2.html>, (09.12.2016).

Avrupa Komisyonu tarafından 2012 yılında başlatılan Doğu Avrupa'da tekel konumunda "Gazprom"a karşı bir soruşturma pratik şekli kazandıktan sonra işbirliğinin yasal tabanı ve anlaşmazlıkların halli mekanizmasının akut sorunu özellikle Nisan 2015'te durmuştu. Rus şirketlerine karşı resmi suçlama yapılmıştı ve 1 - 3.8 milyar dolar para cezaları ile tehdit edilmişti. Avrupa Rekabet Komisyonu üyesi Margrethe Vestager'e göre, AB pazarında iş yapan tüm şirketler, geldikleri ülke ne olursa olsun, AB hukukuna uymak zorundadır⁴³.

DTÖ kuralları enerji piyasalarının düzenlenmesi ile ilgili özel hükümler içermemektedir. Elektrik enerjisi (DTÖ terminolojisinde bir mal olarak kabul edilir), enerji kaynağı ve enerji şirketleri için bileşenlerin tedariginde En Çok Kayrılan Ülke (MFN) kuralı uygulanır.

Genellikle enerji ihracatçı ülkelerin hükümetleri tarafından kullanılan enerji ihracat vergileri, DTÖ kurallarına aykırı değildir, ama onlar ayırım gözetmeksizin uygulanmalıdır. Enerji piyasasında ithalat vergilerinin sorunu normalde ortaya çıkmaz. Soruların kalanı, bu ilkenin uygulandığı özel durumlar, DTÖ'ne katılan ülkeler için DTÖ üyeleri - ilgili ülkelerle ikili anlaşmalar uyarınca bireysel olarak yazılmaktadır.

Rusya'nın DTÖ'ne katıldığında imzalanan belgeler paketinde de enerji önemli bir konumda olmadı. Rusya için enerji sektörünün ürünlerine ihracat vergileri miktarı belirtilmişti: onların değeri dünya petrol fiyatlarına bağlıdır ve bir dizi pozisyonlar için geçiş dönemi boyunca kademeli azaltılmalıdır. Buna ek olarak, ihracat vergileri uygulandığında ayrımcılık yapmama ilkesine göre hidrokarbon ihracatında vergiler oranı BDT ve BDT dışı ülkeleri için eşitlenecekti.

DTÖ'ne katılarak, Rusya, ülkenin doğal kaynaklarına yabancı şirketlerin erişimini sağlayan taahhütler üstlenmemişti. Buna ek olarak, yakıt tedarikçileri de

⁴³ Avrupa Komisyonu, "Antitrust: Commission sends Statement of Objections to Gazprom - Factsheet", 22.04.2015, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4829_en.htm, (09.12.2016).

masraflarını karşılamak ve bir kar elde etmek mümkün olacak şartıyla, Rusya, yurt içi enerji fiyatlarını tanımlamak ve ticari müşteriler için bunları küresel altındaki bir düzeyde ayarlamak için soldan sağa edilmişti.

Anti-damping önlemleri uygulandığı Rus malları, AB’de hangi sanayi sektörler en çok sorunlar yaşadığını göstermektedir, ve o önlemlerin artma eğilimi arka planda bir siyasi motif olduğunu düşündürmektedir.

3.3 YAPTIRIMLARIN RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ EKONOMİK BAĞLARIN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

XXI yüzyılın başlarında ekonomik yaptırımlar, iki taraf için de her ne kadar zararlı olmasına rağmen dış politika ve uluslararası diplomasinin önemli bir aracı olmaya devam etmektedir. Sınırlı bir süre için kabul edilmesi, kalıcı bir etkisi yaratmakta, etkisini ekonomi tam olarak hemen hissedememekte, buna belli bir süre gerekmektedir. Olumsuz etkileri (Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) artış temposunda, iş sektörünün gelişiminde ve iş fırsatlarında azalma) çoğu zaman gecikmeli görünür. Ayrıca, yaptırımlar, hızlı uygulandığı gibi her zaman çabuk iptal edilmemektedir.

Uluslararası yaptırımların ayrılmaz bir parçası ekonomik yaptırımlardır (ticaret ve mali); birlerini istedikleri yönde etkilemek amacıyla devletlerin kullandıkları dış politika araçlarından birisidir. Ekonomik yaptırımlar iki gruba ayrılabilir:

1. dış ticarete ilişkin tarife, kota, ambargo, abluka gibi yaptırımlar.
2. dış yardım gibi finansal yaptırımlar.

Ancak ekonomik yaptırımları bir dış politika aracı olarak kullanan devletin diğer devleti istediği yönde etkilemesi bakımından karşı faktörler önemlidir. bu faktörler ekonomik yaptırımı uygulayan ülkenin kapasitesi ve bu yaptırımların

uygulandığı ülkenin yaptırım uygulayan ülkeye olan bağımlılık derecesi olarak özetlenebilir.

Rusya ve AB arasındaki siyasi ve ticari-ekonomik ilişkilerin bozulması, karşılıklı ticari kısıtlamaların getirilmesi Avrasya kıtasında iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi için ek zorluklar yaratmıştı. Bu kısıtlamalar hem Rusya ve hem de AB ekonomik gelişimi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.

Rusya'ya karşı yaptırımlar Haziran 2014'te Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve diğer müttefikler ve ortaklar tarafından koordineli biçimde yürürlüğe girmişti⁴⁴. AB'nin Ocak 2016 tarihinde sona ermesi planlanan yaptırımları 31 Temmuz 2017 tarihine kadar resmi olarak uzatılmıştı⁴⁵. ABD ve Kanada'nın yaptırımları ise halen açık uçludur.

2014-2016 yılları arasında Ukrayna'daki çatışma yayılınca AB ülkeleri Rusya'ya çeşitli kısıtlamalar empoze etmişti. Rusya ekonomisinin zayıflaması ve petrol fiyatlarının düşmesine yol açan yaptırımlar konusu AB içinde yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. İngiltere ve Polonya, Moskova'ya karşı sert tavır alınması gerektiğini bildirirken, Macaristan, Slovakya ve İtalya Rusya ile diyalogdan yana olmuştu. Alman hükümetinin koalisyon ortakları Hristiyan Birlik partileri ile Sosyal Demokrat Parti de bu konuda farklı görüştedir⁴⁶.

⁴⁴ NATO Dergisi, “Kırım'ın ilhakından sonraki yaptırımlar işe yaradı mı?”, **NATO Dergisi**, <http://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/TR/index.htm>, (05.01.2017).

⁴⁵ HaberRUS, “AB, Rusya'ya karşı yaptırımları resmen uzattı”, **HaberRus**, 19.12.2016, <http://haberrus.com/politics/2016/12/19/ab-rusyaya-karsi-yaptirimlari-resmen-uzatti.html>, (05.01.2017).

⁴⁶ Deutsche Welle Türkçe, “AB Rusya'ya ekonomik yaptırımlarını uzatıyor”, 21.06.2016. <http://www.dw.com/tr/ab-rusyaya-ekonomik-yapt%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1n%C4%B1-uzat%C4%B1yor/a-19346238>, (07.01..2017).

Rusya için en önemlisi, finans sektöründe kısıtlamalar; çift kullanımlı malların, askeri teknolojilerin ihracat yasaklarını; Kuzey Kutbu'nda, derin denizde yağ ekstraksiyonu ve şist yağı ekstraksiyonu için donatımların ihracat yasağını; ve ayrıca Rusya'ya enerji donatımların belirli türlerinin ihracatında sınırlamaları sağlayan sözde “sektörel” paket olmuştu (2014 Temmuz).

Bu eylemlere karşılık 6 Ağustos 2014 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in emriyle Moskova, Japonya hariç, kendisine yaptırım uygulayan ülkelerin tamamına gıda ambargosu uygulama kararı almıştı. ABD, AB üyeleri, Kanada, Avustralya ve Norveç'i kapsayan ambargo bir sene içerisinde söz konusu ülkelere hammadde, tarım ve gıda ürünlerinin ithalatının ya yasaklanmasını, ya da sınırlandırılmasını öngörüyordu. Putin'in kararnamesinin ardından Rusya hükümeti yaptırım uygulanacak ürünlerin listesini açıklamıştı. Listede sığır, domuz, balık, kuş eti ve ürünleri, deniz ürünleri, meyve, sebze, süt ve süt ürünleri, sakatat çeşitleri, hazır gıdalar bulunmaktaydı. Tek istisna çocuk gıdalarıydı.

15 Ağustos'da ise Rusya, devletin kumaş, dış giyim, özel giyim, ayakkabı gibi hafif sanayi ürünlerinin alımına sınırlama getirmişti. 1 Eylül'de yürürlüğe giren yasak sadece Rusya'nın Gümrük Birliği'ndeki müttefikleri olan Belarus ve Kazakistan'da üretilen ürünleri kapsamamıştı. 20 Ağustos'da Rusya hükümeti yaptırım listesinden laktosuz sütü, yavru somon ve alabalığı, tohumluk patatesi, hibrid şeker mısırı ve soğanını, biyolojik takviye ürünlerini çıkartmıştı.

22 Ağustos'da Moskova Japonya'yı da gıda yaptırımı uygulayacağı ülkeler listesine eklemişti, bazı Japonya vatandaşlarına ülkeye giriş yasağı getirdiğini duyurmuştu, ancak yaptırım uygulanan isimleri açıklamamıştı⁴⁷.

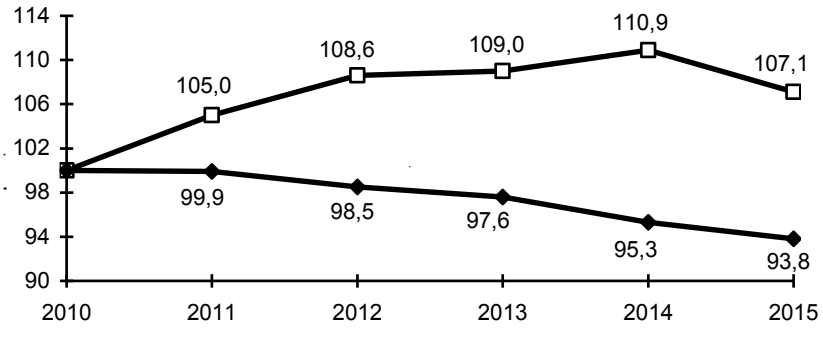
Rusya'ya karşı yaptırımlar ise üç ana alanda yöneliktir:

⁴⁷ TRTHaber, “Rusya-Batı yaptırım savaşı”, 16.12.2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-bati-yaptirim-savasi-156322.html>, (07.01.2017).

1. Rusya'ya bir dizi malların ihracatına yönelik yaptırımlar (çoğunlukla yüksek teknoloji ve askeri-endüstriyel kompleks ürünleridir).

2014 yılında Rus hükümeti, 3 trilyon rubleye ek ürün yapılabilir beklentisi ile ithalat ikamesi politikasını ilan etmişti; Sanayi Bakanlığı, yedi yıl boyunca yılda % 5 altında, ileri teknoloji giriş odaklı projelere kredi verecek Sınai Kalkınma Fonu oluşturmuştu. 2015 yılında, Fon 24.6 milyar ruble değerinde 74 proje onaylamıştı ve Nisan 2016 tarihi başında, Fon'a 460 milyar ruble için 1.349 başvuru yapılmıştı. Buna rağmen Federal Devlet İstatistik Servisi'ne göre, 2015 yılında Rus sanayi üretimi 2014 yılına göre düşmüştü.

Şekil 26: Rusya'da Sanayi Üretim ve Kuruluşlarda Çalışanların Sayısı Dinamikleri (% , 2010 = %100)

Kaynak: Rusya Federal Devlet İstatistik Servisi, “Промышленное производство в России - 2016 г. (Rusya'da Sanayi üretimi – 2016)”, http://www.gks.ru/bgd/regl/b16_48/Main.htm, (05.04.2016).

İthal ikameci tarım ve gıda alanlarında önemli ölçüde gerçekleşti (Tablo 7), özellikle, 2013 ile karşılaştırıldığında domuz, kanatlı eti ve peynir ithalatının payı

belirgindir düşmüştü. En “sorunlu” perakende ticaret emtia kaynaklarının yarısından fazlası ithaldan olan kuru süt ve krema piyasaları olmuştur⁴⁸.

Tablo 7: Bazı Malların Kendi Emtia Kaynaklarında İthalatın Payı, %

Ürün	2013	2014	2015	2016 Ocak-Haziran
Kurutulmuş süt ve krema	60,5	49,5	56,4	60,2
Sakatat dahil sığır eti	59	57,3	48	43,2
Peynir	48	37,3	23,3	24,2
Tereyağı	35,9	34,4	25,5	23,8
Bitkisel yağlar	19	14,7	17,5	16,0
Sakatat dahil domuz eti	31	16,6	12,5	9,7
Sakatat dahil kanatlı eti	12,8	10,2	5,6	4,5
Kabuksuz tahıl	1,8	0,5	0,3	0,1

Kaynak: Rusya Federal Devlet İstatistik Servisi, (08.09.2016).

2015 yılında, Federal ve bölgesel bütçelerden 256 milyar ruble sadece Agro Endüstriyel Kompleksine tahsis edilmişti. DTÖ Tarım Anlaşmasında ‘sübvansiyon’ tanımı yer almamaktadır ancak Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (SCM) Anlaşmasına göre üç durumda sübvansiyonun varlığından söz edebiliriz:

- Devlet ya da üye ülkede bulunan herhangi bir kamu organı tarafından finansal bir katkı varsa.
- GATT 1994, madde 16 kapsamında bir fiyat desteği veya gelir şeklinde bir destek varsa.
- Destek sayesinde bir yarar sağlanıyorsa.

⁴⁸ ROSHCHEPIY, İvan. “Реальные итоги импортозамещения (İthal ikamesi gerçek sonuçları)”, 09.03.2016, <http://politruddia.com/ekonomika/realnye-itogi-importozameshchaniya-708/>, (05.04.2016).

2015 yılında DTÖ Nairobi Bakanlar Konferansı tarım ürünlerinde ihracat sübvansiyonlarını kaldırmıştı. Bu konuda müzakereler yirmi yıl gerçekleştirilmişti. Son üç yıl içinde sübvansiyon uygulamayan ülkeler, artık sağlayamamaktadır. Şu anda sübvansiyon uygulayan ülkeler ise, ancak bir süre içinde devam edecektir: gelişmiş ülkeler - 2022 yılı sonuna önce, gelişmekte olan ekonomiler - 2023 yılı sonuna kadar, en az gelişmiş ülkeler ise - 2030 yılı sonuna kadar.

Rusya tarımda ihracat sübvansiyonların uygulamamıştı ve DTÖ'ne katılım üzerine yapılan taahhütlere göre tarımda ihracat sübvansiyonların kullanmak hakkı yoktu, böylece, Rus tarım üreticileri AB ülkelerinden rakiplere göre dezavantajlı durumdaydı⁴⁹.

Çoğu ürün gruplarında 2015-2016 arası dönemde Rusya'da iki yıllık toplam ciro içindeki ithalatın payı 2014 yılı ile karşılaştırıldığında ya azalmamış ya da aynı orana denk gelmektedir (Ek 4). 2016 yılının III. çeyrek sonuçları 2014 yılı başı ile karşılaştırıldığında, ithalatın payının neredeyse 2 kat azalarak en çok dikkat çeken düşüş gıda cirosunda (içecek ve tütün dahil) % 6.2 olarak gerçekleşmişti. Ancak, diğer mal gruplarında, özellikle yatırım ve modernize gereken alanlarda, eğilimler farklıdır.

Böylece, motorlu taşıtlar; motorlu araç parçaları, bileşenleri ve aksesuarlarda 2015 yılında ithalatın payı önemli ölçüde azalmıştır, ancak 2016 yılında büyüme gerçekleşmişti. 2014 yılı başında motorlu taşıtların cirosunda ithalatın payı % 40 - 45 olsa, 2015 yılı içinde % 15 altına gerilediğine rağmen 2016 yılında neredeyse % 30 olmuştur. Makine ve teçhizat, elektrikli ev aletleri, radyo ve televizyon ekipmanı, ilaç ve tıbbi malzemeler cirosunda 2015 yılında ithalatın payı önemli ölçüde azalmamıştır ve 2016 yılının III. çeyreğinde 2014 yılı başından daha yüksek olmuştur ve bu durumda toplam cirolarının % 40-60'tır.

⁴⁹ Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, "Конференция ВТО приняла историческое решение, отменяющее экспортные субсидии в АПК (DTÖ Konferansı tarım için ihracat sübvansiyonlarının kaldırma tarihi bir karar aldı)", 19.12.15, <http://economy.gov.ru/minrec/press/news/2015191209>, (09.10.2016).

Nispeten Rusya’da hızlı ithal ikameci teknoloji değişikliklerinde büyük yatırımlar ve önemli yenilik gerekli olmadığı; daha çok emek ve ulaşım önemli bir maliyet istediği alanlarda mümkündür.

Bununla birlikte, DTÖ açık piyasa mekanizması çerçevesinde tedarik edilmesi reddedilen ürünler başka bir yerde donanım ürünlerinden toplanabilmesi nedeniyle bazı malların kısıtlamaları etkisizdir. İstisnalar yüksek teknoloji ürünleridir. Bu ihracat kontrolü, yeni teknolojilere Rus bilim adamlarının erişimini kısıtlamak ve yeni teknolojilerin kaynağını sınırlamaktır. Örneğin, 2014 yılında Alman hükümeti ve Duesseldorf merkezli otomobil sanayii parça üreticisi ve savunma sanayii alanında faaliyet gösteren Rheinmetall firması Rusya ile olan ticaretini ve anlaşmayı durdurmaya karar vermişti. Toplam maliyeti 100 milyon Euro değerinde olan anlaşmaya göre Rheinmetall Rusya’ya Nizhny Novgorod bölgesi Moulino kentinde bulunan askeri eğitim merkezi için ekipman tedarik edecekti.

Sovyet bilimsel ve teknik altyapı kaybı ile Rusya daha da rekabetsiz hale gelmiştir: sıfırdan gerekli tüm yedek parçalar ve takımlar kaynağı olacak yeni santraller inşa etmek, yani tüm üretim zinciri restore edilmelisi gereken alanlar vardır. Örneğin, Rus makine-inşaat sektörü. Doğru yatırımlar bulunsa bile, böyle ithal ikameci en hızlandırılmış tempoda en az üç - beş yıl sürecektir. Buna rak olarak, Rus ve Avrupalı bilim adamları arasında uçurum oluştu. Batı bilim dünyası da buna karşı olmasına rağmen, ancak bu yön de siyasi baskı altında kalmaya devam etmektedir ve bu Rusya için uzun vadede en büyük tehdittir⁵⁰.

2. 2014 yılının Haziran ayında ABD, Kanada ve AB tarafından ikinci yaptırım paketi yürürlüğe konuldu. İkinci yaptırım paketi özetle, bazı Rus bankaları

⁵⁰ BUERGİN, Rainer ve Weiss Richard. “Germany Blocks Rheinmetall Sale of Russian Combat Center”, 04.08.2014, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-08-04/germany-blocks-combat-training-center-for-russia>, (05.04.2016).

ve şirketlerine sağlanan krediyi kesmeyi, keza Rusya ile olan enerji ve savunma sanayi alanlarındaki işbirliğini dondurmaya amaçlamıştır.

Rusya Bilimler Akademisi Ekonomi Enstitüsü'ye göre, kısa ve orta vadede en önemli riskler AB pazarında Rus şirketleri ve bankalarının finansman sınırlanmaları ile ilişkilidir. Geleneksel Rus şirketleri yaygın olarak kredi borç refinansman mekanizmalarını kullanmaktadır. Bu mümkün kadar kurumsal kredilerin zirve ödemelerini azaltmak için yapılmaktadır. Yaptırımlar koşullarda ise bu tür fırsatlar sınırlıdır. Böylece büyük Rus şirketleri kendi pahasına borç finanse etmek zorunda kalacak, ya da iç borç finansmanı olasılığını kullanacağı anlamına gelmektedir⁵¹.

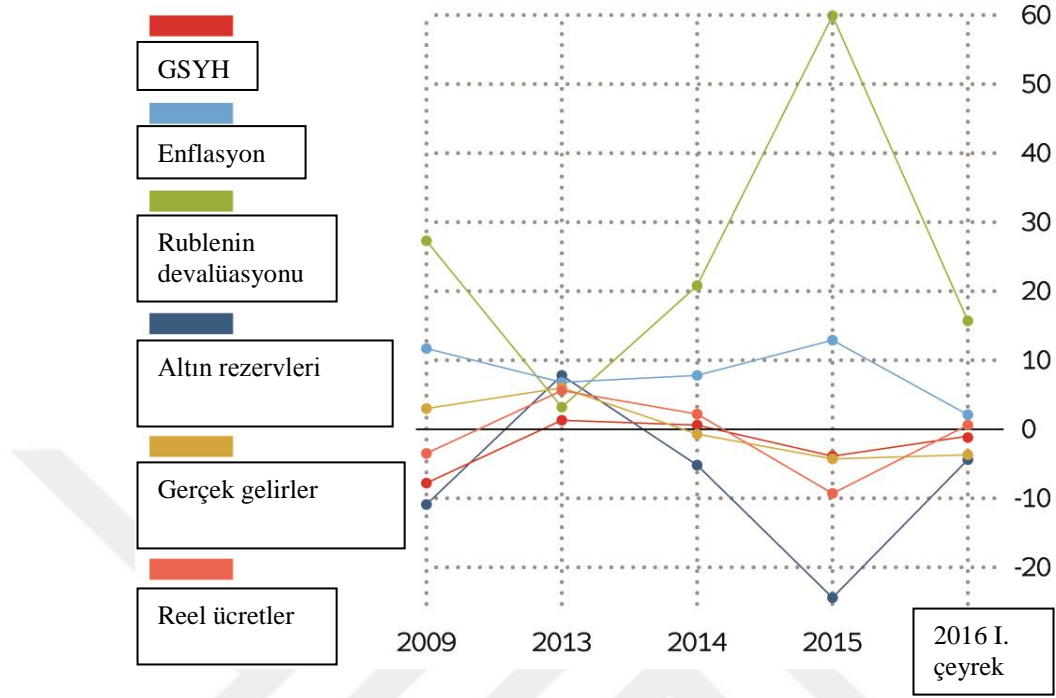
3. Belirli bir grubu amaçlayan kişisel yaptırımlar, (çoğunlukla siyaset ve iş temsilcileri, önde gelen yetkililer) AB ülkelerine giriş ve AB'de banka hesaplarının açılış yasağını temsil etmektedir⁵².

Yaptırımlar Rusya'daki iç krize empoz edilmişti ve Rus ekonomisindeki durum önemli ölçüde kötüleşmişti. 2015 yılında tüm ana makro ekonomik göstergeler düşmüştü: GSYH % 3.9 oranında azalmıştı, bu 2009 yılından (- % 7.8) bu yana en büyük düşüştür. Enflasyon % 12.9'a ve rublenin devalüasyonu % 60'a ulaşmıştı. Rusların gerçek geliri % 4.3'e ve reel ücretler % 9.3'e düşmüştü (Şekil 27).

⁵¹ SHİROV, Aleksandr, Yantovskiy Aleksey ve Potapenko Vadim. “Оценка потенциального влияния санкций на экономическое развитие России и ЕС (AB ve Rusya ekonomik gelişimine yaptırımların potansiyel etkisinin değerlendirilmesi)”, **Проблемы Прогнозирования (Tahmin Sorunları) Dergisi**, Sayı:4, s. 5.

⁵² Avrupa Konseyi, “Russia: EU prolongs economic sanctions by six months”, 01.07.2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/01-russia-sanctions/>, (23.10.2016).

Şekil 27: Rusya'nın Makroekonomik Büyüme (Düşüş) Dinamikleri, %

Kaynak: ROSSTAT, (28.10.2016).

2015 yılında yaptırımlar yüzünden RF'nu uğradığı zarar 25 milyar euro, 2014-2015 yıllarında AB için ise 90 milyar euro olarak gerçekleşmişti. Bu değerlendirmeyi Rus Ekonomik Kalkınma Birinci Bakan Yardımcısı Alexei Likhachev Haydar Forum-2016'da açıklamıştı. Uzmanlara göre mali yaptırımlar ve düşen petrol fiyatlarının 2014-2017 iki yıllık dönem için iki faktörün kombinasyonu Rusya ekonomisine yaklaşık 0.6 trilyon dolar değerinde zararı olacaktır. Mali yaptırımların zararlar yaklaşık 170 milyar dolar; petrol ve gaz ihracatından gelir kayıpları 400 milyar dolar olacaktır⁵³.

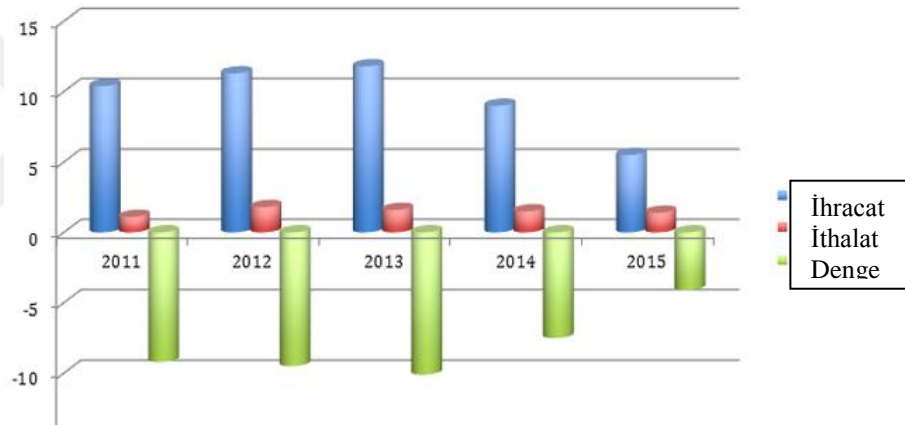
Fransız CEPII araştırma enstitüsünün bir raporuna göre AB, ABD ve bazı Batılı ülkeler Rusya'ya uyguladıkları ekonomik yaptırımlar yüzünden 60.2 milyar

⁵³ Vedomosti, "Экономика России лишилась 8,4% роста (Rusya'nın ekonomisi % 8.4 büyüme kaybetti)", 05.02.2016, <https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2016/02/05/626922-ekonomika-lishilas>, (28.10.2016).

dolar kaybetmişti; belirtilen raporda, AB ülkelerinin ticaret kaybının oranı ise yüzde 76.7 olarak verilmişti. CEPİI'ye göre, bu kayıpların 82.2'si Rusya'nın karşı yaptırım olarak getirdiği gıda ambargosunun hedef almadığı ürünlerden kaynaklanmaktadır⁵⁴.

Ülkeler arasındaki önceden büyük zorluklarla ilerleyen entegrasyon süreci neredeyse felç oldu. Bu, Rus tüketicilere ek olarak ana yaralı şahıs, Avrupa tarım firmaları olduğu anlamına gelir (Şekil 28). “Yaptırımlar savaşı” ana sonuçlarından biri, 2013 yılı seviyesine kıyasla 2015 yılında Rusya'ya, AB'den tarım ürünleri ihracatının % 50'sinden fazlası azalma olmuştur.

Şekil 28: Rusya'ya, AB'den Tarım Ürünleri Ticareti, Milyon Euro

Kaynak: NEVSKAYA, Anastasia. “Russia-EU economic relations: Assessing two years of sanctions”, 16.06.2016, <http://www.russia-direct.org/analysis/russia-eu-economic-relations-assessing-two-years-sanctions>, (09.12.2016).

Ana darbe tüketiciler ile köklü, istikrarlı ilişkilerin yoksun ve derhal tedarik zinciri yeniden düzenlemek için başarısız olan, küçük çiftliklerde düşmüştü. Bu ilave keskin rekabet ve alım fiyatlarındaki düşüş (özellikle süt ürünlerinin) en çok Baltık ülkelerinde küçük çiftliklerin önemli sayıda harabelerine getirmişti. Örneğin,

⁵⁴ Sputniknews, “Batılı ülkelerin, Rusya karşıtı yaptırımlar kaybı 60 milyar dolar”, **Sputniknews**, 07.07.2016, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201607071023734634-bati-rusya-karsiti-yaptirim-kayip/>, (28.10.2016).

Polonya Rusya'ya elma ihracatını durdurmak zorunda kalmıştı. Diğer herhangi bir Avrupa ülkelerinde talep bulunmamıştı. Diğer birçok Avrupa menşeli meyve ve sebze çürümesi Avrupa çiftçilerin çok sayıda gösterileri için fırsat yaratmıştı. Aynı zamanda 2014 yılında “Biznes.onet.pl” yanına göre, Polonya, 2013 yılından beri 160 milyon euroya (% 78.9'a) daha fazla Rus gıda ürünlerini satın almıştı⁵⁵. Moskova'daki Polonya Büyükelçiliği temsilcisi, Zbigniew Eckert açıklamasına göre, bu ruble zayıflamasının etkisidir.

Sektörel yaptırımlardan etkilenmeyen bazı Rus şirketleri, Avrupa pazarlarına genişlemeye devam etmişti. Böylece, Kasım 2014'te, Rus şirketi “Evrız”, AB demiryolunun en yaygın türleri olan 60E1 ve 60E2 üretimi için sertifika almıştı. Bu, şirket için Avrupa pazarındaki varlığını optimize etmek için bir adımdır. Diğer örnek, “Sibur” petrokimya holding parçası olan “BIAXPLEN” şirketi, kendi ürünlerini - çift eksenli yönelimli filmler - İspanya'ya da ihracat etmeye başlayarak ürün pazarları arasında AB'nin payını % 17'ye çıkarmıştı.

Rusya'daki birçok Avrupalı şirketler yaptırımların mantığına teslim olmak zorunda kalmıştı ve Rusya'da önemli çıkarları olmasına rağmen, faaliyetlerini azaltmıştı. Yine de, bir kriz sırasında Avrupa işi, yaptırımların ana rakibi olmaya devam etmektedir. Örneğin, 1 Haziran 2016 tarihinde Münih'te Rusya Başkonsolosluğu'nun desteğiyle Kaluga Bölge Valisi Anatoly Artamonov ve Avusturyalı “Kronospan” şirketi arasında ahşap lif levhalar üretimi için Kaluga bölgesinin topraklarında işletmenin kurulmasına ilişkin bir yatırım anlaşması imzalanmıştı. Proje 200 milyon euro tutarında doğrudan yatırım sağlayacaktır. Aynı zamanda, benzer üretimler kurulması için niyet mektupları Kaliningrad Valisi Nikolay Tsukanov ve Başkurdistan Cumhuriyeti hükümeti başkan yardımcısı İlshat Tazhitdinov ile imzalanmıştır. Böylece, toplam yatırım 600 milyon evroyu bulacaktır.

⁵⁵ Biznes.onet.pl, “Kupujemy więcej rosyjskiej żywności (Biz daha fazla Rus yiyeceği alıyoruz)”, 26.03.15, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/zywnosc/kupujemy-wiecej-rosyjskiej-zywnosci/zt2yzz>, (09.12.2016).

Genel olarak AB ve Rusya'dan şirketler arasındaki işbirlikleri için yaptırımlar etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- AB ülkelerinden gelen bir dizi ürünlerin ithalat yasağı sonucunda, bazı şirketler lokalize edilmek veya ilgili malın üretimini Rusya'da artırmak zorunda kalmıştır. Örneğin, 2014 yılının Ağustos ayına kadar Finli “Valio” şirketinin ürünlerinin Rusya pazarında % 90 Finlandiya'dan ithaldı ve geri kalanı Ershovo'daki kendi fabrikasında (krem peynir) ve sözleşmeli olarak “Galaxy”de (içilebilir yoğurt ve kefir biyoürünü) üretilmişti. 2014 yılı sonunda “Valio”, “Galaxy”de kendi ürünlerinin hacmini neredeyse üç kat artış ile Rusya'da üretilen ürünlerin yelpazesini genişletmişti. Ancak, Rusya'da Valio toplam satış hacmi ambargodan önce satılan ürünlerin hacminin en fazla % 10'unu teşkil etmektedir. Aynı zamanda, Rusya'daki şirketin CEO'su Mika Koskinen, yaptırımlar altında Fin üretim yelpazesini tamamen Rusya'da yerleştirmek imkânsız olduğunu belirtmektedir: örneğin, laktoz içermeyen süt ürünleri patentli teknoloji ile sadece Finlandiya'da üretilmektedir⁵⁶.
- AB şirketlerinin, Rusya'da üretilen ürünleri diğer ülkelere ihracatını büyütmesi öngörülmektedir. Bir örnek olarak, Kirov'daki tesisinde üretilen ev aletleri malzemeleri İtalyan şirketi “Candy”, Avrupa, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya tedarik etmektedir.

Daha önce de Rus işletmelerin ürünlerini üçüncü ülkelere ihraç eden “BSH Hausgerate GmbH” şirketi (“Bosch” ve “Siemens” ortak girişimi), 2015 yılında ihracatını neredeyse yarı yarıya arttırmıştı. Parfümeri ve

⁵⁶ RIA Novosti, “Финская Valio начнет производить молоко и сливки в России (Fin Valio Rusya'da süt ve krema üretimini başlayacak)”, **RIA Novosti**, 10.10.2014, <https://ria.ru/economy/20141010/1027785155.html>, (10.12.2016).

kozmetik sanayinin üreticileri Fransız “L’Oreal”, Hollandalı “Unilever” ve İsveçli “Oriflame” da, Rusya’da üretilen ürünlerini sadece BDT ülkelerine değil AB ve Asya ülkelerine de ihraç etmektedir. Bütün bu durumlarda, Avrupa şirketleri tarafından bu tür kararların kabul edilmesi için ana motivasyon rolü ulusal para önemli bir devalüasyon ile ilişkili Rusya’da emeğin bir ucuzlaştırma oynamıştı⁵⁷.

- “Yatırım savaşı” sonuçları arasında özel bir yeri ortak projeler ve üçüncü ülkelerde Rus ve Avrupalı firmaları arasındaki epizodik işbirliği örnekleri almaktadır. Mart 2015 yılında, İngiliz “BP” ve Ruslar tarafından sahip olunan “LetterOne” Mısır’da gaz sahalarının geliştirilmesi için 12 milyar dolar değerinde ortak yatırım anlaşması imzalamıştı, daha önce Mayısta M. Friedman şirketinin hisselerinin bir kısmını İngiliz ortağına satmaya karar vermişti⁵⁸.

Haziran 2014 yılında Rus şirketi “Lukoil”, Kamerun raftında petrol geliştirmek üzerinde projede % 37 katılımı İngiliz “Bowleven Plc”ten satın almıştı⁵⁹.

⁵⁷ VİNOGRADOVA, Elena. “Девальвация рубля открывает для российских производителей новые экспортные рынки (Ruble devalüasyonu Rus üreticileri için yeni ihracat pazarları açıyor)”, **Vedomosti**, 30.08.2015, <http://www.vedomosti.ru/economics/articles/2015/08/31/606810-devalvatsiya-rublya-otkrivaet-dlya-rossiiskih-proizvoditelei-novie-eksportnie-rinki>, (10.12.2016).

⁵⁸ TRETİYAKOV, Petr. “Фридман продал долю в египетских месторождениях BP (Friedman Mısır alanlarda hissesini BP’а sattı)”, **Vedomosti**, 18.05.2015, <http://www.vedomosti.ru/business/articles/2015/05/18/fridman-prodal-dolyu-v-egipetskih-mestorozhdeniyah-bp>, (10.12.2016).

⁵⁹ Vedomosti, “Лукойл” завершил сделку вхождения в проект на шельфе Камеруна (“Lukoil” Kamerun raftaki projeye katılmak üzerinde bir anlaşmayı tamamladı)”, **Vedomosti**, 17.03.2015, <https://www.vedomosti.ru/business/news/2015/03/17/lukoil-zavershil-sdelku-vhozhdeniya-v-proekt-na-shelfe-kameruna>, (10.12.2016).

- Rus ekonomisine yatırım için bir platform olarak Avrupa şirketleri tarafından üçüncü ülkelerin fonlarını kullanım, siyasi ilişkilerin gerilmesi sonucu oluşan başka bir işbirlik biçimi seçeneğidir. Özel olarak, Fransız “Total”, Rus petrol ve doğalgaz projelerine yatırım için Çin fonları kullanacaktır. Petrol şirketi “Total” ve onun “Yamal LNG” proje üzerinde ortakları yaklaşık 20 milyar dolar borç planladığını Fransız şirketinin CEO’su olan Patrick de la Chevadiere açıklamıştı. Bu fonun çoğunu (12 milyar dolar) Çinli bankaları sağlayabilir varsayılmaktadır, Rus bankalardan 3 milyar ve uluslararası diğer kuruluşlardan 5 milyar dolar beklenmektedir. 2016 yılı sonunda % 50.1’i Rus “Novatek”e, % 20’si Fransız “Total”e, % 20’si Çin Ulusal Petrol Şirketi’ne (CNPC) ve % 9.9’u da Çinli “Silk Route Fund”a ait olan Yamal LNG projesi Güney - Tambeyskoye alanının hammadde kaynaklarını kullanarak yılda 16.5 milyon tonluk bir LNG tesisi yapımını öngörmektedir⁶⁰.
- Son olarak, yaptırımların ve Rusya için kötüleşen ekonomik görünümün önemli bir sonucu kurumsal göç yoğunlaşması olmuştur. Fiziksel tehcir ve aktif operasyonların Rusya tarafından devreden çıkarılması söz konusudur. Böylece, son yıllarda “GameInsight” (geliştirme ve bilgisayar oyunları üretilmesi) ve “Toonbox” (animasyon stüdyosu) gibi şirketler faaliyetlerini AB’ne aktardı. Birincisi – Vilnius’a, ikinci ise Kıbrıs’a taşınmıştı.

Doğu Avrupa ülkeleri, daha önce Rusya’da bir ofisleri olan bazı uluslararası şirketlerine iş yapmak için daha cazip bir yer olduğu görülmüştü: Kasım 2014 yılında “Microsoft” şirketi Rusya’daki

⁶⁰ Enerjigunlugu, “Rusya’dan Hindistan’a Yamal LNG projesi teklifi”, **Enerjigunlugu**, 11.07.2016, <http://www.enerjigunlugu.net/icerik/19089/rusyadan-hindistana-yamal-lng-projesi-teklifi.html>, (10.12.2016).

faaliyet demontajı ve Prag'a ofis ve çalışanların bir kısmının transferi hakkında açıklama yapmıştı. Bu karar için CEO'ların nedenleri arasında Rusya'da nitelikli personel maliyetinin daha yüksek olduğu gösterilmektedir. Aksine örnekler arasında 2014 ve 2015 yıllarında Londra ve Viyana'dan St. Petersburg'a kendi ticaret merkezlerini transfer eden sadece "Gazprom" ve "Gazpromneft" olabilir. Şirketlerin hesaplarının donma ve gelir tutuklanması korkusu neden olmuştu. Varlıkların başka bir önemli transferin örneği: A. Usmanov Kıbrıs'tan "Megaphone" ve "Metalloinvest" şirketlerini Rus yargısına döndürmüştü. Ancak bu, Rus yetkilileri tarafından takip edilen deoffshore politikasının bir sonucu olarak, Rusya ve AB arasındaki ilişkilerin "yaptırımlar savaşı" ile ilişkili değildir⁶¹.

Yukarıdaki örnekler, siyasi olayların etkisinin çelişkili doğasını göstermektedir. İş ölçeğinde toplam etkileşim kabaca eskisi gibi kalmışsa da yaptırım altına giren projelerin sadece küçük bir parçası dondurulmuştu veya ertelenirken iş yapısı ve yönleri ise değişmişti.

DTÖ sisteminde, aksi takdirde organizasyonun kurallarına aykırı olan, ticari engelleri oluşturmak için bir dizi istisnalar vardır. Yaptırımların uygulanması DTÖ'nün Anlaşmazlıkların Çözümü Organı'na (DSB) şikayet edilebilir. Yaptırımlara karşı olan üye devlet MFN (GATT Madde I, GATS Madde II), Ulusal Muamele Kuralı (GATT Madde III, GATS Madde XVII) ihlalına ve DTÖ Anlaşmalarının diğer maddelerine çağırabilir. Ancak, ulusal güvenlik açısından gerektiğinde, Anlaşmalar DTÖ hukukunun ihlaline izin vermektedir (GATT Madde XXI, GATS Madde XIV bis) ve o durumda yaptırım yasak değildir⁶².

⁶¹ NEVSKAYA, Anastasia. "Мигранты из России в Странах ЕС (AB Ülkelerinde Rusya'dan Göçmenler)", **Современная Европа (Modern Avrupa) Dergisi**, Cilt: 64, Sayı: 4, 2015, s. 62.

⁶² KRAMSKIH, Anastasia ve Simonyan Renald. "Последствия Вступления России в ВТО (Rusya'nın DTÖ'ye Katılımının Sonuçları)", **"Genç Rusya" Konferansı Kitabı**, Kuzbass Devlet Teknik Üniversitesi, Kemerovo, 21-24 Nisan 2015, s. 67.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ YÜKÜMLÜLÜKLERİ KAPSAMINDA

RUSYA İLE AB ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIKLAR

4.1 DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ANLAŞMAZLIKLARIN HALLİ MEKANİZMASI

DTÖ kapsamında ele alınan sorun ve şikayetlerin hukuki dayanağı DTÖ anlaşması ekinde verilen Anlaşmazlıkların Halli Kural ve Usulleri Hakkındaki Mutabakat Metni`dir (AHMM). AHMM uluslararası ticarete ülkeler arasında çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması için oluşturulmuştu. Şahıslar ve şirketler arasında ortaya çıkmış ticari uyuşmazlıklar bu mekanizma dışında kalmaktadır. Ama bir ülke diğer bir ülke veya ülkelerin uluslararası ticarete usulsüzlük yaptığını, uluslararası ticaret potilkaları ve standartlarına uymadığını gösterirse bu zaman bu ticari anlaşmazlıklar üye ülkelerin hükümetleri düzeyinde değerlendirilmektedir. DTÖ`nün en önemli fonksiyonlarından biri de ticari uyuşmazlıkların önceden belirlenmiş kurallara dayatılarak çözüme kavuşturulmasıdır.

GATT 1947 Anlaşmasında da uluslararası ticarete ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin bir mekanizmanın öngörülmesine rağmen bu mekanizma herhangi kesin bir hukuki kurallara dayanmamakta çözümler yalnızca diplomatik yollarla, anlaşmazlıklara taraf olan ülkelerin bir birleriyle danışması yoluyla çözüme kavuşulması beklenmekteydi. DTÖ AHM ise, o dönemdeki “yumuşak” çözüm mekanizmasından farklı olarak daha detaylı kurallara bağlanmaktadır.

Tablo 8.`de anlaşmazlıkların halli çerçevesinde uygulanması gereken prosedürler aşama aşama sıralanmaktadır. AHMM kapsamında davaların görülmesi için Temyiz organı oluşturulmuş, Panel ve Temyiz Organı kararların uyulmadığı durumlarda ise ne gibi önlemlerin alınabilmesi detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Bundan başka GATT 1947`ye göre diğer bir önemli değişiklik ise Panel ve Temyiz

Organı kararlarının otomatik olarak kabul edilmesinin sağlanmasıdır. Şöyle ki, GATT döneminde panel kararlarını oybirliğiyle (konsensus) kabul edilmesi öngöröldüğü için her hangi bir üyenin kararı bloke etme imkanı bulunmaktaydı, ama yeni düzenlemede ise panel kararları oybirliğiyle reddedilmedikçe (negatif konsensus) kabul edilmiş sayılmaktadır.

Tablo 8: Anlaşmazlıkların Halli Sürecinde Süreler

Süreler	Uyuşmazlık Çözüm Aşaması
60 gün	Danışma görüşmeleri, uzlaşma ve arabuluculuk prosedürleri
45 gün	Panelin kurulması ve panelistlerin atanması
6 ay	Panel raporunun taraflara gönderilmesi
3 hafta	Panel raporunun DTÖ üyelerine gönderilmesi
60 gün	AHO'nın panel raporunu kabulü (temyize gidilmezse)
Toplam: 1 yıl	Temyize gidilmezse
60-90 gün	Temyiz Organı raporu
30 gün	AHO'nın temyiz raporunu kabulü
Toplam : 1 yıl 3 ay	Temyize gidilirse
15 ay	Uygulama süresi (temyize gidilmemesi halinde azami süre) Temyize gidilmesi halinde süre 18 ay
Toplam : 2 yıl 6 ay	Temyize gidilmezse

Kaynak: GALLAGHER, Peter. **Guide to Dispute Settlement**, Kluwer Law International, Londra, Lahey, Boston, 2012, s. 9.

DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Mekanizma'sı beş ardışık anahtar noktalardan oluşur:

1. İkili danışmanlar uygulanması. AHMM kapsamında üye ülke/ülkeler tarafından danışma talebinde bulunulması halinde, ilgili ülke tarafından 10 gün içinde talebe cevap verilmesi ve talep tarihinden itibaren 30 gün içinde danışmalara başlanması

gerekmektedir. Uyuşmazlık tarafları dışında, danışmalarda önemli ticari menfaati bulunan üçüncü ülkelerde, şikâyet edilen ülkenin muvafakat etmesi koşuluyla danışmalara katılabilmektedir. Danışmalar, taraflarca aksine bir karar alınmadığı takdirde 60 gün içinde sonuçlanmalıdır.

2. İlgili üyenin danışma talebine 10 gün içinde cevap vermemesi veya 60 gün içinde çözüme ulaşılamamış olması halinde, şikâyetçi taraf AHO'dan panel kurulmasını isteyebilir. Söz konusu şikâyetin gündeme geldiği ikinci AHO toplantısında ise Panel otomatik olarak kurulmaktadır. Paneller genel olarak DTÖ Genel Direktörü tarafından atanan tartışmalı konularda son derece nitelikli farklı ülkelere üç beş uzmandan oluşur. Grup, anlaşmazlık konusunu inceler ve değerlendirir, DTÖ hükümlerinin uygulanabilirliğine açıklık getirmektedir. Taraflar, davanın gerçek koşullarını ve argümanlarını yazılı olarak panele temin eder.
3. Panelin nihai raporu üyelere dağıtıldıktan sonra, taraflardan birinin temyiz etmemesi veya oybirliği ile raporun kabul edilmemesi durumları haricinde, 60 gün içinde AHO tarafından panel raporu kabul edilir. Panelin çalışması, sonuçlarını ve tavsiyelerini ortaya koyan nihai rapor ile sona erer.
4. Uyuşmazlığın tarafları AHO tarafından atanan yedi daimi üyeden oluşan DTÖ Temyiz Organı'na (GATT'ta yoktu) atıfta bulunarak karar ya da tavsiyelerin gözden geçirme olanağı vardır. Temyiz Organı üyelerinin hukuk, uluslararası ticaret ve DTÖ anlaşmalarının kapsadığı alanlarda yetkinliklerini kanıtlamış kişiler olmaları gereklidir. Üyeler, devletlerinden bağımsız hareket etmek durumundadır. Bir Temyiz Organı üyesi, kendisiyle bir menfaat çatışması içerebilecek dâvalarda görev

alamaz (md. 17.3). Temyiz Organı'nın görevi, DTÖ kuralları ve emsal açısından Panelin karar ve tavsiyelerin hukuka uygunluğunu değerlendirerek onları iptal etmek, değiştirmek ya da onaylamaktır. Deneme uyuşmazlık tarafları bağlayıcı olan Temyiz Organı kararı ile sona erer. Temyiz Organı raporunun, üyelere dağıtılmasından sonraki 30 gün içinde oybirliği ile aleyhte bir karar alınmadığı takdirde, rapor AHO tarafından kabul edilir.

5. Uygulama. Kendisine kararın uygulanması için tanınan makul süre sonunda üye, düzenleme ve uygulamalarını karara uygun hale getirmediği takdirde, taraflar tazminat miktarını tespit amacıyla görüşmelere başlayabilirler. 20 gün içinde bir çözüme varılamaması halinde, şikâyetçi taraf, tavizler veya diğer yükümlülüklerin ilgili üyeye uygulanmasını askıya almak amacıyla AHO'dan izin talep edebilir. AHO oybirliğiyle talebin reddine karar vermediği takdirde askıya alma talebini kabul eder. Şikâyetçi ülke tarafından askıya alma uygulaması, şikâyet edilen ülkenin uygulamalarını DTÖ Anlaşmalarına uygun hale getirinceye kadar devam eder.

Anlaşmazlık, karşılıklı kabul edilebilir bir çözüm ile arabuluculuk ve uzlaştırma prosedürleri yoluyla herhangi bir aşamada tamamlanabilir. DTÖ Anlaşmazlık Halli Mekanizmasının öncelikli hedefi - istişareler, arabuluculuk ve uzlaştırma prosedürleri ile yanı sıra uyuşmazlık çözümünde son barışçıl yöntem - tavsiyelerin uygulanması yoluyla farklılıkları yerleşmektir. 11 Nisan 2017 tarihi itibarıyla DTÖ'de 524 anlaşmazlık tescil edilmiştir⁶³.

Çoğu zaman ABD (DTÖ anlaşmazlıklarının % 70), AB (% 65), Japonya (% 37), Çin (% 33), Kanada (% 31), Hindistan (% 30) ve Brezilya (% 27) gibi en büyük

⁶³ DTÖ, "Chronological list of disputes cases", https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm, (11.04.2017).

ekonomiler anlaşmazlıklarda taraflardır. Genellikle bir anlaşmazlık birkaç anlaşmaları kapsar.

Tablo 9: 1995-2015 Döneminde Şikayete Konu DTÖ Anlaşmalar

Anlaşma	1995–99	2000–04	2005–09	2010–14	2015	Toplam
Anti-Damping	21	38	21	27	5	112
Tarım	33	22	11	10	0	76
ATC	11	5	0	0	0	16
Gümrük Kıymeti	6	5	4	2	0	17
GATS	10	5	4	3	0	22
GATT	125	115	70	81	11	402
GPA	4	0	0	0	0	4
Lisans	25	9	1	10	0	45
Menşe	3	1	3	0	0	7
Koruma	9	22	5	10	2	48
SCM	31	30	22	19	3	105
SBS	16	14	6	6	1	43
TBT	22	11	7	10	1	51
TRIMS	15	4	6	14	1	40
TRIPS	20	5	1	7	0	33

Kaynak: LEİTNER, Kara ve Lester Simon. “WTO Dispute Settlement 1995 – 2015 – a Statistical Analysis”, **International Economic Law Dergisi**, Oxford Üniversitesi, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 300.

Tablo 9, toplam şikayet sayısı bakımından GATT'ın en sık çağrıldığını göstermektedir. GATT'ın sık aranması, birçok şikayetin diğer, daha spesifik maddi anlaşmaların hükümlerine ve GATT'ın daha genel hükümlerine değinmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Şikayetlerin yıllardaki seyri, AD, Koruma Önlemleri ve SCM anlaşmaların uyarınca getirilen genel olarak yüksek düzeyde “ticaret hukuku” şikayetlerini göstermektedir. Son yıllarda düşüş olmasına rağmen, hizmet, fikri mülkiyet ve Sağlık ve Bitki Sağlığı (SBS) önlemleri gibi düzenlemenin “yeni” bazı alanlarıyla ilgili olarak şikayetlerin sayısı sınırlıydı, ancak bu süre içinde oldukça

istikrarlıydı. Rusya, 12 Ocak 2017 tarihi itibarıyla AHM’de 11 kez yer almıştır. Bunlardan dördünde şikâyetçi (3 AB, 1 Ukrayna’ya karşı); yedisinde (4 AB, 2 Ukrayna, 1 Japonya tarafından) ise şikâyet olunan ülke konumunda bulunmuştur.

Bunun yanında Rusya, 31 uyuşmazlığa üçüncü taraf olarak katılmaktadır. Genellikle belirli bir anlaşmazlığa katılmak herhangi bir önemli ticari faiz veya belirli konularda tartışmalara katılım pratiği olmasını sağlar. Rusya, üçüncü taraf olarak katıldığı uyuşmazlıklar beş gruba ayrılabilir⁶⁴:

1. Çevresel veya başka nedenlerle ithalat yasağına ilişkin anlaşmazlıklar (DS400, DS401, DS469, DS484, DS490, DS495, DS496).
2. Anti-damping veya telafi edici tedbirler üzerinde anlaşmazlıklar (DS414, DS437, DS449, DS454, DS468, DS471, DS473, DS480, DS488).
3. İhracat kısıtlamaları konusundaki anlaşmazlıklar (DS431, DS432, DS433, DS502, DS508, DS509).
4. Fikri mülkiyet hakları üzerinde anlaşmazlıklar (DS441, DS458, DS467).
5. Yerli bileşenin payı şartı ile bağlantılı olanlar da dahil olmak üzere, vergi ve diğer teşvikler konusunda anlaşmazlıklar (DS456, DS472, DS487, DS489, DS492, DS497).

Bu bölümde, Rusya’nın anlaşmazlıkların halli sistemi kapsamında şikâyet eden ve şikâyet edilen taraf olarak yer aldığı uyuşmazlıklar incelenmiştir. Diğer bir ifadeyle, Rusya’nın üçüncü taraf olarak yer aldığı uyuşmazlıklar bu çalışmanın

⁶⁴ DTÖ, (11.04.2017).

kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu çerçevede, uyuşmazlıklar ele alınırken, öncelikle tarafların iddiaları ortaya konulmuş, daha sonra, söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin panel ve Temyiz Organı'nın aldığı kararlar üzerinde durularak, mezkur kararların uygulanma aşaması incelenmiştir. Ayrıca, Rusya'nın AB ile anlaşmazlıkların halli sisteminde taraf olduğu uyuşmazlıklara ilişkin veriler istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

4.2 RUSYA'NIN AVRUPA BİRLİĞİ İLE UYUŞMAZLIKLARI

Rusya'nın DTÖ anlaşmazlıkların halli sistemi kapsamında taraf olduğu uyuşmazlıklar ikili müzakereler yoluyla çözüm sağlanamadığından panel aşamasına gidilmiştir. AB ile olan uyuşmazlıklar tarih sırasıyla şunlardır (Ek 5):

- RF'nun motorlu araçlara uyguladığı “geri dönüşüm ücreti” önlemleri – Davacı AB.
- AB'nin anti-damping araştırmaları ve incelemelerindeki dumping marjlarının hesaplanması için kullanılan “maliyet ayarlaması” metodolojileri uygulaması – Davacı Rusya.
- RF'nun AB ülkelerinden domuz ürünleri ithalatın kısıtlayıcı uygulamaları – Davacı AB.
- AB'nin “Üçüncü Enerji Paketi” kapsamında enerji sektörüne uyguladığı direktifleri, yönetmelikleri, uygulama mevzuatı ve kararları – Davacı Rusya.
- RF'nun Almanya ve İtalya'dan hafif ticari araçlar ithalatında uyguladığı anti-damping vergisi – Davacı AB.
- RF'nun belirli tarımsal ve imalat sektörlerindeki mallara uyguladığı tarife muamelesi – Davacı AB.

- AB'nin anti-damping araştırmaları ve incelemelerindeki damping marjlarının hesaplanması için kullanılan "maliyet ayarlaması" metodolojileri II uygulaması – Davacı Rusya.
- AB'nin Rusya'dan elik ithalatına anti-damping vergileri uygulaması.

4.2.1 Rusya Federasyonu'nun Motorlu Araçlara Uyguladığı Geri Dönüşüm Ücreti Önlemleri

AB ve Japonya, Temmuz 2013 tarihinde RF'nun, 13 Temmuz 2012 tarihinden itibaren motorlu araçlara uyguladığı "geri dönüşüm ücreti" ile ilişkin olarak Rusya ile danışma görüşmesi talep etmiştir. AB'ye göre, Rusya, geri dönüşüm altına resmen düşebilecek yerli araçlar belirli koşullar altında bu tür ödemelerden muaf olduğunda, bir kullanım bedeli şeklinde ithal araçlara daha fazla ödemeler yüklemektedir. Böylece, davacılaraya göre, ithal otomobiller için geri dönüşüm ücreti, Rus üreticiler ile karşılaştırıldığında yabancı tedarikçiler için daha az elverişli koşullar yaratmaktadır.

Geri dönüşüm, tüketici özelliklerinin kaybı sonucunda oluşan araç atıklarının daha güvenli kullanımını sağlamak için taahhütler üstlenen imalatçı örgütlerden alınmaz. Üreticinin bunu yapabilmesinin şartlarından biri Rusya topraklarında kayıtlı bir tüzel kişilik olmasıdır. Muafiyet, belirli koşullar altında Belarus ve Kazakistan'dan ithal edilen araçlar için de kullanılabilir.

Rus Hükümeti, 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren, yerli üreticilerin geri dönüşüm ücretin genel bir bazda ödemelerini uygulayan yerli otomobil fabrikalarından o ücreti toplamak için prosedürü onaylamıştı. Tedbir, Rus mevzuatında DTÖ'ne Rusya'nın üyelik şartlarına uyum ihtiyacı varlığın göz önünde bulundurularak tanıtılmıştı.

AB, ücretin arabanın motor büyüklüğüne bağlı olması gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle hesaplama yönteminde yeni ve ikinci el araçlar için toplama oranı mevcut olduğundan çok fark yaratıldığı için, DTÖ içinde panel kurulması talebini geri çekmemiştir. 10 Ekim 2013'te AB, bir panel kurulması için bir istekte bulunmuştu. Kuruluş, 22 Ekim 2013'te yapılan ilk DSB toplantısında Rusya tarafından engellenmişti. DSB, 25 Kasım 2013'te yaptığı toplantıda bir panel kurulmuştu. 2017 yılbaşı durumu itibariyle, danışmalar devam etmektedir⁶⁵.

Bu tartışma, DTÖ taahhütlerinin üstlenilenin altında Rusya'nın araçlarda yüksek tarifeler tutmak için bir girişimini temsil etmektedir. Anlaşmazlık kararı, geri dönüşüm hesaplama yöntemiyle revize edilebilecektir. Rusya, yerli, Belarus ve Kazakistan menşeli otomobillerine geri dönüşüm ücreti uyguladıktan sonra ayrımcı doğasını yok etmesi nedeniyle bu ödemelerin kaldırılması pek mümkün değildir.

4.2.2 Avrupa Birliği'nin “Maliyet Ayarlaması” Metodolojileri Uygulaması

Aralık 2013 yılında Rusya, anti-damping soruşturmasında damping marjı hesaplaması için AB tarafından kullanılan maliyet ayarlama metodolojilerine ilişkin olarak AB ile danışma görüşmesi talep etmiştir.

Rusya, anti-damping vergilerinin fazla tahmin edilmesine yol açan enerji kaynaklarının ve benzeri malları fiyatları üzerindeki verileri de dahil olmak üzere menşe ülkedeki üreticiler ve ihracatçılardan gelen maliyet ve fiyatlar hakkında bilgi ihmalinde AB'yi suçlamaktadır. AB, aynı zamanda damping ve yaralanma devamına işaret eden yeterli veri olmadan Rusya'da üretilen amonyum nitrat ve bazı kaynaklı boru ithalatı açısından anti-damping önlemlerinin bitiminden sonra soruşturmaları başlatmaktadır.

⁶⁵ DTÖ, “General Overview of Active WTO Dispute Settlement Cases Involving the EU as Complainant or Defendant and of Active Cases Under the Trade Barriers Regulation”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154243.pdf, (02.03.2017).

2002 yılında AB, Rusya'ya piyasa ekonomisi statüsü vermesine rağmen, Rusya'nın görünümünde dumping belirlenmesinde sözde enerji ayarlamalarını uygulamaya devam etmişti, yani üçüncü ülkelerdeki iç pazar fiyatların Rus ihracat fiyatları ile karşılaştırılmasına dayanarak dumping olup olmadığını belirlemişti ve böylece Rus ihracatçıların ciddi zarara uğratmıştı.

Rusya, bu önlemlerin DTÖ'nün dumping ve zararın varlığını belirlemek, soruşturma başlatmak ve devam etmek, anti-dumping vergilerin uygulamak ve toplamak, anti-dumping vergileri ve fiyat taahhütlerinin geçerliği ve revizyonu konularına bağlı kurallarına aykırı olduğuna inanmaktadır. Ayrıca, AB, Rusya'nın görüşüne göre Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler, GATT 1994 ve DTÖ'nün Kuruluş Anlaşması hükümlerini ihlal etmektedir.

Taraflar arasında yapılan danışma görüşmelerinde karşılıklı tatmin edici bir çözüme ulaşılamaması üzerine RF, 4 Haziran 2014 tarihinde panel kurulması talebinde bulunmuştur. AHO'nun 22 Temmuz 2014 tarihli toplantısında panel kurulmuştur. Panel kompozisyonunun oluşumu yani tarafların panelistler üzerindeki anlaşma yoktur, danışmalar devam etmektedir.

4.2.3 RF'nun Avrupa Birliği Ülkelerinden Domuz Ürünleri İthalatın Kısıtlayıcı Uygulamaları

8 Nisan 2014 tarihinde AB, Rusya'nın Afrika'daki domuz vebası (ASF) tehdidi nedeniyle AB menşeli domuz, domuz eti ve belirli domuz ürünleri ithalatında uyguladığı yasaklara ve Polonya ile Litvanya'dan her türlü domuz etinden işlenmiş ürünlerin ithalatına kadar uyguladığı kısıtlamalara ilişkin olarak Rusya ile danışma görüşmesi talep etmiştir.

Bu sorunu çözmek için, Rusya Gıda Güvenliği Kurumu (Rosselkhoznadzor) ASF göre AB'nin bir bölgeselleşmeyi ve AB'de değişen epizootik durumu yansıtan domuz eti için yeni bir veteriner sertifikasının uygulamaya önermiştir. AB, Rusya'nın domuz arzı üzerinde yasağı, Belarus sınırında hızla lokalize edilen ASF enfeksiyonu

sadece birkaç yaban domuzlarında olduğundan, DTÖ kurallarına ters düşen orantısız bir önlem olduğunu düşünmekteydi. AB Komisyonu verileri, AB'den Rusya'ya yapılan domuz ihracatının 2013 yılında 1.4 milyar euro seviyesinde olduğunu ve bu rakamın AB'nin toplam domuz ihracatının yüzde 25'ine denk düştüğünü göstermektedir.

Danışmalar anlaşmazlığa çözüm getirmediği için AB, 27 Haziran 2014 tarihinde AHO'dan bir panelin kurulmasını talep etmiş ve panel bir ay sonra kurulmuştur. Panel, Rusya'nın reddetmesine rağmen bazı AB ürünlerinin ithalatını kabul etmek ve buna göre bir AB çapında ithalat yasağı tutarındaki AB-Rusya ithalat belgelerini uyarlamak için kabul edilmişti⁶⁶.

Veteriner ve bitki sağlığı alanında araştırma kapsamını etkilediği SBS Anlaşması önlemlerinin kullanımı uluslararası ticaret anlaşmazlıklarının en zor konulardan biridir. Rus domuz ürünlerinin ithalat yasağı SBS önlemlerinin kategorisine isnat edilebilir ve SBS önlemler konusunda DTÖ Anlaşması ile izin verilen insan hayatını ve sağlığını, hayvanları ve bitkileri koruma ihtiyacı ile motive edilebilir. Ancak, SBS önlemlerin uygulamak için DTÖ Anlaşması belirli gereksinimleri belirler.

Anlaşmazlık halinde DTÖ'ne üye olan bir devlet tarafından benimsenen SBS tedbiri üç kritere göre değerlendirilir⁶⁷:

1. insan, hayvan ve bitki yaşamını veya sağlığını korumak için sadece gerekli olduğu ölçüde kullanılıp kullanılmadığı.

⁶⁶ EuReporter, "AB #Russia domuz yasağı #WTO anlaşmazlığı kazanır", **EuReporter**, 22.08.2016, <https://tr.eureporter.co/health/2016/08/22/eu-wins-wto-dispute-on-russia-pork-ban/>, (16.12.2016).

⁶⁷ TANGAEVA, Anna. "Россия подала на апелляцию в ВТО по спору в отношении свинины из ЕС (Rusya AB'den domuz eti üzerinde anlaşmazlığı DTÖ'ye itiraz etti)", 26.09.2016, <http://www.itandi.ru/ru/analytics/101-rossiya-podala-na-apellyaciyu-v-vto-po-sporu-v-otnoshenii-svininy-iz-es/>, (16.12.2016).

2. bilimsel ilkelere dayanması ve yeterli bilimsel kanıt olmadan devam edilmemesi.
3. keyfi veya haksız ayrımcılık bir araç olup olmadığı veya uluslararası ticarete gizli kısıtlama teşkil edecek bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı.

Bu çerçevede bir ürünün ithalatının bilim tabanlı risk analizi temelinde konumunu savunmak için hazır olmayan bir ülke DTÖ anlaşmazlığı çözümünde ticari ortakları ve AHO karşısında son derece hassastır.

Panel raporuna 60 gün içinde itiraz edilebilir. Hiçbir itiraz o süre içerisinde yapılmaması halinde, rapor kabul edilecek ve Rusya, önerilere uymakta bağlı olacaktır. 19 Ağustos 2016 tarihinde, panel raporu üyelere dağıtılmıştı. 23 Eylül 2016 tarihinde RF panel kararını temyiz edeceğini AHO'na bildirmişti. 28 Eylül 2016 tarihinde AB, AHO'na karşılıklı olarak temyiz edeceğini bildirmişti.

21 Kasım 2016 tarihinde AHO'nun 175. maddesinde öngörülen 60 günlük sürenin sona ermesi üzerine Temyiz Kurulu, AHO'na Temyiz Kurulu raporunun tebliğ tarihinin temyiz aşamasında katılımcılara ve üçüncü katılımcılara paralel itirazların planlanması ve Temyiz Organı Sekreteryasındaki personel yetersizliği ışığında sözlü duruşmadan sonra kısa sürede bildirileceğini bildirmişti.

Bu anlaşmazlık, DTÖ kurallarına uygun olarak sağlık ve bitki sağlığı önlemlerinin uygulanması önemini ve yeterli bilimsel dayanak olmadan tarife dışı ticaret kısıtlayıcı olarak önlemlerin kullanımından kaçınmanın gerekliliği göstermektedir. DTÖ kararı ne olursa olsun, ürünlerin çoğu için ticaret Ağustos 2014 Rusya AB tarım-gıda ürünleri üzerinde uygulanan bir siyasi yasağı ile sınırlı olmaya devam etmektedir.

4.2.4 Avrupa Birliği'nin “Üçüncü Enerji Paketi” Kapsamında Enerji Sektörüne Bazı Uygulamaları

Rusya, AB'nde bir şirket aynı zamanda hem boru hattı sahibi hem de doğalgaz satıcısı olamayacağını öngören Üçüncü Enerji Paketi'ne karşı adli süreç başlatmak için DTÖ'ne başvurmuştu. Rusya, Nisan 2014 yılı sonunda AB ile danışmalarda bulunmayı talep etmişti.

Üçüncü Enerji Paketi'ne göre, AB içinde yer alan ana boru hatlarının sahipleri gaz üretimi yapan şirketler olamaz. Söz konusu şirketler, ya AB'de varlıklarını satmalı, ya da AB'deki bağımsız şirketlere boru hatlarının işletme hakkını aktarmak zorundadır. Buna ek olarak, faaliyet gösteren operatör şirketleri, yabancı sahipleri tarafından kontrol edilirse, bu tür operatörler ek şartlara tabidir altında özel bir sertifikasyon prosedürü geçmek zorundadır. Örneğin, boru AB kontrolü altında ise gerekli değilse, şirketler hiçbir AB enerji güvenliği tehdidi olmadığını göstermek mecburiyetindedir. Rusya'ya göre Üçüncü Enerji Paketi'nin bu ve diğer hükümleri, ayırım gözetmeme ve pazara erişim temel prensiplerini ilgilendiren DTÖ'deki AB'nin yükümlülüklerine aykırıdır.

Taraflar iki tur danışmalarda bulunmuşlardı: 23-24 Haziran 2014 yılında Cenevre'de ve 10 Temmuz 2014 yılında Brüksel'de. Rusya, 10 aydan uzun bir süre içinde panelin kurulması talebini AHO'ya sunmasa da 11 Mayıs 2015 yılında bunu yapmıştı ve 20 Temmuz 2015 tarihinde panel kurulmuştu. 18 Ağustos 2016 tarihinde panel başkanı taraflara danıştıktan sonra kabul edilen zaman çizelgesine uygun olarak Mayıs 2017'de taraflara nihai raporunu vermesini beklediğini AHO'na bildirmişti⁶⁸.

⁶⁸ DTÖ, (17.12.2016).

4.2.5 Rusya Federasyonu'nun Almanya ve İtalya'dan Hafif Ticari Araçlar İthalatında Uyguladığı Anti-damping Vergisi

21 Mayıs 2014 tarihinde AB, Almanya ve İtalya'dan hafif ticari araçları Rusya tarafından anti-damping vergilendirme konusunda Rusya ile danışmalarda bulunmayı talep etmiştir. Rusya, Belarus ve Kazakistan'ın üye olduğu Avrasya Ekonomik Komisyonu, Mayıs 2013'te hafif ticari araç ithalatında Almanya'ya % 29.6, İtalya'ya % 23 ve Türkiye'ye %11.1 antidamping vergisi uygulamaya başlamıştı. Rusya için en büyük ilgi, tartışmalı malların ithalatında toplam hacmi % 29.2 olan İtalyan hafif ticari araç ithalatı edilmektedir. AB, Rusya'nın anti-damping soruşturmaları ve hafif ticari kamyon üzerinde damping marjlarını belirleyen prosedürü DTÖ kurallarına aykırı olduğuna inanmaktadır.

15 Eylül 2014 tarihinde AB, AHO'dan uyuşmazlığı karara bağlamak üzere bir panelin kurulmasını talep etmiştir. 26 Eylül 2014'teki toplantısında AHO, bir panel kurulmasını ertelemiştir. 11 Haziran 2015 tarihinde panel başkanı, panelin çalışmalarının Sekretarya'da deneyimli avukatların bulunmaması nedeniyle ertelendiğini ve nihai raporunu 2016 yılının sonuna kadar taraflara vermesini beklemediğini AHO'na bildirmişti. 27 Ocak 2017 tarihinde DTÖ panel raporunu yayınlamıştı.

Araştırmanın sonuçlarına göre, AB tarafından yapılan 30 iddianın 21'i iflas tanılmıştı. Almanya ve İtalya'da üretilen hafif ticari araçlara AEB anti-damping vergileri 2018 yılına kadar yürürlükte olacaktır. Avrasya Ekonomik Komisyonu (AEK) Ticaret Bakanı Veronica Nikişina "Belirlenen uygunsuzluklar, anti-damping önlemlerinin uygulanmasını soruya koymaz; panel, sadece ticaret koruma önlemlerin DTÖ Anlaşmalarının belirli kurallara uygun olarak getirmesini gerektirir" diye konuşmuştu.

Bu anlaşmazlık tüm anti-damping soruşturmaları uygulanması açık ve adil kurallara gereksinim olduğunu ve gerekli bilgileri sağlamak gerektiğini göstermektedir.

4.2.6 Rusya Federasyonu'nun Belirli Tarımsal ve İmalat Ürünlerine Uyguladığı Tarife Muamelesi

31 Ekim 2014 tarihinde AB, kağıt, karton, palmiye yağı ve fraksiyonları ve çeşitli soğutma cihazları gibi ürünlerin tarife işlemlerine ilişkin olarak RF ile danışmalarda bulunmuştu. 26 Şubat 2015 tarihinde AB, bir panel kurulması talebinde bulunmuştu, ve panel 25 Mart 2015 tarihinde kurulmuştu. AB, Rusya gümrük idaresinin AEB Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uyarınca belirli tarife hatları kapsamında ithal edilen ürünlere DTÖ öngördüğünden daha yüksek bir tarife almakla suçladığını bildirmişti.

Daha spesifik olarak, AB, on iki önlem üzerine meydan okumuştur. Panel, bu önlemlerin onbirini Avrupalı kağıt, palmiye yağı ve buzdolabı ürünlerine AEB Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uyarınca gümrük vergilerinin uygulanmasında Rusya DTÖ'ne katılırken alınan yükümlülükleri ihlal ettiklerini kabuletmisti. AB tarafından "Sistemik Görev Varyasyonu" (the "Systematic Duty Variation") olarak atıfta bulunan on ikinci şikayet daha soyut olmuştu, ve panel bu iddiayı asılsız olarak kabuletmisti.

Hakemler, kararında panelin kurulduğu tarihte (25 Mart 2015) Rus ihlallerini kaydettiye Rusya bu zamandan itibaren ihlallerin çoğu giderilmiştir. Rus Ekonomik Kalkınma Bakanlığı'nın DTÖ kararının yayınlanmasından sonraki açıklamasına göre, Rusya teknik nedenlerden dolayı, bazı mallara ilişkin ithalat vergisi tarifesi taahhütleri tanımından farklı olduğunu inkâr etmemiştir. Bu nedenle, AB Komisyonu'na anlaşmazlık başlamadan tutarsızlıkları ortadan kaldırmak için belirli bir takvim önerilmiş ve pratikte hakem toplantıları hayata geçirilememiştir. Bakanlığın bir basın açıklamasına göre iki dışındaki tüm tartışmalı tarifeleri, taahhütler doğrultusunda getirildi ve kalan ikisi - kâğıt ve buzdolabı üzerine - yakın gelecekte adapte edilecektir. Avrupa Komisyonu, Rusya palmiye yağı ve buzdolapları için uyguladığı tarifelerin bir kısmını yargılama sırasında düzelttiğini bir basın açıklamasında doğrulamıştı

İhlallerin özü, Rusya'nın DTÖ'ne katılmak için başvuruda bulunduğu üstlendiği % 5 sınırı yerine kağıt ve kartondan yapılmış bazı ürünlere % 10 veya % 15 advalorem vergi oranını uygulamasıydı. Advalorem vergi esasına göre vergilendirme, ithal edilen maldan alınan Gümrük Vergisi'nin malın değerine göre belirlenmesidir. Advalorem vergiler malın değeri yerine ağırlığını, fizik özelliklerini ve diğer miktar ölçülerini temel alan spesifik gümrük vergilerinin tam karşılığı bir sistemdir.

Palm yağı ithalatında % 3, ancak en az 0,09 € / kg ve buzdolapları ithalatında % 16,7, fakat en az 0,13 € / litre vergi oranları uygulanmıştı. Sonuç olarak, gümrük değerinin belirlenmesinde malların ithalatı fiilen DTÖ'de Rusya'nın taahhüt belirtilen % 3 veya % 16,7 orandan ya da sınırlardan daha yüksek vergilendirilir.

AHO 26 Eylül 2016 tarihli toplantısında panel raporunu kabul etti. 10 Kasım 2016 tarihinde, RF ve AB AHO'na, AHO tavsiyelerini ve kararlarını uygulamak için makul sürenin 7 ay 15 gün olacağını kabul ettiklerini bildirmişti. Buna göre, makul sürenin süresi 11 Mayıs 2017'de sona erecek şekilde ayarlanmıştır⁶⁹.

4.2.7 Avrupa Birliği'nin "Maliyet Ayarlaması" Metodolojileri II ve Rusya'dan İthalata Bazı Anti-damping Önlemlerinin Uygulanması

7 Mayıs 2015 tarihinde RF, Avrupa Birliği tarafından anti-damping soruşturmaları ve incelemelerindeki dumping marjlarının hesaplanması için kullanılan "maliyet ayarlaması" metodolojileri konusunda Avrupa Birliği ile danışmalarda bulunulmasını talep etmişti. Talebin konusu, Aralık 2013 tarihinde Rusya tarafından başlatılan bir başka DTÖ anlaşmazlığına (DS 474) benzemektedir. Bununla birlikte mevcut talep, DS 474'teki istişareler ve panel talebi sonrasında (sırasıyla Aralık 2013 ve Haziran 2014'te) meydana gelen gelişmeleri de hedef almaktadır. Bu gelişmeler, 23 Eylül 2014 tarihinde (Regülasyon 999/2014) amonyum

⁶⁹ DTÖ, (17.12.2016).

nitrat ve 26 Ocak 2015 tarihinde kaynaklı boru ve borular ile ilgili olarak kabul edilen son kontrol sonuçlarıyla (Regülasyon 2015/110) ilişkilidir.

Rusya, bu yeni talepte son gözden geçirme prosedürlerine ve uygulamalarına karşı çıkmaktadır. Maliyet ayarlama metodolojilerinden ayrı olarak çalışıp Ukrayna aleyhinde alınan önlemleri kaldırma kararını sorgulamaktadır. 29 Mayıs 2015 tarihinde Ukrayna, danışmalara katılma talebinde bulundu. Daha sonra AB, AHO'na Ukrayna'nın istişarelere katılma talebini kabul ettiğini bildirmişti. 7 Kasım 2016 tarihinde RF panel kurulmasını istemişti. AHO, 23 Kasım 2016 tarihli toplantısında panel kurulmasını ertelemişti.

4.2.8 Avrupa Birliği'nin Rusya'dan Çelik İthalatına Anti-damping Vergileri Uygulaması

Rusya, 27 Ocak 2017 tarihinde AB'nin Rus çelik üreticilerine uyguladığı anti-damping vergileri için Dünya Ticaret Örgütü'ne başvurmuştu. AB Komisyonu, 2016 yılının Ağustos ayında aldığı karar ile Rusya'dan soğuk haddelenmiş çelik ithalatı için yüzde 36,17'ye varan oranda anti-damping vergisi uygulanması kararı almıştı. Rusya Ekonomi Bakanlığı, DTÖ'ye bir dilekçe göndererek AB ile aralarındaki bu anlaşmazlığın çözülmesine yardım edilmesini istemişti. Danışmalar, taraflara konuyu tartışmak ve daha fazla dava açmadan tatmin edici bir çözüm bulmak için fırsat vermektedir. 60 gün sonra, istişareler anlaşmazlığı gidermek için başarısız olursa, şikayetçi bir panel tarafından yargılama talebinde bulunabilmektedir⁷⁰.

Nitekim, AB ve Rusya, uluslararası ticaret kurallarına etkin bir şekilde uyulmasını sağlamak için DTÖ prosedürlerini kullanmaya devam edecektir. DTÖ uyuşmazlık çözüm önemli ticaret engeli ortadan kaldırmak ve dolayısıyla ticaret için hukuki belirlilik ve öngörülebilirliği artırmak için iyi bir seçenek olarak kalmaktadır.

⁷⁰ BorsaGundem, “Rusya, AB'nin Rusya'dan çelik ithalatına anti-damping vergileri için DTÖ'ye başvurdu”, **BorsaGundem**, 30.01.2017, <http://www.borsagundem.com/anlik-borsa-haberleri/20170130154216>, (15.02.2017).

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ENTEGRASYON ETKİLEŞİM PERSPEKTİFLERİ

5.1 ENTEGRASYON SÜRECİNİN ANLAŞILMASINA İLİŞKİN TEORİK YAKLAŞIMLAR

Dünya ekonomisinde bütünleşme süreçlerinin hızlı gelişimi yirminci yüzyılda bilimsel topluluk arasında büyük bir ilgi uyandırmıştı. Bölgesel entegrasyon, uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesinde önemli trendlerden biri haline gelmişti. Ancak, bu araştırma alanı ekonomik bilimde görece genç olduğu için bu fenomenin anlaşılmasında bazı farklılıklar var olmaktadır.

Klasik ve modern eserlerde, aslında bir olguyu açıklayan entegrasyonu incelemek için farklı tanımlar kullanılmasındaki gerekliliği belirtmek gerekmektedir. Bu nedenle, kolaylık olması için, bu çalışmada entegrasyon, ekonomik entegrasyon, bölgesel entegrasyon, uluslararası entegrasyon, uluslararası ekonomik entegrasyon, bölgesel ekonomik entegrasyon kavramları, eşanlamlı olarak kabul edilmektedir; ve mikro ve makro düzeyde çeşitli alanlarda ulusal ekonomilerin yakınsama ve dönüşüm süreçleri olarak tanımlanmaktadır.

Entegrasyonun daha iyi anlaşılması için dikkate iki önemli sınıflandırma alınmalıdır. İlki, entegrasyonu “negatif” (engellerin kaldırılması) ve “pozitif”e (yeni birlik biçimlerinin, örneğin, ortak bir tarife ve ortak bir para birimi yaratılması) bölmektedir. İkincisi ise, “resmi” (siyasi ve hukuki kurumlar bazında gruplarının oluşturulması) ve “gerçek” (önemli ölçüde ulusal ekonomilerin entegresi temelinde) entegrasyon arasındaki ayrım olmaktadır⁷¹. Entegrasyon işlemleri, onlara ters olan ve

⁷¹ WALLACE, William. **Introduction: The Dynamics of European Integration**, Piner Publishers, Londra, 1990, ss. 31 – 37.

“daha önce doğal olarak yaratılan ekonomik ilişkilerin zayıflaması ve yıkımı” olarak belirtilen “ayrışma” ile bağlantılı olarak göz önüne alınmalıdır⁷².

Entegrasyon süreçlerinin gelişimi için temel önkoşullar arasında ekonomik kalkınma ve piyasa ekonomisinin olgunluğunun yaklaşık düzeylerini ortak sınır ve tarihten gelen ekonomik ilişkiler, tamamlayıcı ekonomik yapı, ekonomik ve diğer konular topluluğu, devletlerin siyasi iradesi ve lider ülke varlığı belirlemektedir. Varsayım önemli olmasına rağmen, modern entegrasyon ülke gruplarında her zaman ortak sınırlar olmadığı unutulmamalıdır. Buna ek olarak, entegrasyon kalkınmasında “gösteri etkisi” (devletlerin birliğe onun başarısının etkisi altında üye olmaları) ve “domino etkisi”nin (Gruba girmeden, onların üyeleri ile ticaret zorluklarla karşılaşılması nedeniyle devletlerin mecburan birliğe girişi) katkısı da var olmaktadır⁷³.

Bazı teoretiklere göre, entegrasyon sürecinde ana itici gücü olarak sadece bir düzenleyici rolü olan devlet değil, büyük şirketler veya onların birlikleri gibi ekonomik aktörleri görüntülenmektedir.

İki ya da daha fazla ülkenin iş yapılarının etkileşimi entegrasyon bileşeninin özelliklerini aşağıda tek tek inceleyelim:

1. Etkileşim sürecinde, formu ne olursa olsun, bir ülkenin iş yapmadaki uygulamaları ve biçimlerinin başka bir ülkeye bir transferi oluşmaktadır. Birden fazla ülkede kazanç sağlayıcı iktisadi faaliyetlerde ve uluslararası üretimde bulunan firmalar olarak tanımlanabilinen çokuluslu şirketler, iş yapmanın kendi

⁷² POLUSHKINA, Irina. “Содержание и объективные основы экономической интеграции (Ekonomik entegrasyon içeriği ve objektif temelleri)”, **Nizhny Novgorod Devlet Üniversitesi Bülteni**, Sayı: 1, 2005, s. 562.

⁷³ KHARLAMOVA, Valentina. **Международная экономическая интеграция (Uluslararası ekonomik bütünleşme)**, Ankil, Moskova, 2002, ss. 13 – 14.

teknikleri ve kurallarını birçok yönden geçirmektedir; ülkede doğrudan çalışarak kendi müteahhit - alıcı ülkenin sakinleri ya da yerli şirketlerde çalışmak için hareket eden çokuluslu şirketlerin eski çalışanları aracılığıyla. Bu işletmelerin davranışlarını ve bir bütün olarak ülkenin iş ortamını etkilemektedir. Genellikle, yasal ve düzenleyici hükümler, teknik sağlık ve bitki sağlığı standartlarının yakınsaması sağlanmaktadır⁷⁴.

2. Etkileşime katılan şirketlerin evrensel olması: tarafların ekonomilerinin hemen hemen her sektörleri olmalıdır; bölgelerin çoğunun yanı sıra iş birimlerinin çeşitli şekilleri ve ölçüleri (hem büyük, hem de orta ve küçük işletmeler).
3. Birbirinin üretim zincirlerinin oluşumunda her iki tarafın da şirketlerinin katılması (genellikle bu üretim zincirleri farklı ülkelerde bulunur).
4. Her iki tarafın şirketlerinde, birbirlerinin egemen çevrelerinde etkin şekilde kendi çıkarları için lobi fırsatları olmalıdır
5. Üçüncü ülkelerin toprakları üzerinde iki tarafın ortak bir projeleri olması.
6. Kurumsal göç: şirketlerin tüm personeli ile taşınması, aş ofislerinin yeniden kayıtlanması, kurumsal kararlar nedeniyle işgücü göçü. İşgücü göçü, maksatlı devlet politikasının (veya bölgesel makamlar düzeyinde politikalar) nedeni ve / veya sonucu, sınır ötesi iş ağlarının nedeni olmasının yanı sıra

⁷⁴ COŞKUN, Can ve İstiklal Vural. “Globalleşme Sürecinde Çokuluslu Şirketler”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan-makale.pdf>, (17.12.2016).

uygulanması önemli sayıda personel gerektiren bazı kurumsal aktörlerinin kararları sonucu olarak özel bir durumdur.

Kurumsal entegrasyonunun ana aşamaları ve içerikleri Tablo 10 gösterilmiştir.

Tablo 10: Kurumsal Entegrasyon Aşamaları

Aşama	Karakteristikleri	Ek öğeler
Ticari işbirliği	Asgari entegrasyon. İthalatçı ülkelerde ticaret şirketlerinin kullanımı ve / veya oluşturabilmesi; İthalatçı ülkenin teknik ve hijyenik standartlarına uyum sağlamak gerekmektedir	
Doğrudan yatırımlar	Kabul edici partinin iş ortamına bazı iş uygulamaları getirilmesi; Belki de mevzuatların yakınsaması	Birbirlerinin katma değer zincirlerine katılım
Ortak projeler (Üçüncü ülkelerde dahil)	Ortakların etkileşim ve tamamlayıcılık sinerjisini kullanma	Kurumsal göç
		Ortakların, kendi ülkelerinin hükümetlerinde birbirlerinin çıkarlarını lobiciliği

Kaynak: NEVSKAYA, Anastasia. **Интеграционное взаимодействие компаний из России и ЕС (Rusya ve AB'den şirketlerin entegrasyon işbirliği)**, Institute of World Economy and International Relations, Moskova, 2015, s. 22.

Entegrasyon birime katılım, faaliyetlerinin coğrafi kapsamını genişletmek, bölgesel pazarda konumunu ve yerli firmaların rekabetini güçlendirmek, ölçek ekonomileri sayesinde üretim ve pazarlama maliyetlerini azaltmak ve ülkede istihdam düzeyini artırmak gibi çeşitli amaçlar için izin vermektedir. Buna ek olarak, entegrasyon süreçlerine katılım yeni teknolojilerin girişine de katkıda bulunmaktadır

ve ulusal üretimin yeniden yapılandırılmasını uyarılmaktadır. Ancak, bu faydalar mutlak değildir ve farklı ülkelerden gelen işletmelerin entegrasyonunda her zaman hissedilmektedir⁷⁵.

5.2 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA'NIN EKONOMİK ENTEGRASYONUNDA ÖN KOŞULLAR

Rusya ve AB, ilişkilerinde ilk defa ortak bir alan oluşturmaya odaklanmamış bir işbirliğine hazır olmalıdır. Bu model Moskova ve Brüksel'in, de facto farklı siyasal ve ekonomik topluluklara mensup olmasından kaynaklanmaktadır.

AB, Rusya'ya karşı yapısal düşünen ülkeler ve Avrupa bürokrasisinin bir kısmı temsilciliğinde AB merkezli Geniş Avrupa ve Avrasya modeli lehindedir. Bu modelin bir parçası olarak, Rusya dâhil tüm Avrupa ülkeleri, değişen derecelerde AB ile ilişkilidir; onlar, AB'nin normatif ve düzenleyici çerçevesini kısmen veya tamamen kabul ederek aslında, AB'nin uluslararası toplumunun parçası haline gelmektedir. Brüksel ve yapıcı fikirli üye devletler, Moskova ile birlikte tek stratejik diyalog olarak Rusya'nın o modele dönüştüğü takdirde, doğası ve hız konularında yapmaya hazır olmaktadır. Henüz kritik üye devletler bunun için bile hazır değildir ve Rusya kendisi ile bir bütün olarak dış politikası köklü bir değişikliğe kadar ilişkileri dondurma konusunda ısrar etmektedirler.

Rusya, AB merkezli bir modele katılmak için hazır olmamaktadır. Resmi düzeyde Moskova, Geniş Avrupa'nın iki kutubu – AB ve AEB – arasında eşit bir ortaklık kurmaktan bahsetmektedir. Ayrıca, AEB ve İpek Yolu Ekonomik Kemerini eşleştirilmesi hakkında devam eden diyalogu ve AB-Rusya ilişkilerinin önceki aşamasının olumlu gelişmeleri (visa, sektörel, erken uyarı mekanizması ile enerji diyalogu, AB'de Rus vatandaşlarının ayrımcılık yasağı, vb) dikkate alarak. Diğer bir deyişle, AB kural ve standartlara dayalı “Vladivostok'tan Lizbon'a uzanan” bir ortak ekonomik alan yerine Moskova, AEB ve İpek Yolu Ekonomik Kemerini eşleştirme ve

⁷⁵ KHARLAMOVA, s. 49.

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) yeni rolü hakkında diyaloglar çerçevesinde oluşturulan “Shanghai'dan Kaliningrad'a uzanan” bir ortak alan ile AB'nin eşit alanlı entegrasyonu hakkında konuşmayı sunmaktadır. Sorunun böyle formülasyonu, sırayla, AB ile kabul edilmemektedir. Ne Rusya ne de AB, öngörülebilir gelecekte kendi stratejilerini değiştirmek niyetinde değildir.

Rusya için, çok kutuplu bir dünyanın oluşumu, Asya-Pasifik Bölgesi'nin (APR) küresel ekonomik ve politik ağırlık merkezine dönüşümü bağlamında AB merkezli bir model temelde imkansızdır. Son 20 yılda Rusya ve AB arasındaki ilişkilerin tarihinin ve değişen küresel manzaranın aksine AB'ne göre, Moskova için Avrupa Birliği'nin uluslararası toplumu ve onunla gerçek ilişki entegrasyonu dışında başka bir yol olmamaktadır. Brüksel'de, mevcut Rus politikasının onun için zararlı ve bu nedenle 2014 yılında çöken ilişkilerin modeline geri dönüş kaçınılmaz olduğuna inanmaktadırlar.

Rusya ve AB için Büyük Avrupa ve Avrasya ile ilgili ortak bir vizyon geliştirmek ve bu temelde yeni ilişkiler oluşturmak, Avrupa Birliği'nin geleceğinde belirsizlikler içerdiği için karmaşıktır. Hangi ülkeler AB'ne dahil olacak, hangileri olmayacak? Yasal ve kurumsal biçim, değerli içerik, üye devletleri ve kurumlar ve üye devletler arasındaki güç dengesi nasıl olacak? AB içinde kim gerçek güç olacak? Entegrasyon süreci tersine gitmiyecek mi? Bu ve diğer sorulara cevap vermek zordur. Avrupa Birliği için, kendi iç anlaşmazlıkları çözülmeden, Rusya ve diğer dış ortaklarla Avrupa ve Avrasya geleceğindeki temel sorular üzerine bir diyalog yürütmek zor olacaktır.

Rusya'ya gelince onun ekonomik kalkınma perspektiflerinde belirsizlikler görünmektedir. İkinci bölümde gördüğümüz gibi, birkaç istisna dışında (savunma sanayi ve tarım), ülkenin ekonomisi ve bir bütün olarak küresel ekonomideki yeri çökmeye devam etmektedir. Bu, Avrupa ve Avrasya jeopolitik ve jeo-ekonomi

sistemik sorunları tartışmak üzere Rusya'nın Batılı ortaklarının motivasyonunu azaltırken ülkeyi geleceği belirsiz bir oyuncu olarak kabul edilmektedir⁷⁶.

Siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın önemli farklılıklarının yanı sıra çok sayıda gümrük ve vize karakteri engellere rağmen, AB ve Rusya, ekonomik, siyasi ve diğer alanlarda birbirlerine objektif olmaları gereklidir.

2000 - erken 2010 yılları döneminde, dört temel ortak politika alanında (özellikle, Ortak Ekonomik Alanı dahil) işbirliği için dokümanlar imzalanması ile yukarıdan kısmi entegrasyon girişimleri yapılmıştır. Resmi düzeyde, Rusya ve AB arasındaki ekonomik entegrasyonda önemli bir ortak ilgi varlığı vurgulanmıştır⁷⁷.

Ancak, Rusya ve AB ile ilgili durum, Rusya, Belarus ve Kazakistan'ın üye olduğu Gümrük Birliği (hatta onun diğer BDT ülkelerine AEB formatında mevcut genişlenmesin dikkate alarak) durumundaki gibi açık değildir. Rus ve Avrupa zihniyetinde bir dizi temel farklılıklar varlığı sık sık ifade edilmektedir. Ancak, hiç kimse coğrafi yakınlığı ve petrol, gaz, yüksek teknoloji ürünleri, ekoloji, iklim, askeri güvenlik, kültür ve turizm gibi alanlarda AB ve Rusya arasında büyük bir bağımlılık ve karşılıklı ilgi olduğunu itiraz etmemektedir. Ayrıca, AB şirketlerin üretim zincirilerini belirli bölgelerin lokalizasyonundaki ilk adaylardan biri Rusya'dır.

Ülkelerin birbirleri hakkında bazı kalıplaşmış fikirlerin varlığına rağmen Avrupa ve Rusya'dan gelen işadamlarının karşılıklı niyet ve hedeflerini daha hızlı ve kolay anlayabilmeleri için izin veren Rusya ve AB ülkeleri arasında hala yeteri kadar

⁷⁶ SUSLOV, Dmitry. “В разных пространствах: новая повестка для отношений Россия–ЕС (Farklı alanlarda: Rusya-AB ilişkileri için yeni gündem)”, 01.07.2016, <http://www.globalaffairs.ru/valday/V-raznykh-prostranstvakh-novaya-povestka-dlya-otnoshenii-RossiyaES-18256>, (23.12.2016).

⁷⁷ FİSCHER, Paul. **Foreign direct investment in Russia : a strategy for industrial recovery**, St. Martin's Press, New York, 2000, ss. 25 – 39.

coğrafi ve medeniyet temas noktaları vardır. Rusya ve AB arasındaki ilişkilerin oluşmaya başlamasından beri geçen iki onyıllık iletişimi kolaylaştıran ve onun daha homojen ve şeffaf olmasını sağlayan teknolojilerinin gelişimi için önemli bir dönemdir.

Kurumsal iletişim ortamında niteliksel bir değişim, daha önce zor halledilebilir gibi görünmesi nedeniyle kültürel çelişkilerin değerini azaltmıştı. Buna ek olarak, AB'ye katılan Post Sovyet ülkeleri ile çalışarak deneyim kazanan Avrupalı şirketler, Rus ortakları ile kendilerini daha güvenli hissetmektedir. Rus iş dünyası açısından bakıldığında durum benzerdir. Rusya, istikrarlı ekonomik, insani, bölge ülkeleri ile dilsel ve kültürel bağları nedenleriyle köklü ülke için öncelikli ilgi alanı olan Post Sovyet alanında uluslararasılaşmayı etkili şekilde geçmişti. Kazanan deneyim, etkileşim içinde daha zor, ama aynı zamanda çok daha umut verici bir ortak ile yakınlaşmada bir sonraki aşamaya girerken daha karmaşık sorunları çözmek için izin vermektedir⁷⁸.

Piyasalar arasındaki engellerin mümkün olduğu kadar kaldırılması hem Avrupa hem de Rus üreticiler için faydalıdır. Bu, bir yandan ölçek ve seri üretim ekonomileri, optimal üretim zincirleri oluşumu ve emeğin daha verimli kullanımından; diğer yandan, hizmetler için daha esnek ve farklı talep sağlanması konusunda kazanma şansını arttırmaktadır. Rusya ve AB ekonomileri birçok yönden tamamlayıcıdır. Avrupa ekonomisi, Rusya'nın doğal kaynak, hidrokarbonlar ve diğer minerallerin potansiyelinin yanı sıra önemli ölçüde insan potansiyeline bağlantıda bulunmaktadır. Buna karşılık AB, Rus ekonomisini modernize etmek ve hammadde geniş geliştirmekten aktarmak için çok ihtiyaç duyulan teknolojiler, yatırım, ek risk sigortası imkanları, büyük ölçekli teknik olarak karmaşık altyapı projelerinin uygulanmasında yardım vb Rusya'ya sunabilmektedir

⁷⁸ KUZNETSOV, Alexey. “Прямые иностранные инвестиции: “эффект соседства” (Doğrudan yabancı yatırım: “yakınlık etkisi”), **MGİMO Üniversitesi Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Sayı: 9, 2008, s. 43.

5.3 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA’NIN ENTEGRASYON KAPASİTESİNDE KISITLAMALAR

Tamamlayıcılık ve asimetri, karşılıklı bağımlılık ve entegrasyon kavramlarını birbirinden ayırt etmek gerekir. Dünyada ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğinin daha önceki deneyimi gösterdiği gibi, gelişim ve ekonominin yapısı farklı düzeylerde olan devletler temel reformlar olmadan entegrasyonu başarılı gerçekleştiremezler. Avrupa entegrasyonunun büyük Rus araştırmacı O.V. Butorina’nın haklı olarak sorunlara işaret ettiği gibi, “Bu bağımlılık ne yaratabilirse bitmiş ürünleri hammaddeye değişim asla entegrasyon olmamıştı ve olmayacak”⁷⁹. Bununla birlikte, bu, bireysel iş yapıları düzeyinde etkileşim, yavaş yavaş piyasa yapılarının ve bir bütün olarak tarafların ekonomilerin rekabet düzeyinin yakınlaşmasında katkıda bulunacak entegrasyon belirtileri olabildiği gerçeği inkar etmez.

M. Posner ve G. Hufbauer, teknolojik yenilikler, ekonomik büyüme ve yetiştirme gelişiminde diğerleri ile karşılaştırıldığında bazı ülkelerde hızlı zenginleşme nedeni olduğu sonucuna varmışlardır. Bu iki grup arasında “teknoloji açığı” oluşur ve bunu aşmak birçok ülkede ekonomik kalkınmanın ana görevidir⁸⁰.

Avrupa’lı yüksek teknoloji şirketleri, ürünlerinin yaşam döngüsünün belli bir aşamasında (daha doğrusu ürün pazarda zaten bir yer kazandığı ve üretim hacmi büyük olan olgunluk aşamasında) onun üretimini, düşük işçilik maliyetleri ve aynı zamanda yerel nüfusta nitelikli personel bulmak fırsatları ve çok büyük bir iç pazar için Rusya’ya göç edebilmektedir. Çoğu durumda Rus şirketlerinde böyle bir kabiliyet yoktur. Ancak, teknoloji ve know-how olasılığı hala Avrupalı meslektaşlarıyla işbirliğinin herhangi bir şeklini aramaya Rus şirketleri bastırmaktadır.

⁷⁹ BUTORİNA, Olga. “European Union and Russia: Partnership Without Strategy”, 26.04.2013, http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=1766#top-content, (09.01.2017).

⁸⁰ NEVSKAYA, Anastasia. **Интеграционное взаимодействие компаний из России и ЕС (Rusya ve AB’den şirketlerin entegrasyon işbirliği)**, Institute of World Economy and International Relations, Moskova, 2015, s. 94.

Rusya pazarına girmeye çalışırken AB şirketlerinin karşılaştığı gerçek ya da hayali sorunları unutmamak gerekmektedir. N.Y. Kaveshnikov'a göre, Rusya ve AB arasındaki ekonomik işbirliği öncelikle büyük şirketler arasında gerçekleşmektedir. Dar nişte bir rekabet avantajına sahip ve dolayısıyla Rus ekonomisi için çok yararlı olabilecek orta ölçekli Avrupalı şirketleri için, Rusya'nın siyasi riskleri ve yolsuzluk engelleri çok yüksek olmaktadır.

Büyük şirketler ise siyasi risklere daha fazla dikkat etmektedir. Böylece, 2000'li yılların ortalarından itibaren söz konusu şirketler, Rus hükümetinin bazı stratejik aktifler ve tüm sektörler üzerindeki kontrolünü arttırmak arzusundan korkmaya başlamıştı. Batılı analistler açısından bakıldığında, "kaynak milliyetçiliği", devletin politikasına bağlı olarak onlara azınlık hissedarların rolünü verdiğiinden yabancı yatırımcılar için önsel olumsuz bağlamı oluşturmaktadır⁸¹.

Bu bağlamda, ilişkilerin siyasallaşma derecesi göz önüne alındığında, her iki taraf için de en etkili seçenek küçük ve orta ölçekli işletmeler düzeyindeki entegrasyondur. Bu tür işlemler, devlet tarafından kontrol edilen ve onun çıkarlarını destekleyen stigmatı taşımaz ve entegrasyon sürecinin formları ve nesnelere çeşitlendirmek için daha fazla fırsat sunmaktadır.

5.4 RUSYA VE AVRUPA BİRLİĞİ ŞİRKETLERİNİN TİCARİ İŞBİRLİĞİ ENTEGRASYONU BİLEŞENİ

Genel olarak, AB ve Rusya şirketlerinin ticari etkileşimde kurumsal entegrasyonun tam teşekküllü bir sürecin varlığından söz edilemez. Bunun bir nedeni ve bir sonucu olan iki faktör var olmaktadır: AB ülkelerine Rus ihracatçıları arasında büyük şirketlerin sınırlı sayısı ve bu etkileşimin AB'nin sınırları dışında olduğu

⁸¹ KAVESHNIKOV, Nikolai. “Экономический фундамент отношений между Россией и ЕС пока недостаточно крепок (Rusya ve AB arasındaki ilişkilerin ekonomik temel yeterince güçlü değil)”, 07.05.2013, <http://old.mgimo.ru/news/experts/document238133.phtml>, (10.12.2016).

durumlarda bile AB'nin düzenleyici kurumların Avrupalı şirketleri ile etkileşimde olan tüm piyasa katılımcılarına kendi mevzuatlarını taşımak arzudur.

Rus şirketleri, onların ürünlerini ithal eden ülkenin standartlara ve yönetmeliklere uyum sağlama ihtiyacı sorununu ticaret şirketlerine başvurarak ya da AB'de bu tür hizmetlerde uzmanlaşmış kendi iştiraklerini oluşturarak kısmen çözmektedir. Özellikle, AB pazarına ürünlerini tedarik eden tüm büyük petrol şirketlerinde kendi tüccarları vardır. Örneğin, "Gazprom", pazarlama ve gaz perakende satışını yapan İngiliz şirketi "Pennine Natural Gas Limited" hizmetlerini kullanır. "İnter RAO UES", bir tüccar olarak şirketin elektrik ihracatının büyük bir kısmını kapsayan ve Litvanya'da bulunan kendi iştiraki olan "Inter RAO Lietuva"yı kullanmaktadır.

Ticaret şirketlerinin kullanımı, Rusya ve AB'den şirketlerinin ticaret alanında entegrasyon etkileşiminde belki de mevcut tek seçenek olarak kabul edilebilir. Bu biçim bir dizi etkileri elde etmek için olanak sağlamaktadır:

1. Alıcı ve satıcı temsilcilerinin coğrafi yakınsamaları.
2. İhracat yapılan ülkenin yasal çerçevesine entegre fırsatı.
3. Ortaya çıkan anlaşmazlıkları etkili şekilde çözmek için ihracatçı ülkenin temsilcileri ile birlikte ev sahibi ülkeden nitelikli profesyonellerini kullanma mümkünlüğü.
4. İhracat gideceği ülkenin para birimi cinsinden hesapların daha kolay yapılması.
5. Yerel bankalar ile işbirliği için daha elverişli koşullar.

Mal ve hizmetlerin AB'den Rusya'ya akışı hem tüzel kişiler hem de başlıklar açısından çok daha çeşitlidir. Yaptırımlar döneminden önce tarım sektörünün

ürünleri küçük çiftlikler, mühendislik ürünlerini ise kobiler temin etmişti. Rusya'ya ihracat yapan Avrupalı şirketlerin faaliyetleri genellikle şirketler arasındaki entegrasyon şeklini almaktadır. Birçoğu Rusya'da birbirleriyle işbirliği kurmaktadır. Örneğin, "Siemens" elektrik donanımı Kaluga'daki "Volkswagen" fabrikasıyla işbirliği içinde olmaktadır. Hollandalı "Royal Philips", LED sokak aydınlatma sistemlerinin üretimi gibi alanlarda Rus teknik standartların tanımı üzerinde bir etkisi vardır.

En büyük AB makine sektör şirketlerinin bazıları Rusya'da üretim yatırımları yapmadan, Rusya ticaret sözleşmeleri ile etkileşimi sınırlama tercihleri dikkat çekicidir. Bu formatın çarpıcı bir örneği "Royal Philips"'in Rusya'daki yatırımları arasında sadece Rus "Optogan" ile ortak girişime yaklaşık üç milyar euro değerindeki yatırımdır. Derecesi önemli olan etkileşimin kalanı - şirket mutfak ekipmanları, tıbbi malzeme ve aydınlatma sistemleri - Rus pazarında lider konuma sahiptir.

Bu çalışmada AB ile RF'nun siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesini tahmin etmeye amacı olmamasına rağmen, DTÖ'nün enstrümanların etkili şekilde kullanmak için ve ekonomik ilişkilerin daha da geliştirilmesi için olası dört ana senaryoları dikkate almak gereklidir:

1. kötümser, yani ekonomik yaptırımların daha da genişlenmesi. Bu durumda, Rus tarafı sadece DTÖ yetkisine giren alanlarda Avrupa Birliği'nin siyasi yaptırımlarına karşı koymak için AHO, DTÖ kullanmayı deneyebilir. Yani ekonomik ilişkilerin depolitizasyonunda katkıda bulunan ve ticaret anlaşmazlıkları çözmek için taraflara yarı-yargısal mekanizmalar sağlayan DTÖ'ne Rusya üyeliğinin kurumsal yönü en büyük önem taşır.
2. temel, yani şu anda uygulanan karşılıklı ticari yaptırımların korunması. Bu senaryo gerçekleşmesi durumunda da ekonomik

ilişkilerde vurgu, DTÖ uyuşmazlık çözüm mekanizmasının kullanımına dikkat edilmelidir.

Buna ek olarak, DTÖ’nde tartışma ve karar vermelerde Rusya'nın katılımı ona DTÖ kapsamındaki çok taraflı ticaret sisteminin kutuplarının biri (örneğin, çok taraflı ticaret müzakerelerine BRICS ülkeleri ile koordineli katılarak) olması için bir şans vermektedir.

AB, dünyanın ilk ekonomiyi, en büyük ihracatçısı ve tercihli (AB, 34 BTA üyesi olmak üzere dünya lideridir) dâhil çeşitli uluslararası anlaşmalar üzerinde hem çok taraflı hem de iki taraflı ticaret görüşmelerinde büyük bir deneyime sahip olarak dünyanın en güçlü ticaret bloğudur.

Böylece, uluslar üstü organlarının yetkileri dâhilinde tam olan dış ticaret müzakereleri ve dış ticaret araçlarını dış politika hedeflerine ulaşmak amacıyla kullanma yeteneğine sahip olmasından dolayı AB, ticaret müzakereleri yoluyla diğer alanlarda da kendileri için elverişli anlaşmalar kazanabilir. İşte bu nedenle Rusya ile ekonomik ve ticari ilişkilerde AK, “Güney Akım” inşaatını iptal edip, bireysel Avrupa devletlerinin aleyhine yaptırımlar uygulayıp, bazen bireysel üye devletlerin çıkarlarına göre değil dünyada birçok farklı ekonomik ve siyasi ağırlığa sahip “Avrupa Birliği” adı altında güçlü bir ticaret bloğu çıkarlarına göre davranmaktadır. Nitekim AEB'nin siyasi ve ekonomik ağırlığının artışı ve dış ticaret görüşmelerinin bazı konuların Rusya-AB düzeyinden AEK-AK düzeyine geçirmek Rusya-AB ilişkilerinin siyasallaşmasını azaltmakta daha da önem taşımaktadır⁸².

3. orta derecede iyimser, yani ekonomik ilişkilerin kriz öncesi durumuna dönüşü, yaptırımların kaldırılması, ancak daha fazla

⁸² MEUNIER, Sophie ve Kalyso Nicolaidis. “The European Union as a Conflicted Trade Power”, **European Public Policy Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 6, 2006, s. 910.

ilerlemelersiz. İlk bakışta, yaptırımların kaldırılması halinde AHO'na başvurmanın hasarı telafi etmenin mümkün olmayışı nedeniyle özel bir anlam yoktur. Ancak, DTÖ'de herhangi bir işleme karşı başvurunun gerçek anlamı ayrımcı tedbiri iptal etmek amacıyla yapılmaktadır. Aykırı davranan tarafın eylemsizlik durumunda başvuru sahibi karşı önlemler uygulayabilmektedir. DTÖ'nün uyuşmazlık çözüm mekanizmasının kullanılmasının başka sebebi gelecekte benzer sorunların olasılığını azaltacak emsal ve DTÖ kurallarının yorumun oluşturmaktır.

Bunun yanı sıra, basit olmayan dava AHO tarafından, Ukrayna'daki durum gibi mücbir sebepler olduğu gerçeğine atıfta bulunması ve dolayısıyla uygulanan ticaret kısıtlamaları DTÖ'nün dikkate almaması nedeniyle reddedilebilir.

Ayrıca enerji ticaretine ilişkin konularda, depolitize ve bu alanda ilişkilerin daha öngörülebilir olması için RF ve AB Enerji diyalogunun kurumsal ve yasal çerçevesi olarak DTÖ'ye kullanmak mümkünlüğü nedeniyle, Rusya'nın aktif katılımı ve DTÖ düzeyinde çok taraflı görüşmelerde kendi çıkarlarının tanıtımı önem taşımaktadır. Bununla birlikte sadece AB ile değil, aynı zamanda AB ile dernek kurallarına göre Avrupa teknik standartlarına katıldığı Ukrayna ile ticareti kolaylaştıran teknik standartların yakınsaması son derece önemli rol oynar. Rusya'nın DTÖ'ne üyeliği önemli ölçüde bu çatışmayı yumuşatabilir.

4. iyimser, yani daha fazla ilerleme ile ilişkilerin normalleştirilmesi. Günümüzdeki durumlar açısından oldukça ütöpik bir senaryoya göre kriz döneminde kaybedilen tüm olaylar tekrardan anlam kazanacaktır. Söz konusu DTÖ kurallarını tamamlayan bir anlaşma da dahil olmak üzere, AB ve Rusya arasında ortak ekonomik alan (OEA) oluşturma yolunu genişletmektir. Oluşmuş

koşullar altında, serbest ticaret bölgelerinin (STB) şeklinde AB ile Rusya'nın ticaret entegrasyonu için umutları gerçekçi görünmese de, iyimser senaryonun uygulanmasında Rusya ve AB arasındaki ekonomik yakınlaşma sorusu tekrar ortaya çıkarmaktadır.

28 Ocak 2014 tarihinde AB-Rusya zirvesinde Rus tarafının, AB ve AEB arasında bir STB oluşturulması olasılığını araştırmak için AB'ye önerisi açıklandı. Bu bağlamda, AB-Rusya arasında STB oluşmasının potansiyeli ile ilgili konuları araştırmak için bir ihtiyaç vardır⁸³.

E.T. Haydar adını alan Rus Ekonomik Politika Enstitüsü personeli, AB ve Rusya, Belarus ve Kazakistan ülkelerin içeren Gümrük Birliği (GB) arasında bir STB oluşturmasının kantitatif bir değerlendirmeyi hedefleyen araştırmalarının sonuçlarını sunmuştu. Araştırmaya göre, AB ile STB, GB'nin her üç ülkeye negatif statik etki verecek, ancak uzun vadede bu etki, yatırım ve sermaye birikiminin büyüme nedeniyle dinamik etki ile tesviye edilecek, fakat AB ile ticarete gümrük vergilerinin kaldırılması her üç ekonomiye farklı etkileyecektir⁸⁴.

Nitekim çalışmanın ikinci önemli sonucu, Rusya ve Kazakistan yararına olacak, ama Beyaz Rusya'nın maliyetleri, esas olarak Rusya'ya Belarus ihracatının yapısı nedeniyle, potansiyel faydalardan aşacaktır. AB ile ticaret rejiminin serbestleştirilmesi büyük ölçüde Rusya'nın talebi Belarus mallarından Avrupa mallarıyla değiştirecektir. Bu durum AB ile STB sadece kazançların iç dağıtılmasının değiştirilmesiyle mümkün olacaktır. Aksi takdirde, Belarus anlaşmasının

⁸³ Kremlin.ru, “Саммит Россия – Европейский союз (Rusya - Avrupa Birliği Zirvesi)”, **Kremlin.ru**, 28.01.2014, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20113>, (10.12.2016).

⁸⁴ KNOBEL, Alexander. “Возможные экономические последствия торгового соглашения между ЕАЭС и ЕС в контексте евразийской интеграции (Avrasya entegrasyonu bağlamında AEK ile AB arasındaki ticaret anlaşmasının olası ekonomik sonuçları)”, **Гайдаровские Чтения (Gaidar Okumaları) Konferansı Raporu**, 14.02.2014, Moskova, s. 16.

imzalanmasını engeller, ya da sadece ismen konuşulan STB olacak kadar çok istisnalara ısrar edecektir⁸⁵.

Buna ek olarak, Serbest Ticaret Anlaşmaları hakkında görüşmeler, GB ve AB üyeleri olmasalar da AB ile gümrüksüz ticaret üzerinde dolaylı Rusya ve AB ilişkilerine bir etkiye sahip olan Avrupa Ekonomik Alanı'na giren ülkeleri (Norveç, İsviçre, Lihtenştayn ve İzlanda) içeren Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) arasında gerçekleşiyordu. Ancak, siyasi nedenlerden dolayı bu müzakere süreci de kısıtlanmaya gidilmiştir.

Önemli olup kriz öncesi çözülmemiş sorunlardan biri de ikili ticari ve ekonomik rejimin özüdür. “DTÖ +” anlamı altında AB, klasik STB'den çok daha derin bir seviyede etkileşim anlamına gelmektedir, yani bir “STB +” söz konusudur. AB, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi, yatırım yönetmeliği ve serbestleştirilmesi, kamu alımları piyasalarının karşılıklı sınırlı erişim, rekabet politikası alanında işbirliğinin geliştirilmesi ve fikri mülkiyet koruması konularında ısrar etmektedir⁸⁶.

Ancak, mevcut Rus ekonomisi ve ihracat yapısı durumunda bu formattaki STB Rusya tarafından kabul olmayacağı açıktır ve Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un belirtildiği gibi:

“Rus işi tamamen DTÖ üyeliğinin şartlarına adapte edildiğinde zamanda daha da karşılıklı pazar erişimini kolaylaştırmak yönünde bir sonraki adımı atmaya

⁸⁵ Vedomosti, “Свобода торговли: Коллективный путь в ЕС (Serbest ticaret: AB'ye kolektif yolu)”, **Vedomosti**, 18.12.2013, <http://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2013/12/18/kollektivnyj-put-v-es>, (10.12.2016).

⁸⁶ Rusya Uluslararası İşler Konseyi (RİAC), **Россия — Европейский союз: возможности партнерства (Rusya - Avrupa Birliği: ortaklık fırsatları)**, RİAC raporu, Moskova, 2014, s. 36.

mümkün olacağını düşünüyorum. Avrupa Birliği'nden ortaklar zaten bir STB'den bahsediyor. Bu çabuk olmamalıdır⁸⁷.

DTÖ Anlaşmaları mal, hizmet uluslararası ticareti ve fikri mülkiyet hakları ile ilgili çeşitli önemli alanları düzenler. Ancak, şimdiye kadar çok taraflı düzeyde anlaşma sağlanmayan ticaret bağlantılı konular vardır, ya da bu anlaşmalar çok sınırlıdır. Bu arada onlar, giderek bölgesel ticaret anlaşmalarına dahil edilmektedir. Ancak, DTÖ'ne Rusya'nın üye olmasında ülke için olumlu bir faktör - gelecekteki AB - Rusya anlaşması müzakereleri sırasında yararlanmak gereken Singapur gibi konularda çok taraflı müzakerelerde katılımıdır.

5.5 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ENTEGRASYONU GELİŞİMİNDE BEKLENTİLER

Rusya ve AB arasındaki entegrasyonda bazı başarılar ile yanı sıra bu süreçte karşılaşılan zorluklar, gelişimin gelecek yönleri asıl sorudur. Çalışmanın verileri, entegrasyon sürecinin nasıl farklı olduğunu göstermektedir. Bu eleman kümesini içeren çok sayıda dış faktörlerle etkilenmektedir. Bu parametrelerin çoğunu sayısal olarak ifade etmek zordur. Rusya ile AB arasındaki entegrasyon beklenteleri değerlendirmek için SWOT analizi yöntemini kullanalım.

Bu teknik, yönetimin klasik eserlerinde açıklanmış ve firmanın kurumsal işlerliği, rekabet gücü, sektördeki konumu, piyasadaki dış tehditlerin varlığı vs. gibi iç ve dış değerlendirmelerin yapılabildiği en etkili değerlendirme yöntemlerinden biridir. Ayrıca en uygun gelişim stratejisini belirlemek için işte kullanılmaktadır. Yöntemin esası, dikkate alınan varlık ya da olgu ile doğrudan gelişimini etkileyen dış faktörlerin temel özelliklerini tespit etmektir. İç özellikler, organizasyonun güçlü/üstün olduğu ve güçsüz/zayıf olduğu yönleri ayrılır; dış faktörler ise

⁸⁷ İNTERFAX, “Лавров не советует спешить с созданием зоны свободной торговли с ЕС (Lavrov, AB ile bir Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulması ile acele etmeye tavsiye etmez)”, **İnterfax**, 08.10.2012, <http://www.interfax.ru/russia/269737>, (14.10.2016).

organizasyonun sahip olduğu fırsatları ve karşı karşıya bulunduğu tehdit ve tehlikeleri ifade etmektedir.

Durum ve varlığın gereksinimlerine bağılı olarak gizli kalmış potansiyellerini belirlemek için her bir faktörün kantitatif değerlendirmesi ya da farklı kategorilerden faktörlerin çiftler halinde bir karşılaştırması yapılabilir. Bu karşılaştırmanın temelinde ortaya çıkacak olanlar:

1. gelişiminin perspektif yönleri (güçlü yanlar + fırsatlar).
2. gelişiminin kısıtlamaları (tehditler + zayıf yanlar).
3. iyileştirmeler için alanlar (zayıf yanlar + fırsatlar).
4. atılımın mümkün alanları (güçlü yanlar + tehditler).

Kategorilerin genelleştirilmiş karakterinden dolayı bu yöntem, sadece iş ortamında değil aynı zamanda sosyo-ekonomik nitelikteki hemen her varlık için uygulanabilir. Böylece, SWOT analizi, araştırmalarda ülkenin bölgelerinin, kamu yaşamının alanlarının ve insan yerleşimlerinin durumunu ve gelişme umutlarını değerlendirmek için kullanılır.

SWOT analizi nesnesi Rusya ve AB arasındaki ülkelerin sinerji kullanmak amaçlı entegrasyon işbirliğini savunur. Bu çalışmada sunulan analiz, Rusya ve AB arasındaki entegrasyon doğasında önemli özellikleri ile yanı sıra dış faktörlerin belirlenmesine izin verir (Tablo 11).

Tablo 11: SWOT Analizi: AB ve Rusya Arasındaki Entegrasyonun Etkileşimi

Güçlü yönler	Zayıf yönler
1.1 Piyasa oyuncuları liderlerinin sürdürülebilir iletişimi ve işbirliği biçimleri 1.2 Taraflar arasındaki siyasi ilişkilerde krize direnç	2.1 Büyük oyuncuların hakimiyeti 2.2 Yönetimin yetersiz bilgiye sahip olması 2.3 Yetkililerin siyasi baskısına direnme yeteneği eksikliği 2.4 Ekonomik ilişkilerin sınırlı sayıda bölgelerde konsantrasyonu
Fırsatlar	Tehditler
3.1 Coğrafi yakınlık 3.2 Yüksek kapasiteli piyasalar (AEB dahil olmak üzere) 3.3 Sektörel tamamlayıcılık	4.1 Kurumların kusurluluğu 4.2 Siyasi gerginlikler 4.3 Ekonomik yaptırımlar, ticaret savaşları 4.4 Rus ekonomisi için negatif görünüm

Kaynak: NEVSKAYA, s. 142.

Genel olarak Rusya ve AB arasında entegrasyon işbirliği sürecinin verimsiz gerçekleştiği ve güçlü potansiyelin çok kullanılmadığı söylenebilir. Sırayla zayıf yönler, yeterlice dikkate alınmamakta ve büyük ölçüde etkileşim sürecini zorlaştırmaktadır. Başarılı bir uyum için en yüksek değere piyasa oyuncuları arasında önde gelenlerin işbirliğinin güçlü iletişimi ve biçimleri sahiptir.

Yetkililerin siyasi baskılarına direnme yetersizliği, başarılı bir entegrasyon olanaklarının temel zayıf özelliğidir. Entegrasyonun asıl tehditleri ekonomik yaptırımlar ve Rusya ile AB arasındaki ticaret savaşlarıdır. Daha ileri başarılı gelişim için maksimum kapasite Avrasya Ekonomik Birliği'ni oluşturmak pahasına genişleyen yoğun pazarlardır.

AB ve Rusya'nın entegrasyonunun en umut verici alanı AEB üyesi ülkeler arasında entegrasyon ilişkilerin genişlemesine bağlıdır, ayrıca iş yapıları tarafından ve çıkarları için yapılmalıdır. Bu gelişmenin temel önkoşulları arasında:

1. Rusya ve AB arasındaki siyasi diyalogun ve onunla ilgili ekonomik ortamın birleştirilmesi için çalışmaların gerçek durulması ve dolayısıyla işletmelerin eski format çerçevesinde bu sürecin seyrini etkilemek için fırsat eksikliği.
2. Ekileşimin önceden belirlenmiş biçimlerinin kullanımını zorlaştıran ve iş yapıları arasındaki etkileşimi kolaylaştırmak için uyumlaştırılmış mevzuat, ticaret engelleri ve diğer adımların kaldırılması etkisini ortadan kaldıran yaptırımların uygulanması.
3. AEB üyesi ülkelerde karar alma merkezlerinin (AB ile teknik ve diğer standartların uyumlaştırılması ile ilgili gümrük ve tarife düzenlemeleri ve kararları dahil) ulusal düzeyden uluslar üstüye transferleridir.

2017 yılı başında AEB düzeyinde makine ve teçhizat, düşük voltajlı donatım, demiryolu taşımacılığı, çocuklar ve gençler için tasarlanmış ürünler, oyuncaklar, mobilya ürünleri, hafif sanayi ürünleri, gıda ürünleri vb ürünler açısından 35 ortak teknik düzenlemeler kabul edilmişti. Aynı zamanda, yabancı üreticiler de ürün belgelendirme talebi için doğrudan AEB organlarıyla irtibata geçebilmektedir.

AB - AEB işbirliği ve “entegrasyonların entegrasyonu” fikri, Avrasya Ekonomik Birliği'nin resmi lansmanından önce karşımıza çıkmıştı. Bu blokla işbirliğine ilgiyi Avrupalı politikacılar da göstermeye başlamıştı. Bugün, AEB, iki kuruluşların entegrasyonu hakkında bir karar vermek için temel hazırlayarak aktif bir uzmanlık işin yapmaktadır; ayrıca tarafların ekonomileri, iş ortamı ve bir bütün olarak bölgedeki durum için bu kararın muhtemel sonuçlarını hesaplamaktadır⁸⁸.

⁸⁸ VİNOKUROV, Evgeniy. “Мегаделка на фоне кризиса (Kriz sırasında mega fırsatlar)”, **Russia in Global Affairs Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 5, s. 188.

AEB ile ilgili büyük piyasaların varlığına, AB ve Rus entegrasyon etkileşim kalitesini artırmak gelecekteki olası iş yönlerine de bağlıdır. Bu, etkileşimin siyasi yönlerinin minimize edilmesi ile ilişkilidir. Bazı uzmanlara göre, Ukrayna krizi, hiçbir şekilde Rusya ile AB arasındaki “Büyük Avrupa” yaratmak için işbirliği planlarına son vermedi, aksine, "ikinci bir rüzgar" vermişti⁸⁹.

Mevcut durumda AEB'den Rusya'nın ortak ülkeleri, Avrupalı şirketleri tarafından yaptırımların baypas yollarından biri olarak kullanılmaktadır. Özellikle biz Belarus ve Kazakistan toprakları üzerinden AB ülkelerinde üretilen tarım ve diğer ürünlerin Rusya'ya ithalatında yasak teslimatları bahsediyoruz. Bu ülkeler aracılığıyla Rus şirketleri ile gelecekteki işbirliği, giderek AB ortakları tarafından kullanılmak muhtemeldir. Uzun bir süre için ana aktör, iş olması muhtemeldir, yani “aşağıdan entegrasyon” yeni bir düzeyde devam edecektir.

Rusya ve AB arasındaki ikili ilişkiler çerçevesinde entegrasyon, siyasi gerginlikler, yaptırımlar savaşları ve Rus ekonomisindeki olumsuz durumdan zarar gördüğünden sadece muhtemel bir başarı bölgesi olmaya devam ediyor. Siyasi alanda ve entegrasyonu “aşağıdan” sınırlayan bir dizi önemli oyuncuların, yetkililerin siyasi baskısına direnme yetersizlik ile birleştiği “resmi” entegrasyon seviyesinde önemli değişiklikler olması durumunda bir atılım mümkündür.

2012 yılında Rusya'nın DTÖ'ne üyeliği başlanması Rusya ve AB arasındaki entegrasyon süreçlerinin uygulanması açısından iyimserlik için bir sebep olarak hizmet vermekteydi. Şimdi ise, birincil görev - ticari ve ekonomik ilişkiler alanında yaptırım politikasının olumsuz etkilerini nötralize etmektir.

⁸⁹ İLYİN, Evgeniy. “Концепция “Большой Европы” от Лиссабона до Владивостока: проблемы и перспективы (Lizbon'dan Vladivostok'a kadar "Büyük Avrupa" kavramı: sorunlar ve beklentiler)”, **MGİMO Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 41, Sayı: 2, 2015, s. 83.

SONUÇ

Son yıllarda küresel ekonominin bir ayırt edici özelliği, ek kurumsal önkoşulları oluşturarak daha yakın ekonomik işbirliği arayışında olan ülkelerin bazı grupları kapsayan bölgeselleşme süreçlerinin artış oluşudur. Bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi, bize dünya ekonomisinde coğrafi yakınlık ve ortak sınırların yerine öncelikle ekonomik çıkarlarının önde gelen bir toplulukların oluşması gibi yeni bir fenomen hakkında konuşmak için izin vermektedir. Ulaşım ağları ve iletişimin diğer yeni tip geliştirilmesi açısından coğrafi yakınlığın ekonomik rolü arka plana atılırken, ekonomik çıkarlar ve ilgili hükümetler arası anlaşmalar böyle bir işbirliğinin etkinliğini belirlemektedir.

DTÖ, konuları bağlantılandırmak suretiyle (“issue linkages”) üye ülkelerin kendileri için “hassas” olan müzakere konularında dengeli taahhüt ve kazanımlarda bulunmasına imkan tanırken müzakerelerin ilerlemesini mümkün kılmaktadır. BTA’lardaki artış ise DTÖ’nün bu yeteneğini kısıtlamaktadır.

Üye ülkeler için “hassas” kabul edilen ve DTÖ müzakerelerinde zor ilerleyen konular BTA’larda liberalizasyonun kapsamı dışında bırakılmakta; diğer konularda ise, DTÖ’nün de ötesine geçen bazı düzenlemelere (DTÖ+) gidilmektedir. Bu durum, sanayi ürünlerinde pazara giriş, hizmetler ticareti, rekabet ve fikri mülkiyet haklarının korunması gibi konularda liberalizasyon BTA’lar temelinde parçalı bir şekilde ilerleme kaydederken, tarım başta olmak üzere hassas sektörlerin DTÖ platformuna bırakılmasına; elinde sadece çetrefilli hassas konular kalan DTÖ’de müzakerelerin, konuların bağlantılandırılması imkânı kaybolduğundan, tıkanmasına yol açmaktadır.

Aynı zamanda (2017 yılı başında 162) örgüt üyelerin çıkarlarını koordine etmektedir. “Yavaşlık” ile ilişkili dünya ticaretinin genel bir düzenleyici olarak DTÖ çalışmalarıyla ilgili memnuniyetsizlik söz konusudur. Bu, 2001 yılından uzamış dünya ticaretinin daha da serbestleştirilmesine yönelik Doha Müzakereleri ile kanıtlanır. Bu görüşmeler sırasında, tarımsal ürünlerde dünya ticaretinin

serbestleştirilmesi, tarım dışı pazarlara erişimin kolaylaştırılması, mali hizmetlerin serbestleştirilmesi, fikri mülkiyet koruması, vb konular üzerinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çelişkileri aşılamamaktadır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin sanayi sektörüne daha fazla erişimi istiyor; ikincisi, sırayla, bu, daha düşük ekonomik büyümeye yol açabilir diye korkumaktadır.

Genel bir düzenleyici olarak DTÖ'nün etkisizliği, onun çalışmalarında diğer noktalar ile de teyit edilebilir. Örneğin, yeni üyelerin kabulü için uzun görüşmeler; özellikle büyük ülkelere gelince, onlarca ilgilenen ülkeler ile ikili ticari koşulları anlaşmak için müzakereler 10-15 yıl veya daha fazla süreyle gecikmiş olduğunda. DTÖ'nün verimsizliğinin en belirgin tezahürlerinden biri 2014-2017 yıllarında yaptırım savaşlarında bu örgütün pasiflik olmasıdır. DTÖ'nün ticaret etkileri ise, her ülke DTÖ üyeliğini nasıl kullandığına bağlıdır.

Bugün Rusya ve AB arasındaki entegrasyon seviyesi partilerin ekonomilerde mevcut mevcut potansiyele uymamaktadır. Analiz neticesinde belirlenen entegrasyonun pozitif tarafların hiçbiri maksimum düzeyde değildir. Zayıf yönler baskındır ve kriz önceki yıllarda bazıları ile mücadelede ulaşılan çok az ilerleme neredeyse Rusya ve AB arasındaki yaptırımların savaşı neticesinde etkisiz edilmişti.

Rusya ve AB ticari ilişkilerde belirgin asimetri, katma değeri daha yüksek olan işlenmiş ve yüksek teknoloji ürünleri karşılığında nispeten düşük katma değerli hammadde ve ham ürünlerin ticaretinde GSYİH'nın karşılıklı ticarete Rusya lehine olmayan bağlılığında ve ülkelerin para politikasında temel farklılıklarda ifade edildiği gibi, Avrupa ülkeleri ile ilişkilerinde Rusya için olumsuz faktörler olmaya devam etmektedir.

Yatırım işbirliği eğilimine gelince, Rusya'nın DTÖ'ne katılması sonrasında bile AB'den teknoloji transferine elverişli olmayarak DYY'ra Avrupa offshore yetkileri payı artmıştı. Bu nedenle Rusya, Avrupa Birliği'nin yatırımlarına son derece bağımlı kalmaktadır. DTÖ'de başlatılan Rusya-AB anlaşmazlıklarının yanı sıra yakın gelecekte enerji satışı, AB'nin sektörel yaptırımlar, Rus gıda ambargosu, vb bir dizi konularda karşılıklı iddialar nedeni olacağı yüksek bir olasılık vardır.

Çalışma, yaptırımlar politikası ve Rusya ve AB arasındaki ticaret ve ekonomik ilişkilerinde geçirilen kriz koşullarında DTÖ'ne Rusya'nın üyeliği, Avrupa Birliği ile ilişkilerin normalleşmesi için potansiyele sahip olmadığını ifade eden ileri sürülen hipotezi doğruladı. Kendi içinde, DTÖ'ne üyelik ilişkilerin normalleştirilmesini anlamına gelmez; bu nedenle, DTÖ'nün bir araç olarak aktif kullanımı ön plana geliyor: AHO'na en sorunlu konuların aktarılması, siyasi baskı aracı olarak ticari kısıtlamalar kullanımının risklerini indirir. Böylece, Rusya-AB ekonomik ve ticari ilişkilerin normalleştirilmesi, onların politizesinin ve Avrasya entegrasyon ve AB ile ticaret ve ekonomik ilişkiler arasındaki çatışmalarının en aza indirilmesi durumunda mümkündür.

Buna ek olarak, bizim görüşümüze göre, DTÖ, AB tarafından uygulanan tarife dışı önlemlerin azalmasına yol açmaz. Bazı kısıtlayıcı önlemlerin eylemi tamamlanmasına rağmen, bir bütün olarak Rusya'ya ihracatta ürünlere uygulanan kısıtlamaların sayısı DTÖ'ne Rusya'nın katılımından sonra arttı. Tarife dışı engellerin temel türü hala onlara siyasi güdümlü ticaret engellerine ilave olarak anti-dumping önlemleri olmaktadır. RF için, AB ile enerji ticaretinde, çelik ürünleri, boru sanayi, ormancılık, kümes hayvanları, nükleer malzeme dâhil mineral gübrelere uygulanan kısıtlamalar önündeki engeller olarak kalmaktadır.

Şirketler bugün, Rusya ile AB arasındaki ekonomik işbirliğinin ana aktörü, itici gücü ve bir istikrar unsurudur. AB ve Rusya'nın siyasi diyalogundaki kriz, kurumsal iletişimin önemli ölçüde azalmasına yol açmamıştır, ancak onların karşılıklı yararlı ve birçok açıdan sızan doğasını vurgulamıştır. Oluşmuş şartlar altında şirketler, Rusya ve AB üyesi ülkelerdeki siyasi duruma ve iç ekonomik süreçlerine bazı ölçüde rehin tutulmaktadır.

İş davranışına her iki tarafın yasaları, işbirliğinin temelini belirleyen uzundan modası geçmiş ve bugünün gerçekleri yansıtmayan ikili anlaşmalar etkiler; ancak şirketlerin konumunu kapalı yazmayın. Özellikle bu Rus küçük ve orta ölçekli işletmeler için geçerlidir. Rus para politikasına, az gelişmiş finansal sistemine, altyapısına, yolsuzluğuna, bürokrasisine vb şikayet ederek, onlar, genellikle,

kendilerine kısa vadede bazı faydalar vaat eden, ancak stratejik açıdan kaybetmeye getiren pasif pozisyonu seçerler. Onlarda uygun girişim ve küresel bir vizyon eksikliği, risk almamak durumu, sadece ülkedeki iç ekonomik durum ile izah edilemez; burda psikolojik ve davranışsal nitelikte sorunlar da söz konusudur.

DTÖ çerçevesinde AB ve Rusya etkileşimi, ikili işbirliğinde kurumsal ve yasal çerçeve boşlukları doldurarak sorunların bazılarını çözmek için bir dizi fırsatlar sağlamaktadır. Hükümet ve ulus ötesi kuruluşların diyaloga daha yoğun katılması, uluslararası kuruluşlarda koordineli bir konum pahasına dahil olmak üzere ortak hukuk normlarının gelişimi üzerinde bir kurs, erken uyarı mekanizması tanıtımı, teknik konulara odaklanmak, AB ve Rusya arasındaki ekonomik işbirliği ve ticaretin akut siyasi konulardan kurtulmasını sağlamaktadır.

Günümüzde AB ve Rusya'nın etkili entegrasyonu için önemli bir meydan - Avrasya Ekonomik Birliği'nin operasyonu başladıktan sonra fırsatları çoğalan her iki tarafın geniş pazarları. AB ve Rusya entegrasyon sürecinde kilitlenme, AEB'nin fırsatlar ve mekanizmalarını kullanımı yoluyla aşılabilir. Bu birliği, AB ile diyalogda bir müzakere alanı ve AB ve Rus şirketlerinin yeni ortak projelerinin geliştirilmesi için bir platform olarak kullanım, taraflar arasındaki işbirliğinin siyasi bileşeni aşılmasına yardımcı olacak ve aşağıdan entegrasyon için yeni fırsatlar açacaktır.

AEB'nin Rusya ve AB için ana değeri savaş yaptırımlarına resmen dahil olmayan yeni yargıdır. AEB platformunun verimli kullanımı, sadece Rus ve AB ülkelerinden işlerin uluslararası düzeyde olmak üzere, kendi çıkarlarını temsil eden etkili bir sistem kurduğunda mümkündür. Rusya'da ithalat ikamesi gelişiminde, bir bütün olarak Rus ekonominin çeşitlendirilmesinde, AB şirketlerinin rolü ve katılımıyla yöntemlerini analiz etmek ilginç bir fırsattır. Buna ek olarak, yeni yargı olarak AEB ve onun ana ticaret ve ekonomik ortağı olarak AB'nin entegrasyonu etkileşimi, yanı sıra DTÖ sistemi tarafından yönetilen Rusya ve AB arasındaki ikili ticaret ve ekonomik ilişkilerin bazı yönlerini izlemek ve işlemlerin sonraki analizi yürütmek önemlidir.

KAYNAKÇA

AMB, “Key ECB interest rates”, http://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html, (27.02.2016).

ANDRIANOV, Vladimir. “Отток капитала и внешняя торговля России (Rusya’nın sermaye çıkışı ve dış ticareti)”, 04.08.2016, <http://viperson.ru/articles/ottok-kapitala-i-vneshnyaya-torgovlya-rossii>, (03.10.2016).

Avrupa Birliği, “European Union, Trade in goods with Russia”, 17.02.2017, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf, (21.02.2017).

Avrupa Komisyonu, “Air transport: Infringements concerning bilateral aviation agreements with Russia”, 14.03.2011, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-167_en.htm, (05.02.2016).

Avrupa Komisyonu, “Antitrust: Commission sends Statement of Objections to Gazprom - Factsheet”, 22.04.2015, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4829_en.htm, (09.12.2016).

Avrupa Komisyonu, “European Union, Trade in goods with Russia”, 22.04.2015, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4829_en.htm, (09.12.2016).

Avrupa Komisyonu, **The Tacis Programme Annual Report 1997**, Avrupa Komisyonu 1997 Yılı Raporu, Brüksel, 1998.

Avrupa Konseyi, “Russia: EU prolongs economic sanctions by six months”, 01.07.2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/01-russia-sanctions/>, (23.10.2016).

BARANOVA, Marya. “Споры в ВТО: Каждый Раз — Отдельная Стратегия (DTÖ’nde Anlaşmazlıklar: Her zaman - Ayrı Bir Strateji)”, 02.02.15, <http://economy.gov.ru/minrec/press/interview/201502024>, (13.10.2016).

BARTON, John, Judith Goldstein, Timothy Josling ve Richard Steinberg. **The Evolution of the Trade Regime: Politics, Law, and Economics of the GATT and the WTO**, Princeton University Press, Princeton, 2008.

BAŞKOL, Murat Ozan. “İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesinde Anti-Damping Soruşturmalarının Etkinliği”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2010, ss.107-114.

Biznes.onet.pl, “Kupujemy więcej rosyjskiej żywności (Biz daha fazla Rus yiyeceği alıyoruz)”, 26.03.15, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/zywnosc/kupujemy-wiecej-rosyjskiej-zywnosci/zt2yzt>, (09.12.2016).

BORİSOVA, Ekaterina. “Модернизационно-инновационная и Денежно-кредитная Политика Как Основа Экономического Роста Российской Экономики (Rus Ekonominin Ekonomik Büyümesi İçin Esas Gibi Olan Modernizasyon-yenilik ve Para Politikası)”, **St.Petersburg Devlet Ekonomi Üniversitesi Dergisi**, Sayı:6, 2016, ss.32-34.

BorsaGundem, “Rusya, AB'nin Rusya'dan çelik ithalatına anti-damping vergileri için DTÖ'ye başvurdu”, **BorsaGundem**, 30.01.2017, <http://www.borsagundem.com/anlik-borsa-haberleri/20170130154216>, (15.02.2017).

BUERGIN, Rainer ve Weiss Richard. “Germany Blocks Rheinmetall Sale of Russian Combat Center”, 04.08.2014, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-08-04/germany-blocks-combat-training-center-for-russia>, (05.04.2016).

BUTORİNA, Olga. “European Union and Russia: Partnership Without Strategy”, 26.04.2013, http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=1766#top-content, (09.01.2017).

CBR, “10.07.2002 tarihli 86-FZ no'lu “Rusya Federasyonu Merkez Bankası (Rusya Bankası) Hakkındaki” Federal Yasa (Güncel sürüm 2016)”, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37570/, (09.11.2016).

CBR, “External Sector Statistics”, <http://www.cbr.ru/eng/statistics/?PrtId=svs>, (16.08.2016).

CBR, “Interest Rates and Structure of Loans and Deposits by Maturity”, http://www.cbr.ru/eng/statistics/?PrtId=int_rat, (27.02.2016).

CBR, “International Reserves of the Russian Federation”, http://www.cbr.ru/eng/hd_base/?PrtId=mrrf_m, (23.04.2016).

CBR, **Годовой Отчет Банка России за 2015 Год (2015 Yıl İçin Rusya Bankası'nın Yıllık Raporu)**, CBR, Moskova, 2016.

COŞKUN, Can ve İstiklal Vural. “Globalleşme Sürecinde Çokuluslu Şirketler”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan-makale.pdf>, (17.12.2016).

Çağdaş Gelişim Enstitüsü, **Россия-Европейский Союз: к Новому Качеству Отношений (Rusya-Avrupa Birliği: İlişkilerin Yeni Bir Kalitesi Yolunda)**, EKONINFORM, Moskova, 2008.

Deutsche Welle Türkçe, “AB Rusya'ya ekonomik yaptırımlarını uzatıyor”, 21.06.2016. <http://www.dw.com/tr/ab-rusyaya-ekonomik-yapt%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1n%C4%B1-uzat%C4%B1yor/a-19346238>, (07.01..2017).

DTÖ, “Chronological list of disputes cases”, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm, (11.04.2017).

DTÖ, “General Overview of Active WTO Dispute Settlement Cases Involving the EU as Complainant or Defendant and of Active Cases Under the Trade Barriers Regulation”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154243.pdf, (02.03.2017).

DTÖ, “Regional Trade Agreements: Facts and Figures”, https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regfac_e.htm#top, (17.03.2017).

DTÖ, “Report of the Working Party on the Accession of the Russian Federation”, 17.11.2011, <https://docsonline.wto.org/dol2fe/Pages/SS/DirectDoc.aspx?filename=t%3A%2Fwt%2Fmin11%2F2.doc&>, (18.09.2015).

DTÖ, “Trade Profiles 2011”, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/trade_profiles11_e.pdf, (17.09.2015).

DYUMULEN, İppolit. “Non-tariff Measures in Modern International Trade: Some Questions of the Theory; Practice and Rules of the WTO; Russia’s Interests”, **Rusya Dışişleri Gazetesi**, Sayı: 2, 2016, ss.3-20.

ECB, “Monetary policy decisions”, 10.03.2016, <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr160310.en.html>, (08.08.2016).

En.News-Original, “The European Commission’s decision gives a “green light” to the “Nord stream 2””, <http://en.news-original.ru/the-european-commissions-decision-gives-a-green-light-to-the-nord-stream-2.html>, (09.12.2016).

Enerjigunlugu, “Rusya'dan Hindistan'a Yamal LNG projesi teklifi”, **Enerjigunlugu**, 11.07.2016, <http://www.enerjigunlugu.net/icerik/19089/rusyadan-hindistana-yamal-lng-projesi-teklifi.html>, (10.12.2016).

ERSHOV, Mikhail. “О некоторых проблемах валютного курса рубля (Ruble kurunun bazı problemleri hakkında)”, **CBR’in Money and Credit Dergisi**, Sayı:6, 2015, ss.13-19.

EuReporter, “AB #Russia domuz yasağı #WTO anlaşmazlığı kazanır”, **EuReporter**, 22.08.2016, <https://tr.eureporter.co/health/2016/08/22/eu-wins-wto-dispute-on-russia-pork-ban/>, (16.12.2016).

EUR-Lex, “Agreement between the European Union and the Government of the Russian Federation on trade in parts and components of motor vehicles between the European Union and the Russian Federation”, 29.12.2011, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491577452658&uri=CELEX:22012A0229\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491577452658&uri=CELEX:22012A0229(03)), (21.09.2015).

EUR-Lex, “Agreement in the form of an Exchange of Letters between the European Union and the Government of the Russian Federation relating to the preservation of commitments on trade in services contained in the current EU-Russia Partnership and Cooperation Agreement”, 16.12.2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012D0107K>, (21.09.2015).

EUR-Lex, “EU-Russia Agreement on the introduction or increase by the Russian Federation of export duties on raw materials”, 04.07.2012, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491577979054&uri=CELEX:52012AP0286>, (21.09.2015).

EVANS-PRITCHARD, Ambrose. “Italy eyes €40bn bank rescue as first Brexit domino falls”, 27.06.2016, <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/06/27/italy-eyes-40bn-bank-rescue-as-first-brex-it-domino-falls/>, (08.08.2016).

FISCHER, Paul. **Foreign direct investment in Russia : a strategy for industrial recovery**, St. Martin's Press, New York, 2000.

GALLAGHER, Peter. **Guide to Dispute Settlement**, Kluwer Law International, Londra, Lahey, Boston, 2012.

GAYDUTSKY, Pavel. “ЕС—Россия: мифы о санкциях (AB-Rusya: yaptırımlar hakkında mitler)”, 24.06.2016, <http://gazeta.zn.ua/international/es-rossiya-mify-o-sankciyah-.html>, (12.10.2016).

GLAZYEV, Sergey. “Доклад неотложных мерах по укреплению экономической безопасности России и выводу российской экономики на траекторию опережающего развития (Rusya'nın ekonomik güvenliğini güçlendirmek ve Rus ekonomisinin ilerleyen gelişme yoluna çekilmesi için acil önlemler üzerinde rapor)”, **Ekonomik Stratejileri Enstitüsü Raporu**, 2015, ss.5-59.

GLAZYEV, Sergey. **Strategy for Russian Growth in the Context of the Global Economic Crisis**, Ekonomika, Moskova, 2010.

GOLDSTEIN, Steve. “Here’s the map of the world, if size were determined by market cap”, 15.08.2015, <http://www.marketwatch.com/story/heres-the-map-of-the-world-if-size-was-determined-by-market-cap-2015-08-12>, (23.04.2016).

HaberRUS, “AB, Rusya’ya karşı yaptırımları resmen uzattı”, **HaberRus**, 19.12.2016, <http://haberrus.com/politics/2016/12/19/ab-rusyaya-karsi-yaptirimlari-resmen-uzatti.html>, (05.01.2017).

ISACHENKO, Tatiana. “WTO: Is There Hope for a Sinking Ship?”, 15.12.2015, http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=7009#top-content, (20.01.2016).

İLYİN, Evgeniy. “Концепция “Большой Европы” от Лиссабона до Владивостока: проблемы и перспективы (Lizbon'dan Vladivostok'a kadar “Büyük Avrupa” kavramı: sorunlar ve beklentiler)”, **MGİMO Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 41, Sayı: 2, 2015, ss.78 – 85.

İMF, “Euro Area Policies 2016 Article Consultation – Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the Euro Area”, **16/219 no’lu IMF Ülke Raporu**, 07.2016, Washington, D.C., 2016.

İMF, “Russian Federation: Concluding Statement for the September 2014 Staff Visit”, 01.20.2014, <http://www.imf.org/external/np/ms/2014/100114.htm>, (24.09.2016).

İNTERFAX, “В ЦБ РФ назвали абсолютно достижимым уровень инфляции в 4% (Rusya Federasyonu Merkez Bankası’nda % 4 oranlı enflasyon kesinlikle ulaşılabilir denildi)”, **İnterfax**, 30.05.2016, <http://www.interfax.ru/business/510782>, (24.09.2016).

İNTERFAX, “Газпром” в 2015 году увеличил экспорт газа в дальнее зарубежье на 8% (2015 yılında “Gazprom” % 8 oranında BDT dışı ülkelere gaz ihracatını artırdı)”, **İnterfax**, 11.01.2016, <http://www.interfax.ru/business/489035>, (13.10.2016).

İNTERFAX, “Лавров не советует спешить с созданием зоны свободной торговли с ЕС (Lavrov, AB ile bir Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulması ile acele etmeye tavsiye etmez)”, **İnterfax**, 08.10.2012, <http://www.interfax.ru/russia/269737>, (14.10.2016).

İSMAYILOV, Elnur. **Rusya–AB İlişkilerinde Yeni Enerji Sorunu: Kuzey Akım-2 Projesi**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul, 2016.

İSPOLİNOV, Aleksey. “ВТО и Региональные Торговые Соглашения или Что Нам Делать с ВТО и ЕАЭС (DTÖ ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları, ya da DTÖ ve EAEC ile Ne Yapacağız)”, 02.11.2015, https://zakon.ru/blog/2015/11/2/vto_i_regionalnye_torgovye_soglasheniya_ili_что_nam_delat_s_vto_i_eaes?AspxAutoDetectCookieSupport=1, (17.01.2016).

KATASONOV, Valentin. “В Одним Шаге До Начала Мировой Торговой Войны (Dünya Ticaret Savaşı Öncesinde Tek Adımda)”, 10.12.2016, <http://reosh.ru/v-odnom-shage-do-nachala-mirovoj-torgovoj-vojny.html>,(14.01.2017).

KATASONOV, Valentin. “Чёрные Дыры” Мировой Экономики (Dünya Ekonomisinin "Kara delikler'i)", 25.01.2013, <http://www.fondsk.ru/news/2013/01/25/chernye-dyry-mirovoj-ekonomiki-ii-18824.html>, (16.08.2016).

KAVESHNIKOV, Nikolai. “Экономический фундамент отношений между Россией и ЕС пока недостаточно крепок (Rusya ve AB arasındaki ilişkilerin ekonomik temel yeterince güçlü değil)”, 07.05.2013, <http://old.mgimo.ru/news/experts/document238133.phtml>, (10.12.2016).

KHARLAMOVA, Valentina. **Международная экономическая интеграция (Uluslararası ekonomik bütünleşme)**, Ankil, Moskova, 2002.

KNOBEL, Alexander. “Возможные экономические последствия торгового соглашения между ЕАЭС и ЕС в контексте евразийской интеграции (Avrasya entegrasyonu bağlamında AEK ile AB arasındaki ticaret anlaşmasının olası ekonomik sonuçları)”, **Гайдаровские Чтения (Gaidar Okumaları) Konferansı Raporu**, 14.02.2014, Moskova.

KRAMSKİH, Anastasia ve Simonyan Renald. “Последствия Вступления России в ВТО (Rusya'nın DTÖ'ye Katılımının Sonuçları)”, **"Genç Rusya" Konferansı Kitabı**, Kuzbass Devlet Teknik Üniversitesi, Kemerovo, 21-24 Nisan 2015, ss. 65-70.
Kremlin.ru, “Саммит Россия – Европейский союз (Rusya - Avrupa Birliği Zirvesi)”, **Kremlin.ru**, 28.01.2014, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20113>, (10.12.2016).

KUKUSHKINA, Julia. “Новый Регионализм в Современной Мировой Торговле: Значение Феномена «ВТО Плюс» для Российской Внешнеэкономической Политики (Çağdaş Dünya Ticaretinde Yeni Bölgecilik: "DTÖ +" Fenomeninin Rus Ekonomisi İçin Değeri)”, **Ekonomi Yüksek Okulu dergisi**, Sayı:9, 2014, ss.122-125.

KULİK, Sergey. “Россия–Европейский союз:о развилках «стратегического партнерства (Rusya – Avrupa Birliği: “stratejik ortaklığın” bölünmesi hakkında)”, **Çağdaş Gelişim Enstitüsü Kitabı**, Moskova, 2012.

KURTULUŞ KARA, Yıldız Tuğba. **Dünya Ticaret Örgütü ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları İlişkisi: Sorunlar, Çözümler ve Türkiye’ye Yansımaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

KUZNETSOV, Alexey. “Прямые иностранные инвестиции: “эффект соседства” (Doğrudan yabancı yatırım: “yakınlık etkisi””, **MGİMO Üniversitesi Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Sayı: 9, 2008, ss. 40 – 47.

LEİTNER, Kara ve Lester Simon. “WTO Dispute Settlement 1995 – 2015 – a Statistical Analysis”, **International Economic Law Dergisi**, Oxford Üniversitesi, Cilt: 19, Sayı: 1, ss. 289-300.

LOMAGİN, Nikita, Sherov-Ignatiev Vladimir, Trofimenko Olga, Kapustkin Vadim, Nazarova Maria ve Lisitsyn Nikita. “Russia’s Accession to the WTO: Major Commitments, Possible Implications”, **Uluslararası Ticaret Merkezi Basın Bülteni**, St.Petersburg Devlet Üniversitesi, St.Petersburg, 2012.

MEUNIER, Sophie ve Kalypso Nicolaidis. “The European Union as a Conflicted Trade Power”, **European Public Policy Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 6, 2006, ss. 906 – 925.

NATO Dergisi, “Kırım’ın ilhakından sonraki yaptırımlar işe yaradı mı?”, **NATO Dergisi**, <http://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/TR/index.htm>, (05.01.2017).

NEVSKAYA, Anastasia. “Russia-EU economic relations: Assessing two years of sanctions”, 16.06.2016, <http://www.russia-direct.org/analysis/russia-eu-economic-relations-assessing-two-years-sanctions>, (09.12.2016).

NEVSKAYA, Anastasia. “Мигранты из России в Странах ЕС (AB Ülkelerinde Rusya’dan Göçmenler)”, **Современная Европа (Modern Avrupa) Dergisi**, Cilt: 64, Sayı: 4, 2015, ss. 59-68.

NEVSKAYA, Anastasia. **Интеграционное взаимодействие компаний из России и ЕС (Rusya ve AB'den şirketlerin entegrasyon işbirliği)**, Institute of World Economy and International Relations, Moskova, 2015.

POLUSHKINA, Irina. “Содержание и объективные основы экономической интеграции (Ekonomik entegrasyon içeriği ve objektif temelleri)”, **Nizhny Novgorod Devlet Üniversitesi Bülteni**, Sayı: 1, 2005, ss. 560 – 564.

RIA Novosti, “Финская Valio начнет производить молоко и сливки в России (Fin Valio Rusya'da süt ve krema üretimini başlayacak)”, **RIA Novosti**, 10.10.2014, <https://ria.ru/economy/20141010/1027785155.html>, (10.12.2016).

RİCARDO, David. **The Principles of Political Economy and Taxation**, Eksmo, Moskova, 2007.

RİCHARD, Baldwin ve Patrick Low. **Multilateralizing Regionalism: Challenges for the Global Trading System**, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

ROSHCHEPIY, İvan. “Реальные итоги импортозамещения (İthal ikamesi gerçek sonuçları)”, 09.03.2016, <http://politrussia.com/ekonomika/realnye-itogi-impertozareshchaniya-708/>, (05.04.2016).

ROSSTAT, “Рентабельность проданных товаров, продукции (работ, услуг) (Satılan Malların (İşler, Hizmetler) Karlılığı)”, **Rus İstatistik Yıllığı**, Moskova, 2016, s.566.

Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, “Конференция ВТО приняла историческое решение, отменяющее экспортные субсидии в АПК (DTÖ Konferansı tarım için ihracat sübvansiyonlarının kaldıran tarihi bir karar aldı)”, 19.12.15, <http://economy.gov.ru/minec/press/news/2015191209>, (09.10.2016).

Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, “Обзор существующих ограничений в доступе российских товаров на зарубежные рынки (Dış pazarlara Rus mallarının erişimi mevcut kısıtlamaların gözden geçirilmesi)”, <http://www.ved.gov.ru/mdb/information/database/>, (17.08.2016).

Rusya Federal Devlet İstatistik Servisi, “Промышленное производство в России - 2016 г. (Rusya'da Sanayi üretimi – 2016)”, http://www.gks.ru/bgd/regl/b16_48/Main.htm, (05.04.2016).

Rusya Federal Gümrük Servisi, “Статистика Внешней Торговли (Dış Ticaret İstatistikleri)”, http://www.customs.ru/index.php?option=com_newsfts&view=category&id=125&Itemid=, (24.03.2016).

Rusya Uluslararası İşler Konseyi (RİAC), **Россия — Европейский союз: возможности партнерства (Rusya - Avrupa Birliği: ortaklık fırsatları)**, RİAC raporu, Moskova, 2014.

SHIROV, Aleksandr, Yantovskiy Aleksey ve PotapenkoVadim. “Оценка потенциального влияния санкций на экономическое развитие России и ЕС (AB ve Rusya ekonomik gelişimine yaptırımların potansiyel etkisinin değerlendirilmesi)”, **Проблемы Прогнозирования (Tahmin Sorunları) Dergisi**, Sayı:4, s. 5.

Sputniknews, “Batılı ülkelerin, Rusya karşıtı yaptırımlar kaybı 60 milyar dolar”, **Sputniknews**, 07.07.2016, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201607071023734634-bati-rusya-karsiti-yaptirim-kayip/>, (28.10.2016).

SUSLOV, Dmitry. “В разных пространствах: новая повестка для отношений Россия–ЕС (Farklı alanlarda: Rusya-AB ilişkileri için yeni gündem)”, 01.07.2016, <http://www.globalaffairs.ru/valday/V-raznykh-prostranstvakh-novaya-povestka-dlya-otnoshenii-RossiyaES-18256>, (23.12.2016).

TANGAEVA, Anna. “Россия подала на апелляцию в ВТО по спору в отношении свинины из ЕС (Rusya AB'den domuz eti üzerinde anlaşmazlığı DTÖ'ye itiraz etti)”, 26.09.2016, <http://www.itandi.ru/ru/analytics/101-rossiya-podala-na-apellyaciyu-v-vto-po-sporu-v-otnoshenii-svininy-iz-es/>, (16.12.2016).

TARIK, Ömer. **Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Engeller ve Kullanımı Kısıtları: Türkiye Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

ТЕРАV, “Rusya Federasyonu’nun Dünya Ticaret Örgütü’ne Katılımına İlişkin Değerlendirme”, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JMeGYbnu9bQJ:https://www.deik.org.tr/uploads/d58f49758b3f493d8c49896018bca24c.doc+&cd=2&hl=ko&ct=clnk&gl=tr>, (17.09.2015).

TRETYAKOV, Petr. “Фридман продал долю в египетских месторождениях ВР (Friedman Mısır alanlarda hissesini ВР’а sattı)”, **Vedomosti**, 18.05.2015,

<http://www.vedomosti.ru/business/articles/2015/05/18/fridman-prodal-dolyu-v-egipetskih-mestorozhdeniyah-bp>, (10.12.2016).

TRTHaber, “Rusya-Bati yaptırım savaşı”, 16.12.2014,
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-bati-yaptirim-savasi-156322.html>,
(07.01.2017).

Uluslararası Ticaret Merkezi, Anti-damping Uygulamaları, **İthalatçı ve İhracatçılar İçin El Kitabı**, 2013.

Vedomosti, “Кудрин: чистый отток капитала из России может достичь \$160 млрд в 2014 году (Kudrin: Rusya'dan net sermaye çıkışı 2014 yılında \$ 160 milyara ulaşabilir)”, **Vedomosti**, 27.03.2014,
<http://www.vedomosti.ru/finance/news/2014/03/27/kudrin-chistyj-ottok-kapitala-iz-rossii-mozhet-dostich-160>, (23.10.2016).

Vedomosti, “Лукойл” завершил сделку вхождения в проект на шельфе Камеруна (“Lukoil” Kamerun raftaki projeye katılmak üzerinde bir anlaşmayı tamamladı)”, **Vedomosti**, 17.03.2015,
<https://www.vedomosti.ru/business/news/2015/03/17/lukoil-zavershil-sdelku-vhozhdeniya-v-proekt-na-shelfe-kameruna>, (10.12.2016).

Vedomosti, “Свобода торговли: Коллективный путь в ЕС (Serbest ticaret: AB'ye kolektif yolu)”, **Vedomosti**, 18.12.2013,
<http://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2013/12/18/kollektivnyj-put-v-es>,
(10.12.2016).

Vedomosti, “Экономика России лишилась 8,4% роста (Rusya'nın ekonomisi % 8.4 büyümeyi kaybetti)”, **Vedomosti**, 05.02.2016,
<https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2016/02/05/626922-ekonomika-lishilas>,
(28.10.2016).

VİNOGRADOVA, Elena. “Девальвация рубля открывает для российских производителей новые экспортные рынки (Ruble devaluasyonu Rus üreticileri için yeni ihracat pazarları açıyor)”, **Vedomosti**, 30.08.2015, <http://www.vedomosti.ru/economics/articles/2015/08/31/606810-devalvatsiya-rublya-otkrivaet-dlya-rossiiskih-proizvoditelei-novie-eksportnie-rinki>, (10.12.2016).

VİNOKUROV, Evgeniy. “Мегасделка на фоне кризиса (Kriz sırasında mega fırsatlar)”, **Russia in Global Affairs Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 5, ss.186 – 194.

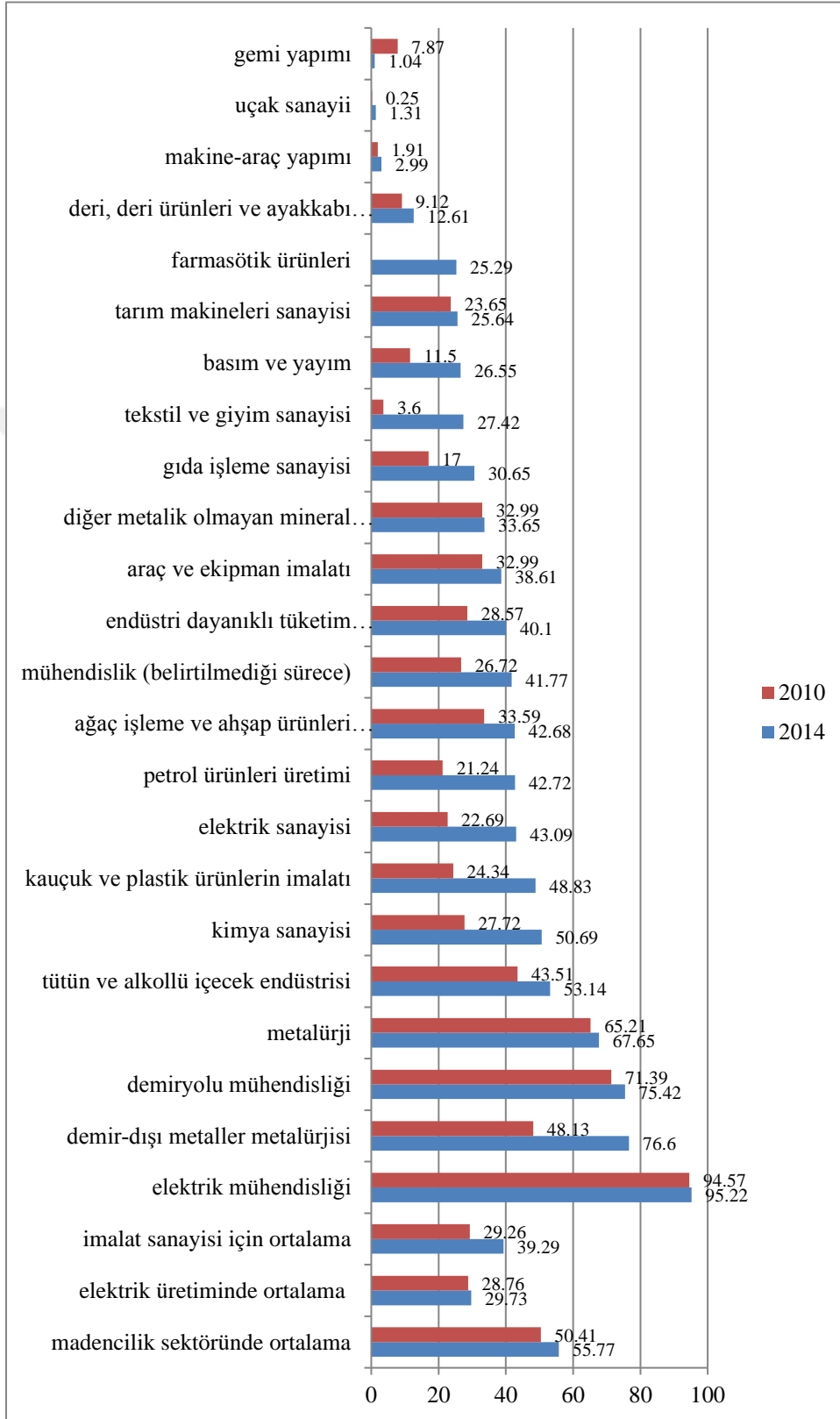
WALLACE, William. **Introduction: The Dynamics of European Integration**, Piner Publishers, Londra, 1990.

WOLFE, Robert. “Letting the Sun Shine in at the WTO: How Transparency Brings the Trading System to Life”, **ERSD-2013-03no’lü DTÖ Personel Çalışma Raporu**,2013.

EKLER

EK 1: 2010-2014 Yıllarında Rus Sanayisinde Yabancı Sermayenin Payı

EK 2: Rus Mallarına Karşı AB Pazarında Yürürlükte Olan Kısıtlayıcı Önlemlerin Listesi

2012 1 Ağustos tarihi itibarıyla	2016 1 Aralık tarihi itibarıyla
1 kota kısıtlaması (kotalar gizli modu): nükleer yakıt çevrimi ürünleri	1 kota kısıtlaması (kotalar gizli modu): nükleer yakıt çevrimi ürünleri
1 kota kısıtlaması: çelik	Kota kısıtlaması yok
2 tarife kotası: orta ve protein düşük yumuşak buğday çeşitleri; arpa	3 tarife kotası: orta ve protein düşük yumuşak buğday çeşitleri; arpa; kanatlı eti ve işleme ürünleri
3 teknik bariyer: asbest içeren malzemeler; REACH sistemi; nikel tuzlarının bilimsel sınıflandırılması	4 teknik bariyer: asbest içeren malzemeler; nikel tuzları; odun ve odun ürünleri; biyosidal maddeler
5 Anti-damping önlemleri: amonyum nitrat; dikişsiz boru (anti-damping önlemlerinin revizyonu); ferrosilikon; kaynaklı alaşımsız borular; çelik halatlar ve ipler Anti-damping soruşturması: boru bağlantı elemanları	8 Anti-damping önlemleri: amonyum nitrat; dikişsiz borular; ferrosilikon; kaynaklı alaşımsız borular; boru bağlantı elemanları; transformatör çeliği; soğuk haddelenmiş sacın bazı türleri; alüminyum folyo Anti-damping soruşturması: sıcak haddelenmiş sac
1 ithalat yasağı: vaşak ve kurt derileri	2 ithalat yasağı: vaşak ve kurt derileri; kedi ve köpeklerin derileri
SBS önlemleri yok (SBS her zaman ve büyük miktarlarda oluyor. Bu durumda, sadece Rus ihracatının ticari çıkarlarını ihlal eden önlemler dikkate alındı)	1 SBS önlemi: Kaliningrad bölgesinden et ürünlerinin ısıtma aşırı talepleri

İdari tedbirler yok	1 idari tedbir: boru ve elik ürünlerinin belirli tiplerinin lisansı
Yaptırımlar nlemleri yok	Yaptırımlar nlemleri: AB'ye Kırım ve Sivastopol Cumhuriyeti menşeli malların ithalat yasağı; petrol, gaz ve maden kaynaklarının, telekomünikasyon ve enerji altyapılarının geliştirilmesi amacıyla, Kırım ve Sivastopol Cumhuriyeti'nde kullanılmak üzere belirli donanım ve teknolojilerin satışı veya ihracatı yasağı; Avrupa şirketleri için gayrimenkul ve iş satın almak yasaktır

Ek 3: Rusya'ya AB Tarafından Uygulanan Anti-damping Önlemleri (1 Ekim 2016 Tarihinde)

No	Anti-damping önlemlerinin tanımı
1	<p>Amonyum nitrat (HS 310230, 310290, 310229, 310260, 310290, 310510, 310520, 310551, 310559, 310590)</p> <p>25 Eylül 2014 tarihinden itibaren 24 Eylül 2019 kadar ürüne bağlı olarak ton başına 41.42 - 47.07 Euro tutarında Rusya menşeli amonyum nitrate damping vergisi uygulandı. Açık anonim şirket (AŞ) "EUROCHEM" için ton başına 28.88 -32,82 Euro tutarında bireysel vergiler uygulandı, Açık AŞ "Kirovo-Chepetsk Kimya Tesisi" (sadece AB Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon Cetveli'nde (HS) 31023090, 31024090 kodları için) - ton başına 47.07 Euro. 2019 - Süre eylem ucunu ölçer. Tedbir, ilk 23 Ağustos 1995 tanıtıldı.</p>
2	<p>Dikişsiz borular (HS 730 411, 730 419, 730 422, 730 423, 730 424, 730 429, 730 431, 730 439, 730 451, 730 459)</p> <p>5 Temmuz 2012 tarihinden 4 Temmuz 2017 kadar RF'ndan dikişsiz boru için aşağıdaki miktarlarda anti-damping önlemi: Joint Stock Company (JSC) "Chelyabinsk Tube-Rolling Plant" ("ChelPipe") ve JSC "Pervouralsk Yeni Boru Fabrikası" için - %24.1, TMK Grubu'nun işletmeleri için - % 28.7, diğer Rus şirketleri için - %35.8.</p>
3	<p>Ferrosilikon (HS 720221, 720229)</p> <p>10 Nisan 2014 itibaren 10 Nisan 2019 tarihine kadar aşağıdaki miktarlarda geçerli vergiler: Açık AŞ "Bratsk Ferroalloy Tesisi" için - %17.8, diğer Rus şirketleri için - % 22.7.</p>
4	<p>Kaynaklı alaşımsız borular (HS 730630)</p> <p>28 Ocak 2015 itibaren 27 Ocak 2020 tarihine kadar aşağıdaki boyutlarda uygulanan vergiler: OMK Group şirketleri için -%10.1, TMK Group şirketlerine - %16.8, diğer Rus şirketleri için - %20.5.</p>
5	<p>Boru bağlantı elemanları (HS 730793,730799)</p> <p>30 Ocak 2013 itibaren 29 Ocak 2018 tarihine kadar demir ve çelik bağlantı elemanları ithalatında yapan tüm Rus şirketlere için % 23.8 oranında vergi geçiyor.</p>
6	<p>Transformatör çeliği (HS 722511, 722611)</p> <p>31 Ekim 2015 itibaren 30 Ekim 2020 tarihine kadar tüm Rus şirketlere, %21.6 vergi uygulanıyor, bu yana Açık AŞ "Novolipetsky Metallurgichesky Kombinatu" (NMLK) Grubu</p>

	ve Limited şirket "VIZ-Stal" için asgari ithalat fiyat belirlendi.
7	<p>Soğuk haddelenmiş sacın bazı türleri (ex 72091500, 72091690, 72091790, 72091891, ex 720918 99, ex 72092500, 72092690, 72092790, 72092890, 72112330, ex 72112380, ex 72112900, 72255080, 72269200)</p> <p>29 Temmuz 2016 Avrupa Komisyonu Yönetmeliği 2016/1328 ve 2016/1329 aşağıdaki boyutlarda Rus üreticiler için anti-damping vergilerini tanıttı: Açık AŞ "Severstal" için - %34.1, "Magnitogorsk Iron and Steel Works" (MMK) için - %18.7, Açık AŞ "NMLK" ve diğer Rus üreticileri için - %36.1; Kasım 2015 ile Şubat 2016 dönemi için anti-damping vergilerini geriye dönük olarak (ön bazda) uyguladı.</p> <p>Başvuru için: 10 Şubat 2016 AB Yönetmeliği 2016/181 bazında aşağıdaki miktarlarda geçici önlemler uygulanmıştı: - Açık AŞ "Severstal"- %25.4; - Açık AŞ "MMK" - %19.8; - Açık AŞ "NLMK" - %26.2; - Diğer tüm Rus şirketleri için - %26.2.</p>
8	<p>Alüminyum folyo (HS 760711)</p> <p>19 Aralık 2015 itibaren 18 Aralık 2020 tarihine kadar tüm Rus şirketlerine %12.2 değerinde vergi uygulanacak</p>
	<p>Sıcak haddelenmiş sac</p> <p>Rusya'dan sıcak haddelenmiş sac konusunda bir anti-damping soruşturması Temmuz 2016 yılında başlanmıştır. 1 Haziran 2016 ile 30 Temmuz 2015 dönemini kapsayacak soruşturma, 15 ay sürecek. Geçici önlemler soruşturmanın başlamasından itibaren dokuz ay sonra daha geç olmadan alınabilir.</p>

Ek 4: Ürün Gruplarına Göre Toplam Ciroda İthal Ürünlerin Payı, %

	2010	2013	2014	2015	2016
Toptan araç ticareti					
I çeyrek	23		40,6	26,3	28,7
II çeyrek		5,6	43,7	17,4	28,5
III çeyrek		7,3	44,8	19,3	29,4
IV çeyrek		7	37,9	14,2	
Motorlu taşıt parçaları, bileşenleri ve aksesuarlarının toptan ticareti					
I çeyrek	23,4		20,5	9,3	8,5
II çeyrek		24	15,1	9,9	10,3
III çeyrek		11,6	13,3	9,7	11,7
IV çeyrek		15,2	14,8	12	
Motosiklet parçaları, bileşenleri ve aksesuarlarının toptan ticareti					
I çeyrek					62,9
II çeyrek					69,8
III çeyrek					59,9
Tarımsal hammadde ve canlı hayvanların toptan ticareti					
I çeyrek	10,1		4,1	6,5	5,6
II çeyrek		7,7	7,5	11,7	7,2
III çeyrek		11,2	9,4	15,6	8,1
IV çeyrek		5,4	5	7,7	
İçecek dahil olmak üzere gıda ve tütün toptan ticareti					
I çeyrek	23,2		12,3	8,3	9,3
II çeyrek		12,1	11,9	7	6,8
III çeyrek		11,3	10,6	5,5	6,2
IV çeyrek		10,3	8,5	6,3	
Tekstil ürünleri toptan ticareti					
I çeyrek	10		23,6	17,5	11,4
II çeyrek		32,1	29,1	11,9	9,7
III çeyrek		29,7	29,1	14,8	16,2
IV çeyrek		20,8	8,7	15,1	
İç çamaşırını dahil olmak üzere giysi ve ayakkabı toptan ticareti					
I çeyrek	3,4		22,7	29,1	20,9
II çeyrek		31,5	21,8	18,2	14,6
III çeyrek		30,2	22,1	10,1	29,3
IV çeyrek		21,9	20,2	19,6	
Elektrikli ev aletleri, radyo ve televizyon toptan ticareti					

I çeyrek	35,7		40,8	43,8	47,7
II çeyrek		44,1	37,4	49,2	40,1
III çeyrek		42,8	42,2	48,3	42,9
IV çeyrek		43,2	40,6	40,9	
Parfüm ve kozmetik ürünleri toptan ticareti					
I çeyrek	11,1		14,8	17,6	13,2
II çeyrek		10,7	13,7	15,2	16,1
III çeyrek		12,8	18,1	15,8	16,2
IV çeyrek		15,6	17,6	9,5	
İlaç ve tıbbi malzemelerin, tıbbi cihazlar ve ortopedik ürünlerin toptan ticareti					
I çeyrek	58,2		52,6	53	55
II çeyrek		50,1	50,6	53,2	54,3
III çeyrek		51,9	49,7	54,8	58,4
IV çeyrek		56,2	51	55,6	
Ev mobilyaları, zemin döşemesi ve diğer elektrikli olmayan ev eşyalarının toptan ticareti					
I çeyrek	23,2		74,6	73,7	74,4
II çeyrek		65	71,9	72,6	75,6
III çeyrek		64,4	74,9	75,3	73,6
IV çeyrek		72	74,6	77	
Yakıt toptan ticareti					
I çeyrek	0,7		2,2	1,2	1,3
II çeyrek		0,6	1,9	1,3	2,1
III çeyrek		0,6	2,3	1,3	1,2
IV çeyrek		0,6	1,2	1,6	
Metal ve metal cevherleri toptan ticareti					
I çeyrek	2,9		8,6	4	2,8
II çeyrek		10,8	6,6	3,5	5
III çeyrek		12,9	9	2,6	5,7
IV çeyrek		17,3	6,2	2,2	
Ahşap, inşaat malzemeleri ve sıhhi teçhizat toptan ticareti					
I çeyrek	17,2		19,7	17	18,3
II çeyrek		13	13,8	15,5	17,7
III çeyrek		14,7	13	14,8	16,4
IV çeyrek		15,1	13,4	15,5	
Kimyasal ürünlerin toptan ticareti					
I çeyrek	4,6		10,7	7,1	13,7
II çeyrek		7,3	5,3	9	12
III çeyrek		6,7	8	9,4	15

IV çeyrek		5,4	6,2	8,6	
Makine ve ekipman toptan ticareti					
I çeyrek	22,9		27,9	29,2	27,5
II çeyrek		22,6	35,5	36,1	44,2
III çeyrek		21,7	35,6	33,3	41,1
IV çeyrek		23,8	37,1	33,2	
Diğer toptan ticaret					
I çeyrek	15,1		16,3	11,1	21,7
II çeyrek		10,1	14,2	9,1	22,2
III çeyrek		10,5	16,9	10,6	22,8
IV çeyrek		12,8	12,9	11,3	

Ek 5: Rusya ile AB Arasındaki Anlaşmazlıklar

Anlaşmazlık konusu	Başlangıç tarihi	Davacı	Davacıya göre davalı ihlal eden Anlaşmalar
DS462: Motorlu Araçlarda Geri Dönüşüm Ücreti	09.07.2013	AB	GATT 1994: Madde I:1, II:1(a), II:1(b), III:2, III:4 TRIMs: Madde 2.1, 2.2
DS474: AB'nin "maliyet ayarlaması" metodolojileri uygulaması	23.12.2013	Rusya	Anti-damping (GATT 1994 Madde VI): Madde. 2.1, 2.2, 2.2.1, 2.2.1.1, 2.2.2, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 5.8, 6.8, 9.2, 9.3, 11.1, 11.2, 11.3, 18.1, 18.4, Ek II Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması: Madde. 10, 32.1 GATT 1994: Madde I, VI DTÖ'nün Kuruluş Anlaşması: Madde XVI: 4
DS475: RF'nun AB ülkelerinden domuz ürünleri ithalatın kısıtlayıcı uygulamaları	08.04.2014	AB	SPS: Madde 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5, 5.6, 5.7, 6.1, 6.2, 6.3, 7, 8, Ek B, Ek C GATT 1994: Madde I:1, III:4, XI:1
DS476: AB ve Üye Devletleri - Enerji Sektörüyle İlgili Bazı Önlemler	30.04.2014	Rusya	GATS: Madde II, VI, XVI, XVII GATT 1994: Madde I, III, X, XI Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması: Madde 3 TRIMs: Madde 2 DTÖ'nün Kuruluş Anlaşması: Madde XVI: 4
DS479: RF'nun Almanya ve İtalya'dan hafif	21.05.2014	AB	Anti-damping (GATT 1994 Madde VI): Madde 1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 4.1, 6.2, 6.4, 6.5, 6.5.1, 6.8,

ticari araçlar ithalatında uyguladığı anti-damping vergisi			6.9, 6.10, 9.2, 9.3, 12.2, 12.2.2, 18.4, Ek II GATT 1994: Madde VI
DS485: RF'nun belirli tarımsal ve imalat ürünlerine uyguladığı tarife muamelesi	31.10.2014	AB	GATT 1994: Madde II: 1 (a), II: 1 (b), VII Gümrük Değerlemesi (GATT 1994 Madde VII): Madde 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
DS494: AB'nin "maliyet ayarlaması" metodolojileri II uygulaması	07.05.2015	Rusya	Anti-damping (GATT 1994 Madde VI): Madde 1, 2.1, 2.2, 2.2.1, 2.2.1.1, 2.2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 5.8, 6.8, 9.2, 9.3, 11.1, 11.2, 11.3, 11.4, 17.6, 18.1, 18.4, Ek II Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması: Madde 10, 32.1 GATT 1994: Madde I, VI: 1, VI: 2, VI: 6, X: 3 (a) DTÖ'nün Kuruluş Anlaşması: Madde XVI: 4
DS521 AB'nin Rusya'dan çelik ithalatına anti-damping vergileri uygulaması	21.01.2017	Rusya	